

TIEDONANTOJA 148 • 1989

**VILJELIJÄVÄESTÖN TULOKEHITYS
1980–LUVULLA**

MAIJA PUURUNEN

**MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND**

RESEARCH REPORTS 148 • 1989

TIEDONANTOJA 148, 1989

**VILJELIJÄVÄESTÖN TULOKEHITYS
1980-LUVULLA**

MAIJA PUURUNEN

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
RESEARCH REPORTS 148, 1989

ISBN 951-9202-74-9
ISSN 0355-0877

Esipuhe

Tämä viljelijäväestön tulokehitystä 1980-luvulla käsittelevä raportti liittyy viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävään yhteistutkimukseen. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut maataloustulolaeissa vuodesta 1982 alkaen mainittu viljelijöiden tulojen vertaaminen teollisuustyöntekijöiden tuloihin. Tutkimuksessa on pyritty varsinkin viljelijäväestön osalta mahdollisimman laajaan tulotarkasteluun, sillä mm. tuotannon vuotuisvaihtelun ja maatalouden rakennemuutoksen takia tulovaihtelu ja tulojen muodostuminen ovat maataloudessa oleellisesti monitahoisempaa kuin yksittäisten palkansaajaryhmien kohdalla.

Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävä tutkimus on rahoitettu Maa- ja metsätalousministeriön yhteistutkimusmäärärahoista. Tutkimusta on seurannut koko projektin kestoajan johtoryhmä, jossa allekirjoittaneen lisäksi ovat olleet tutkija Erik Haggrén ja kuluvan vuoden alusta tutkimusjohtaja Seppo Aaltonen, PTT, tutkija Tuovi Allén, TTT ja suunnittelija Leena Söder, Tilastokeskus. Johtoryhmässä on tapahtunut henkilövaihdoksia työn kestäessä myös TTT:n ja Tilastokeskuksen osalta. Tutkijana on koko projektin ajan ollut agronomi, MML Maija Puurunen. Tämän tutkimuksen tutkija on suorittanut itsenäisesti. Tutkimuslaitos toivoo, että käsillä oleva tutkimus herättäisi keskustelua viljelijäväestön tulojen mittaamisesta ja vertaamisesta muiden väestöryhmien tuloihin. Lisäksi selvitys antaa viitteitä siitä, miten tulotilastoja tulisi kehittää.

Helsingissä kesäkuussa 1989

Matias Torvela

INCOME DEVELOPMENT OF FARMERS IN THE 1980s

Maija Puurunen
Agricultural Economics Research Institute
Luutnantintie 13
SF-00410 Helsinki

Abstract. This report has been made in connection with the joint research project concerning income disparities between farmers and wage earners. The comparisons between the incomes of farmers and industrial workers included in the Farm Income Acts since 1982 form the starting point for the study. The study aims at examining, in particular, the income of farmers as extensively as possible. In this report an attempt has been made to present the most central data and results of the study, the latest of which concern mainly the year 1986.

Apart from the income comparisons required in the Farm Income Act, the income of the farm family has been compared through several different concepts, not only with the income of industrial workers, but also with roughly corresponding incomes in different kinds of household of small-scale entrepreneurs. Income comparisons between statistics and the special accounts available. One objective of the study has been to examine the statistical basis needed in the income comparisons of agriculture and to bring out the needs for developing the statistics.

In the report, the incomes of farms owned by heirs or concerns have also been examined, based on a more extensive research made in the Pellervo Economic Research Institute (SURVO & ISOSAARI, 1988) Farms owned by heirs and concerns are the largest farm group after farms owned by natural persons; compared to these two groups, the number of farms in other forms of corporate ownership is very small.

Index words: farm income, farmers' income, income comparisons, income disparities, income of heirs and farm concerns

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
JOHDANTO	11
1. MAATALOUDEN TULOKEHITYS KESKIMÄÄRIN KAIKILLA TILOILLA	13
1.1. Tilaluvun ja peltoalan kehitys	13
1.2. Maataloustulon kehitys	15
2. LUONNOLLISTEN HENKILÖIDEN TILOJEN TULOT 1980-LUVULLA	19
2.1. Maataloustulo eri tuotantosuunnissa	21
2.2. Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen kokonaistulot	26
2.2.1. Tilajakauma ja tulot keskimäärin	26
2.2.2. Eri ikäisten viljelijöiden tilat ja tulot	32
2.3. MYTT:n uusitun tuotantosuuntaotuksen mukaiset tulokset	36
2.3.1. Maito- ja lihakarjatilat	38
2.3.2. Monipuolista tuotantoa harjoittavat tilat	41
3. PERIKUNTIEN JA YHTYMIEN TULOT MAATILA- TALOUDESTA	43
3.1. Perikuntien ja yhtymien tilat	43
3.2. Perikuntien ja yhtymien tulot suhteessa luonnollisten henkilöiden tuloihin	45
4. ERI VÄESTÖRYHMIÄ KOSKEVAT TULOVERTAILUT	48
4.1. Maataloustulo verrattuna teollisuustyöntekijöiden keskimääräiseen palkkatuloon	48
4.1.1. Viljelijäpuolisille täystyöllisyyden antavat tilat	48
4.1.2. Pääasiallisen toimeentulon antavat tilat	51
4.1.3. Vertailutilojen rationaalisuus	52
4.1.4. Tehokkaat päätoimitilat	55
4.2. Viljelijä- ja teollisuustyöntekijäkotalouksien ansiotulot ja käytettävissä olevat tulot	62
4.2.1. Tulonjakotilaston ja MYTT:n väliset erot	62
4.2.2. Ansiotulot	67
4.2.3. Käytettävissä olevat tulot	70
4.3. Viljelijäväestöä ja pienyrittäjiä koskevat tulovertailut	71
YHTEENVETO	76
LIITE	84

KUVIOLUETTELO

	sivu
KUVIO 1. Koko maan tilaluvun kehitys eri tilakokoryhmissä vuosina 1980–1986.	13
KUVIO 2. Kokonaissato ilman olkia vuosina 1970–1988 (KETTUNEN 1989, MTTL:n julk. 56.)	16
KUVIOT 3a–f. Maataloustulo keskimäärin eri tilakokoryhmissä vuosina 1978–1986. Kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutetut arvot suhdelukuina, vuosi 1980=100.	18
KUVIO 4. Luonnollisten henkilöiden tilojen lukumäärä eri tuotantosuunnissa vuosina 1980–1986.	21
KUVIOT 5a–d. Maataloustulo (mk/tila) eri tuotantosuunnissa vuosina 1980 ja 1986 kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutettuna.	24
KUVIO 6. Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen lukumäärä vuosina 1983–1986.	27
KUVIO 7. Osa-aikatilojen (a), sivuansiotilojen (b) ja päätoimitilojen (c) tuotantosuuntajakauma vuonna 1986.	28
KUVIO 8. Viljelijäpuolisoiden kokonaistulot (ansiotulot, omaisuustulot ja veronalaiset eläketulot) ja verot henkilöä kohti osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.	30
KUVIO 9. Kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla maan eri osissa vuonna 1986.	31
KUVIO 10. Kokonaistulot ja niiden koostumus (mk/henkilö) eri ikäisten viljelijöiden tiloilla vuonna 1986.	33
KUVIO 11. Kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) viljelijän iän mukaan osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.	34

KUVIO 12.	Viljelijäpuolisoiden kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) keskimäärin eri tuotantosuunnissa vuonna 1986.	38
KUVIO 13.	Maito- lihamakarja- ja yhdistelmätilojen kokonaistulot (mk/henkilö) tilakokoryhmittäin vuonna 1986.	39
KUVIO 14.	Maataloustulo ja metsätalouden laskennallinen tulo (mk/tila) perikuntien, yhtymien ja luonnollisten henkilöiden tiloilla vuonna 1985.	46
KUVIO 15.	Maataloustulo henkilöä kohti täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1980-1986. Suhdeluvut, teoll.työntek. palkkatulo = 100.	51
KUVIO 16.	Maataloustulo henkilöä kohti pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla keskimäärin ja tilakoon mukaan verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuonna 1986. Suhdeluvut, teoll.työntek. palkkatulo = 100.	52
KUVIO 17.	Maataloustulo henkilöä kohti pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla (MYTT) ja kirjanpitoiloilla tilakokoryhmittäin verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1983-1986. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijän palkkatulo = 100.	54
KUVIO 18.	Maa-, metsä- ja palkkatulot viljelijätalouksien osalta Tulonjakotilaston (TU) mukaan ja viljelijäpuolisoiden osalta verotustietojen (MYTT) perusteella vuonna 1986.	67

TAULUKKOLUETTELO

	sivu
TAULUKKO 1. Maatilojen lukumäärät ja tilakokoryhmittäinen %-jakauma vuosina 1980–1986.	14
TAULUKKO 2. Maatilojen lukumäärät (1000 tilaa) ja peltoala (ha/tila) maan eri osissa vuosina 1980–1986.	14
TAULUKKO 3. Maatilojen lukumäärät yritysmuodoittain vuosina 1980–1986.	15
TAULUKKO 4. Maataloustulo (mk/tila) vuonna 1986 ja sen reaalin kehitys keskimäärin koko maassa ja eri alueilla vuosina 1980–1987. Suhdeluvut.	16
TAULUKKO 5. Maataloustuotteiden tuottajahintaindeksi ja kuluttajahintaindeksi sekä näiden vuosimuutokset (%) vuosina 1980–1987.	17
TAULUKKO 6. Maataloustulo (mk/tila) 10–20 ha:n tiloilla maan eri osissa vuonna 1986 ja suhteessa Etelä-Suomen maataloustuloon vuosina 1980–86. Suhdeluvut.	19
TAULUKKO 7. Maataloustulo (mk/tila) luonnollisten henkilöiden tiloilla vuonna 1986 ja sen reaalin kehitys vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.	20
TAULUKKO 8. Maataloustulon reaalin kehitys eri tuotanto-suunnissa vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.	22
TAULUKKO 9. Maataloustulon reaalin kehitys 20–50 ha:n nautakarja-, vilja- ja monipuolisen tuotannon tiloilla vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.	25
TAULUKKO 10. Nautakarjatilojen maataloustulo tilaa kohti maan eri osissa vuonna 1986. Suhdeluvut.	25
TAULUKKO 11. Kokonaistulojen jakauma osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.	29
TAULUKKO 12. Henkilöä kohti laskettujen nettoisten kokonaistulojen kehitys päätoimitiloilla suhteessa osa-aikatilojen tulokehitykseen vuosina 1983–1986. Suhdeluvut, osa-aikatilojen kokonaistulot miinus verot = 100.	30

- TAULUKKO 13. Maatalouden velat suhteessa maatalouden liikevaihtoon (%) viljelijän iän mukaan osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986. 35
- TAULUKKO 14. MYTT:n uudistetun tuotantosuuntajaotuksen mukaiset tilamäärät sekä keskimääräiset pelto- ja metsäalat vuonna 1986. 36
- TAULUKKO 15. Maataloustulo henkilöä kohti eri tuotantosuunnissa suhteessa koko maan keskimäärään vuonna 1986. Suhdeluvut, maataloustulo keskimäärin = 100. 37
- TAULUKKO 16. Perikuntien ja yhtymien maataloustulo tilaa kohti eri tuotantosuunnissa suhteessa luonnollisten henkilöiden tilojen tuloihin (= 100) vuonna 1985. 47
- TAULUKKO 17. Maataloustulo viljelijää ja puolisoa kohti (mk/henkilö) verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1980–1986. Viljelijäpuolisoille täystyöllisyyden (1860 t/henkilö) antavat tilakokoryhmät eri tuotantosuunnissa. 50
- TAULUKKO 18. Maataloustulo viljelijää ja puolisoa kohti (mk/henkilö) täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä, pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla ja kirjanpilotiloilla verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatuloon vuosina 1980–1987. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijän palkkatulo = 100. 53
- TAULUKKO 19. Pääasiallisen toimeentulon antavat alle 65-vuotiaiden tilat eri tuotantosuunnissa 1986. a) Päätoim.tilat, b) Tulovertailuun otetut tilat 58
- TAULUKKO 20. Maataloustulo suhteessa ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatuloon pääasiallisen toimeentulon antavilla alle 65-vuotiaiden tiloilla vuonna 1986. Suhdeluvut, teoll. työntek. palkkatulo = 100. a) päätoimitilat b) tulovertailuun mukaan otetut tilaryhmät 61
- TAULUKKO 21. Tulonjakotilaston ja MYTT:n mukaiset tilajakaumat, %, pelto- ja metsäalat (ha/tila) vuonna 1983. 63

- TAULUKKO 22. Tulonjakotilaston mukainen maatalouden yrittäjä-
tulo suhteessa MYTT:n mukaiseen maataloustuloon.
Suhdeluvut MYTT = 100. 64
- TAULUKKO 23. Tulonjakotilaston mukaiset metsänmyyntitulot
suhteessa MYTT:n mukaisiin verotuksen laskennal-
lisiin metsätalouden tuloihin peltoalan mukaisella
tilakokoryhmyksellä. Suhdeluvut MYTT = 100. 65
- TAULUKKO 24. Ansiotulot kotitaloutta ja ammatissa toimivaa
henkilöä kohti tulojakotilaston mukaan. Viljelijä-
kotitalouksien tulot verrattuna teollisuustyön-
tekijäkotalouksien tuloihin. Suhdeluvut, teoll.
työntek. kotital. tulot = 100. 68
- TAULUKKO 25. Viljelijäpuolisoiden ansiotulot henkilöä kohti
MYTT:n perusteella suhteessa teollisuustyön-
tekijäkotalouksien ansiotuloihin ammatissa
toimivaa henkilöä kohti TU:n perusteella.
Suhdeluvut, teoll. työntek. ansiotulot = 100. 69
- TAULUKKO 26. Viljelijäkotalouksien ja teollisuustyöntekijä-
kotalouksien käytettävissä olevat tulot.
Suhdeluvut, teollisuustyöntekijäkotalouksien
tulot = 100. 71
- TAULUKKO 27. Pienyrittäjäkotalouksien yrittäjätulot
(1 000 mk/kotalous) Tulonjakotilaston mukaan
1980-luvulla. 72
- TAULUKKO 28. Viljelijä- ja pienyrittäjäkotalouksien tulot
tulonjakotilaston mukaan vuonna 1986 73
- TAULUKKO 29. Viljelijäkotalouksien yrittäjätulot ja ansio-
tulot ammatissa toimivaa henkilöä kohti suhteessa
pienyrittäjäkotalouksien vastaaviin tuloihin
vuosina 1983-1986. Suhdeluvut, pienyrittäjä-
kotalouksien tulot eri toimialaryhmissä = 100. 74
- TAULUKKO 30. Viljelijäkotalouksien käytettävissä olevat
tulot suhteessa pienyrittäjäkotalouksien
käytettävissä oleviin tuloihin vuosina 1983, 1984
ja 1986. Suhdeluvut, pienyrittäjäkotalouksien
tulot eri toimialaryhmissä = 100. 74

JOHDANTO

Viljelijäväestön tuloja koskeva selvitys on jatkunut MTTL:ssa kuuden vuoden ajan. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut saada tietoja viljelijöiden ja palkansaajien tuloista ja niiden kehityksestä maatalouspoliittisten päätösten taustaksi. Tutkimuksessa on käytettävissä olevien tilastojen pohjalta selvitetty viljelijäväestön ja palkansaajäväestön välisiä tuloeroja sekä tilastojen käyttöä ja kehittämistarpeita vastaavien tuloseelvityksien kannalta. Tuloeroja selvittävän tutkimuksen tuloksia on julkaistu useissa eri yhteyksissä. Pääosin ne on raportoitu MTTL:n tiedonannoissa, joissa myös on selvitetty lähemmin tutkimuksen lähtökohtia ja eri aihealueita. Tutkimuksen yhteydessä syntyneistä julkaisuista on esitetty luettelo oheisen raportin liitteessä 1.

Tässä raportissa on pyritty kokoamaan keskeisimmät tutkimuksen tietoaineistot ja tulokset, joista viimeisimmät koskevat pääosin vuotta 1986. Maatilatalouden yritys- ja tulotilaston (MYTT) perusteella on ensin tarkasteltu lyhyesti maatalouden tulokehitystä keskimäärin kaikilla tiloilla. Tulovertailuiden kannalta keskeisen aineiston tutkimuksessa muodostavat perheviljelmät, joiksi tässä on otettu luonnollisten henkilöiden hallinnassa olevat tilat. Viljelijäväestön sisäisiä tuloeroja on selvitetty paitsi tilakoon ja alueen myös maatilatalouden osa-aikaisuuden ja päätoimisuuden huomioon ottavilla tilaryhmyksillä. MYTT:n jo selaisenaan monipuolista tuotantosuuntajaotusta on viimeisimmän tilastovuoden osalta laajennettu, mikä on mahdollistanut mm. maito- ja lihakarjatilojen sekä kasvi- ja kotieläintuotantoa yhdistelminä harjoittavien muiden tilojen osalta tulosten saannin aiempaa yksityiskohtaisemmilla ryhmyksillä.

Luonnollisten henkilöiden tilojen lisäksi oheisessa raportissa on tarkasteltu myös perikuntien ja yhtymien tilojen maatilatalouden tuloja. Näiltä osin tarkastelu perustuu PTT:ssa tehtyyn laajempaan erilliselvitykseen (SURVO & ISO-SAARI, 1988), joskin tulokset on pyritty ilmaisemaan samoja käsitteitä soveltaen kuin luonnollisten henkilöiden tilojen yhteydessä. Perikuntien ja yhtymien tilat muodostavat luonnollisten henkilöiden tilojen jälkeen suurimman tilaryhmän; muiden yhteisöomaisessa omistuksessa olevien tilojen lukumäärä on näihin verrattuna vähäinen. Kyseisessä erilliselvityksessä perikuntien ja yhtymien tilat on erotettu Maatilahallituksen maatilarekisteristä Verohallituksen maatilarekisterin avulla. Samalla on voitu selvittää yleisemmin eri maatilarekistereiden välillä vallitsevia eroja tilastoinnissa. Tämän tutkimuksen yhteydessä on pyritty ainoastaan selvittämään, kuinka maatilatalouden tulot perikuntien tiloilla ja toisaalta yhtymien tiloilla poikkeavat vastaavista luonnollisten henkilöiden tilojen tuloista.

Maataloustulolaisissa edellytetään, että maatalouden tuloneuvotteluissa tulee ottaa huomioon rationaalisesti hoidetulta ja viljelijäperheelle täystyöllisyyden antavasta viljelmältä maataloudesta saatu vuositulo ja ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän vuositulo sekä näiden kehitys. Laissa esitettyjä näkemyksiä on voitu lähestyä olemassa olevien tilastojen ja tietoaaineistojen asettamissa rajoissa tavallaan kahta eri kautta. Maatalouden työpanostietojen avulla on voitu rajata alueittain ja tuotantosunnittain viljelijäpuolisille täystyöllisyyden antavat tilaryhmät ja toisaalta verotuksen tulotietojen perusteella on voitu rajata viljelijäpuolisille pääasiallisen toimeentulon antavat tilat. Henkilöä kohti laskettuja maatalouden tuloja täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä ja pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla on verrattu palkkatilastojen ja teollisuustilaston avulla laskettuun ammattitaitoisten teollisuustyöntekijöiden keskimääräiseen palkkatuloon. Tilanhoidon rationaalisuus on voitu ottaa huomioon ainoastaan välillisesti vertaamalla em. tilaryhmien tuloksia monilta osin tehokkaiksi katsottavien kirjanpitoiltojen tuloksiin ja myös tarkastelemalla kriittisesti päätoimitilojen tuloksia niillä ryhmityksillä, mitä kyseisestä verotustilastosta on ollut saatavissa.

Maataloustulolaisissa edellytettyjen tulovertailuiden lisäksi tutkimuksessa on verrattu viljelijäperheen tuloja useilla eri käsitteillä paitsi teollisuustyöntekijäperheiden tuloihin myös lähinnä vastaaviin tuloihin erilaisissa pienyrittäjäkotitalouksissa. Viljelijäväestön ja pienyrittäjien tuloja selvitetään myös kuluvana keväänä MTTL:ssa aloitetun opinnäytetyön yhteydessä.

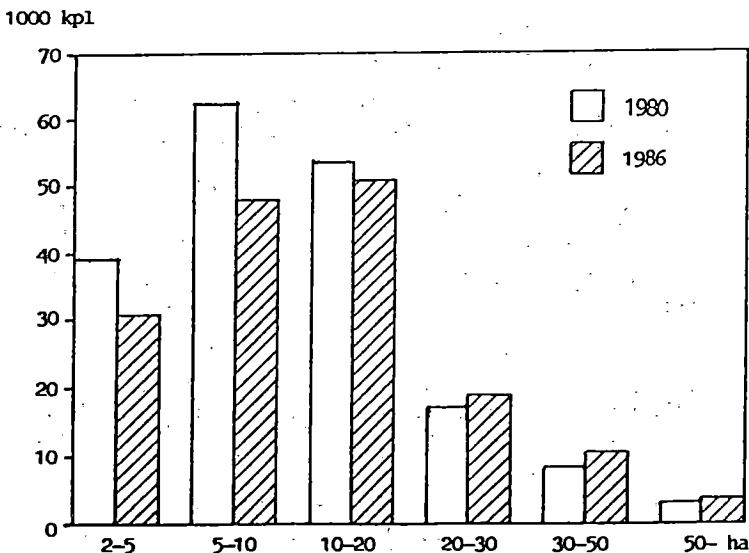
Eri väestöryhmiä koskevien tulovertailuiden laadinnassa on jouduttu paljolti rajoittumaan olemassa oleviin tilastoihin ja niistä saataviin erillisselvityksiin. Yhtenä tavoitteena tutkimuksessa on ollut maatalouden tulovertailuissa tarvittavan tilastopohjan selvittäminen ja siinä ilmenevien kehittämistarpeiden esille tuominen. Maatalouden tilastoperusteissa on viime vuosina tapahtunut lukuisia vastaavien tuloseelvitysten kannalta uusia ulottuvuuksia antavia muutoksia, joiden vaikutukset tosin jäävät monilta osin tässä päättyvän tutkimusprojektin ulkopuolelle.

1. MAATALOUDEN TULOKEHITYS KESKIMÄÄRIN KAIKILLA TILOILLA

1.1. Tilaluvun ja peltoalan kehitys

Verotuksen piiriin kuuluvia yli kahden peltohehtaarin tiloja on ollut Maatalouden yritys- ja tulotilastossa (MYTT) vuonna 1980 noin 184 400 tilaa ja vuonna 1986 161 440 tilaa. Tilaluku on vähentynyt tarkasteltavan kuuden vuoden jakson aikana keskimäärin noin kaksi prosenttia vuodessa. Tilojen keskimääräinen peltoala on kasvanut vuodesta 1980 runsaalla kahdella hehtaarilla eli noin 0.4 ha vuodessa. Vuonna 1986 keskimääräinen peltoala on ollut 14.6 ha. Tilaluvun ja keskimääräisen tilakoon kehitys on tapahtunut pääasiassa alle 10 peltohehtaarin tilojen jäädessä pois viljelyksestä tai lisämaan oston tai vuokrauksen kautta siirtyessä suurempiin tilakokoryhmiin (kuvio 1).

Alle 10 ha:n tilakokoryhmissä tilaluku on vähentynyt lähes neljänneksellä, kun taas 10–20 ha:n tilakokoryhmässä vähennys on ollut enää 7 %. On ilmeistä, että 10–20 ha:n tilakokoryhmässä tilojen vaihtuvuus on huomattavan suuri, vaikka kokonaistilaluvun muutos on ollut suhteellisen pieni. Yhteensä alle 20 ha:n tilojen lukumäärä on vähentynyt 16 %:lla eli noin 27 000 tilalla. Yli 20 ha:n tilakokoryhmissä tilojen lukumäärä on lisääntynyt 14 % eli vajaan 4 000 tilan verran (taulukko 1).

KUVIO 1. Koko maan tilaluvun kehitys eri tilakokoryhmissä vuosina 1980–1986.

TAULUKKO 1. Maatilojen lukumäärät ja tilakokoryhmittäinen %-jakauma vuosina 1980–1986.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30-50	50- ha	Tiloja, kpl
1980	21.4	33.7	29.6	9.2	4.6	1.5	184400
1981	20.9	33.2	29.9	9.6	4.8	1.6	180772
1982	20.6	32.6	30.1	9.9	5.1	1.7	176337
1983	20.1	31.7	30.6	10.4	5.4	1.8	170534
1984	19.7	31.0	30.9	10.8	5.7	1.9	167408
1985	19.4	30.1	31.3	11.2	6.0	2.0	164082
1986	19.0	29.6	31.4	11.6	6.3	2.1	161436

Noin 40 % tiloista sijaitsee Etelä-Suomessa ja neljännes Keski-Suomen, Mikkelin, Kuopion ja Pohjois-Karjalan läänien muodostamalla Sisä-Suomen alueella. Etelä-Pohjanmaalla, jolla tässä tarkoitetaan Vaasan lääniä, sijaitsee vajaa viidennes tiloista. Pohjois-Suomen eli kahden pohjoisimman läänin alueella on runsas 15 % tiloista. Peltoalalla mitattu tilakoko on suurin Etelä-Suomessa, 17.6 ha/tila, seuraavaksi suurin Etelä-Pohjanmaalla, 14.3 ha/tila ja pienin Sisä- ja Pohjois-Suomessa, vajaa 12 ha/tila.

Tilaluvun ja keskimääräisen peltoalan kehitys maan eri osissa on tapahtunut hieman eri tahdissa. Alle 10 ha:n tiloja on poistunut tuotannosta tai siirtynyt suurempiin tilakokoryhmiin lukumääräisesti eniten Etelä- ja Sisä-Suomessa. Sen sijaan suhteessa näiden tilojen määrään alueella pienten tilojen lukumäärä on vähentynyt eniten Pohjois-Suomessa. Tämän seurauksena keskimääräinen tilakoko on kasvanut suhteellisesti eniten Pohjois-Suomessa; lisäys on ollut yli neljänneksen alueen keskimääräisestä peltoalasta.

Vuotta kohti laskettuna keskimääräisen tilakoon kasvu 1980-luvulla on ollut Pohjois-Suomessa 0.41 ha ja Etelä-Suomessa 0.33 ha ja Etelä-Pohjanmaalla ja Sisä-Suomessa 0.29 ha (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Maatilojen lukumäärät (1000 tilaa) ja peltoala (ha/tila) maan eri osissa vuosina 1980–1986.

	Etelä-Suomi		Sisä-Suomi		Etelä-Pohjanmaa		Pohjois-Suomi	
	Tiloja kpl	Peltoa ha/tila	Tiloja kpl	Peltoa ha/tila	Tiloja kpl	Peltoa ha/tila	Tiloja kpl	Peltoa ha/tila
1980	71762	15.58	48329	9.90	33129	12.52	31180	9.47
1981	70384	15.85	47338	10.00	32591	12.46	30459	9.73
1982	68684	16.21	46141	10.21	31852	12.64	29660	9.93
1983	66598	16.55	44504	10.48	31085	12.96	28347	10.22
1984	65572	16.96	43623	10.66	30585	13.38	27628	10.77
1985	64369	17.09	42691	11.14	30082	13.59	36940	11.23
1986	63375	17.58	41910	11.61	29693	14.25	26458	11.93

TAULUKKO 3. Maatilojen lukumäärät yritysmuodoittain vuosina 1980–1986.

	Luonnollisten henkilöiden tilat	Perikunnat ja yhtymät	Muut tilat	Kaikki tilat yht.
1980	156064	27208	1128	184400
1981	152447	27307	1018	180772
1982	146566	28836	935	176337
1983	142342	27372	820	170534
1984	130999	27002	837	167408
1985	131948	26490	802	164082
1986	123278	26112	824	161436

MYTT:n piiriin kuuluvista kaikista tiloista on perheviljelmiä, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan luonnollisten henkilöiden hallinnassa olevia tiloja, noin 83 %. Verotusyhtymien ja perikuntien tiloja on runsas 15 % ja loput tiloista on yhtiöiden, yhdistysten, kuntien ja valtion tiloja. Luonnollisten henkilöiden tilojen lukumäärä on vähentynyt 1980-luvulla noin 16 %, kun taas verotusyhtymien ja perikuntien tilaluku on vähentynyt vain noin 4 %:lla. Suhteessa eniten on vähennyistä kuitenkin tapahtunut yhtiöiden, yhdistysten yms. tilojen kohdalla (taulukko 3).

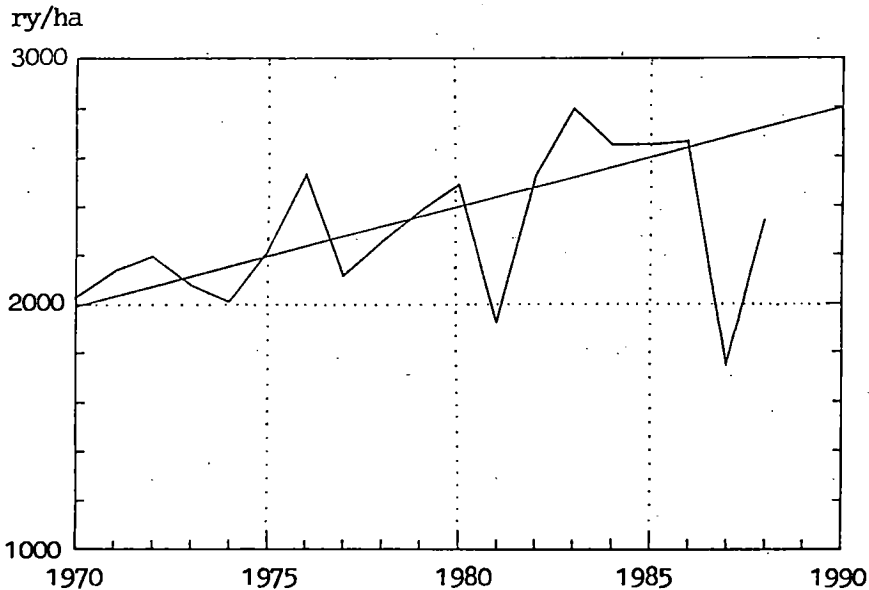
1.2. Maataloustulon kehitys

Maataloustulo keskimäärin on nimellisesti suunnilleen kaksinkertaistunut vuosina 1980–1986. Kuitenkin kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutettuna maataloustulo on ollut vuonna 1980 keskimäärin 31 950 mk/tila ja vuonna 1986 49 550 mk/tila, joten reaalisesti maataloustulo on puolitoistakertaistunut. Maatalouden tulokehitykseen on vaikuttanut sääolosuhteiden ja maatalouden hintakehityksen ohella myös keskimääräisen tilakoon kasvu ja yleinen tuotannon tehostuminen. Kun maataloustuloa vuonna 1980 merkitään suhdeluvulla 100, vuosien 1980–1982 suhdeluvut liikkuvat välillä 96–106 ja vuosien 1983–1986 vastaavat luvut välillä 130–141. Maataloustulon kehitys maan eri osissa on ollut koko maan lukujen kanssa hyvin samantyyppinen (taulukko 4).

Vuosina 1980–1982 maataloustulo on muuttunut reaalisesti hyvin vähän. Vuosi 1981 on ollut maataloudessa melko paha katovuosi, jonka vaikutukset ulottuvat myös vuoden 1982 tuloksiin. Sen sijaan vuosi 1983 on ollut tuotanto-olosuhteiltaan poikkeuksellisen hyvä. Tämä ilmenee mm. kokonaisrehuyksikkösadon vaihteluista suhteessa pitemmän ajan keskimääräistä satokehitystä kuvaavaan trendiin. Vuodet 1984–1986 ovat olleet lähempänä normaalia satokehitystä, joskin myös ne ovat olleet pitempiäaikaista keskimäärää parempia vuosia (kuvio 2).

TAULUKKO 4. Maataloustulo (mk/tila) vuonna 1986 ja sen reaalin kehitys keskimäärin koko maassa ja eri alueilla vuosina 1980–1987. Suhdeluvut.

	Etelä- Suomi	Sisä- Suomi	Etelä- Pohjanmaa	Pohjois- Suomi	Koko maa
1980	100	100	100	100	100
1981	96	94	98	96	96
1982	111	100	104	102	106
1983	138	117	124	117	130
1984	151	134	130	134	141
1985	137	132	120	124	131
1986	144	127	132	134	136
1986 mk/tila	55 520	42 750	51 960	42 030	49 550

KUVIO 2. Kokonaissato ilman olkia vuosina 1970–1988 (KETTUNEN 1989, MTTL:n julk. 56.)

Kuluttajahintojen kehitykseen verrattuna maatalouden tuottajahinnat ovat nousseet 1980-luvulla suunnilleen saman verran. Maatalouden tarvikkeiden hinnat ovat nousseet vuosikymmenen alkupuolella kuluttajahintoja nopeammin. Tarvikkeiden hintojen nousu korvataan maataloudelle. Tosin tuottajahintojen ja tarvikkeiden muutokset ovat tapahtuneet hieman eri tahdissa. Maatalouden tuottajahintakehitys on ollut vuonna 1982 yleistä hintakehitystä parempi, mutta toisaalta myös maatalouden tarvikkeiden hinnat ovat varsinkin vuonna 1981

nousseet yleistä hintakehitystä ja tuottajahintoja nopeammin. Tuottajahintojen nousu on ollut nopeampaa kasvinviljelytuotteiden kohdalla kuin kotieläintuotteiden kohdalla. Tuottajahintaindeksin pisteluku vuonna 1986 on ollut kasvinviljelytuotteiden osalta 180 ja kotieläintuotteiden kohdalla 154 (taulukko 5). Maatalouden tarvikkeiden osalta hintakehitys on ollut nopeinta ostoväkirehujen kohdalla, jota kuvaava tarvikehintaindeksin pisteluku vuodelta 1986 on 179. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen maatalouden tervikkeiden hinnat ovat käänntyneet lievästi laskuun. Myös tuottajahintojen muutokset ovat olleet vähäisempiä ja suhteelliset vuosimuutokset vastaavia kuluttajahintojen muutoksia pienempiä.

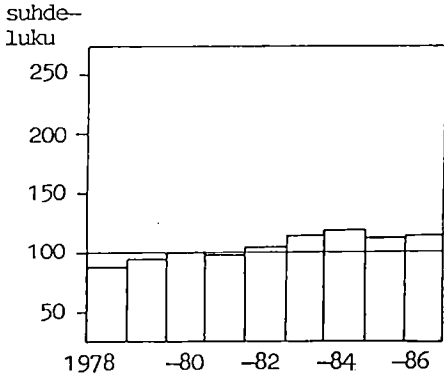
TAULUKKO 5. Maataloustuotteiden tuottajahintaindeksi ja kuluttajahintaindeksi sekä näiden vuosimuutokset (%) vuosina 1980–1987.

	Tuottajahintaindeksi		Kasvin- vilj. tuott. Ind.luku	Koti- eläin- tuott. Ind.luku	Kuluttajahintaind.	
	Keskimäärin Indeksi- luku	Vuosi- muutos %			Suhde- luku	Vuosi- muutos %
1980	100.0	12.1	100.0	100.0	100.0	11.6
1981	112.6	12.6	118.9	111.4	112.0	12.0
1982	128.5	14.1	144.9	125.5	122.7	9.6
1983	137.0	6.6	148.0	135.0	132.9	8.3
1984	145.6	6.3	157.4	143.4	142.3	7.1
1985	155.6	6.9	172.3	152.5	150.7	5.9
1986	158.0	1.5	180.4	153.9	155.1	2.9
1987	160.9	1.8	185.7	155.6	161.5	4.1

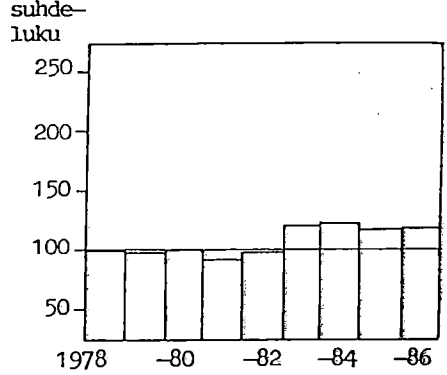
Poikkeuksellisen hyvän satovuoden ja osin myös maatalouden hintamuutosten seurauksena maataloudessa on siirrytty vuonna 1983 tavallaan uudelle tulo-
tasolle. Tämän jälkeen maatalouden tulokehitys on ollut sääoloiltaan melko
hyvistä vuosista huolimatta verraten hidasta. Kuvioissa 3 a–f on tarkasteltu
tilakokoryhmittäin maataloustulon reaalista kehitystä paria vuotta pitemmällä
ajanjaksolla eli vuodesta 1978 alkaen. Pienillä tiloilla kuten myös päätoimi-
suuden kannalta keskeisissä 10–20 ha:n ja 20–30 ha:n tilakoryhmissä maata-
loustulo on pysynyt vuosina 1978–1982 lähes muuttumattomana. Tuotanto-
oloiltaan parempina vuosina 1983–1986 on 10–20 ha:n tiloilla ylletty suhde-
lukuihin 117–123 (1980=100) ja 20–30 ha:n tiloilla suhdelukuihin 124–139.

Alueittain tarkasteltuna maataloustulo samankokoisilla tiloilla on ollut maan eri
osissa hyvin samanlainen. Taulukossa 6 on esitetty maataloustulo 10–20 ha:n
tiloilla maan eri osissa. Alueiden väliset tuloerot ovat olleet vähäisiä ja melko
satunnaisia.

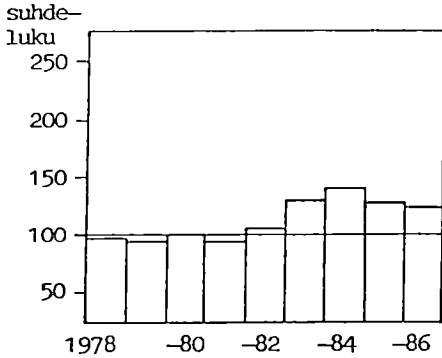
KUVIOT 3a-f. Maataloustulo keskimäärin eri tilakokoryhmissä vuosina 1978-1986. Kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutetut arvot suhdelukuina, vuosi 1980=100.

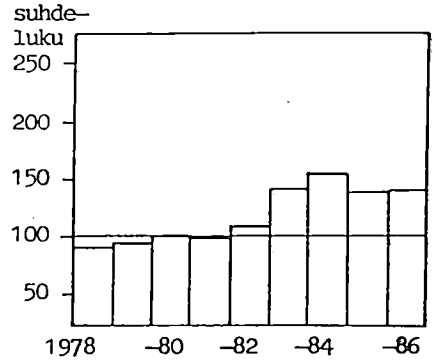
a) Alle 10 ha:n tilat

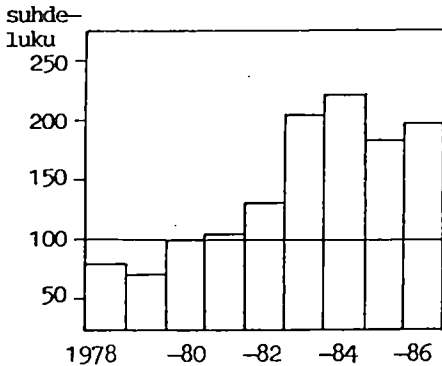
b) 10-20 ha:n tilat

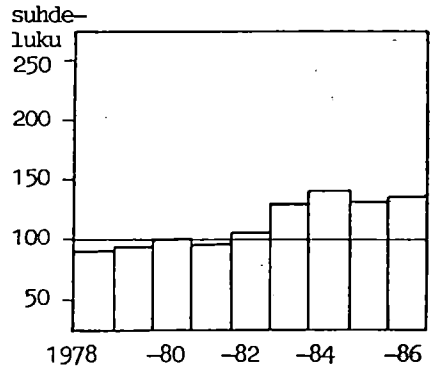
c) 20-30 ha:n tilat

d) 30-50 ha:n tilat

e) Yli 50 ha:n tilat

f) Kaikki tilat keskimäärin

TAULUKKO 6. Maataloustulo (mk/tila) 10–20 ha:n tiloilla maan eri osissa vuonna 1986 ja suhteessa Etelä-Suomen maataloustuloon vuosina 1980–86. Suhdeluvut.

Vuosi	Etelä-Suomi	Sisä-Suomi	Etelä-Pohjanmaa	Pohjois-Suomi
1980	100.0	110.9	109.1	110.5
1981	100.0	109.3	115.5	110.0
1982	100.0	100.6	101.5	100.6
1983	100.0	103.3	107.8	91.4
1984	100.0	107.7	100.7	94.5
1985	100.0	115.4	101.7	102.5
1986	100.0	104.3	104.9	99.7
1986 mk/tila	52 576	54 957	55 253	52 505

Suurin osa 10–20 ha:n tiloista on nautakarjatilaja, joskin mukana on myös kasvinviljelytiloja. Kasvituotannon kannalta heikkoina vuosina maataloustulo etelässä on ollut pienempi kuin kotieläinvaltaisemmillä muilla alueilla. Vastaavasti taas parempina vuosina maataloustulo on jäänyt Pohjois-Suomessa hieman alle maan muissa osissa saavutetun tason. 20–30 ha:n tilakoryhmissä tulot ovat vaihdelleet hieman enemmän, sillä tuotantosuurajakauma tässä tilakoryhmissä on erilainen maan eri osissa.

2. LUONNOLLISTEN HENKILÖIDEN TILOJEN TULOT 1980–LUVULLA

Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävässä tutkimuksessa on tarkasteltu pääasiassa luonnollisten henkilöiden hallinnassa olevien tilojen tuloksia. Näiden osuus kaikista tiloista on kuten edellä mainittiin noin 83 %. Vuosina 1980–1986 luonnollisten henkilöiden tilojen lukumäärä on vähentynyt noin 18 %:lla ja keskimääräinen tilakoko kasvanut noin 19 %:lla. Peltoa luonnollisten henkilöiden tiloilla on keskimäärin 15.1 ha, mikä on noin puoli hehtaaria enemmän kuin kaikilla tiloilla keskimäärin.

Maataloustulon laskemiseksi luonnollisten henkilöiden tilojen verotustietoja on täydennetty vastaavalla tavoin kuin on menetelty edellä kaikkien tilojen tulosten kohdalla. Maataloustulo on viljelijäperheen työlle ja maatalouteen sijoittamalle omalle pääomalle saatu korvaus. Tässä tutkimuksessa maataloustuloa on tarkasteltu sellaisenaan ilman, että siitä olisi pyritty erottamaan työn ja pääoman osuuksia erilleen. Maataloustulon laskemiseksi MYTT:n mukaisiin verotuksen tulotietoihin on lisätty viljelijäperheen yksityistaloudessaan käyttämien tilan tuotteiden arvo kirjanpitoiltoilta arvioituna ja pinta-alalisät

MYTT:n otostiloja koskevan erillisselvityksen mukaan. Verotuksessa maatalouden korkomenoihin sisältyy metsätalouden ja muut vähennyskelpoiset korkomenot. Maatalouden osuus koroista on arvioitu maatalouden kokonaislaskelmassa sovelletun menettelyn mukaisesti. Näin laskettu maataloustulo keskeisimmässä tilakokoryhmissä luonnollisten henkilöiden tiloilla on noin 5 % suurempi kuin vastaavissa tilaryhmissä kaikilla tiloilla. Ero johtuu lähinnä perikuntien ja yhtymien tuloksista, sillä varsinkin perikuntien tiloilla maataloustulo on pienempi kuin vastaavissa tilakokoryhmissä luonnollisten henkilöiden tiloilla.

Vuonna 1986 maataloustulo on ollut luonnollisten henkilöiden tiloilla keskimäärin 53 800 mk/tila. Tilakokoryhmittäin tarkasteltuna vuoden 1986 maataloustulo on ollut lähes täsmälleen sama kuin vuonna 1983 kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutettuna (taulukko 7). 1980-luvun alussa maatalouden tulokehitystä on vaikeuttanut katovuosi ja sen jälkeinen tulokehitys heijastaa lähinnä ajankohdan hintakehitystä. Tuotanto-olosuhteiltaan kyse on vähintäänkin keskimääräisistä ja vuosien 1983 ja 1986 osalta keskimääräistä paremmista vuosista.

Pienimmillä tiloilla myös suhteellinen maataloustulon kasvu on jäänyt vähäiseksi, kun taas suurimmilla tiloilla maataloustulo on kyseisenä ajanjaksona kasvanut yli puolitoistakertaiseksi. Reaalisesti maataloustulo on kasvanut keskimäärin 38 % eli noin 6 % vuodessa. Maatalouden yleisen rakennemuutoksen, tuotanto-olosuhteiden ja hintakehityksen lisäksi tulokehitykseen ovat vaikuttaneet lukuisat eri tekijät, joita tämän tutkimuksen yhteydessä on lähemmin tarkasteltu mm. tuotantosuunnan, maatalouden osa-aikaisuuden/päätoimisuuden sekä viljelijän iän osalta.

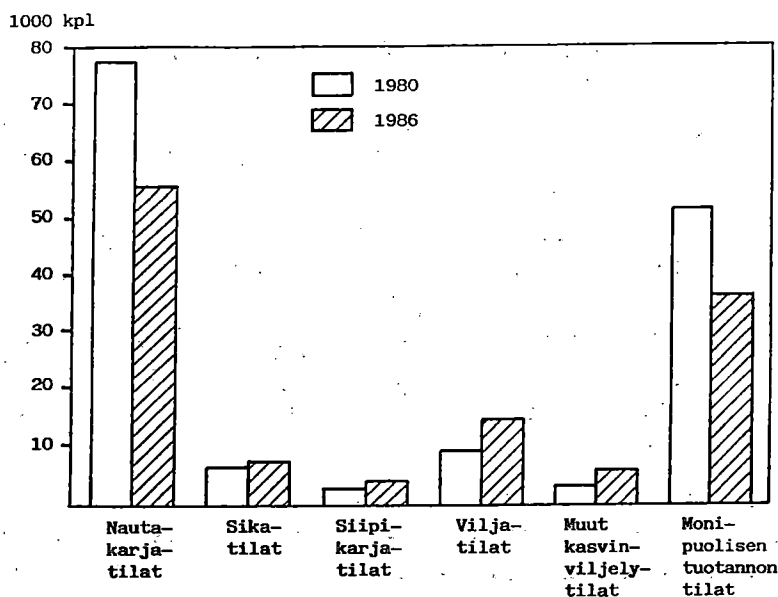
TAULUKKO 7. Maataloustulo (mk/tila) luonnollisten henkilöiden tiloilla vuonna 1986 ja sen reaalin kehitys vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30-50	50-100 ha	Keskim.
1980	100	100	100	100	100	100	100
1981	85	100	89	93	98	103	95
1982	100	104	96	105	109	120	105
1983	107	113	118	127	142	171	129
1984	107	118	119	136	148	185	139
1985	100	113	115	125	134	165	130
1986	99	115	118	125	143	171	138
1986 1000 mk/tila	11.9	29.8	56.3	87.0	120.1	157.4	53.8

2.1. Maataloustulo eri tuotantosuunnissa

Maatilatalouden yritys- ja tulotilastossa tilat on ryhmitelty perinteisesti maatalouden bruttotulojen jakauman perusteella kuuteen eri tuotantosuuntaan 60 % ja sitä suuremmalla bruttotulo-osuudella. Tilastovuodesta 1986 alkaen tuotantosuuntaryhmitystä on uusittu koskemaan kymmentä eri tuotantosuuntaa. Tällöin nautakarjatilat on ryhmitelty edelleen maito-, liha- ja muihin nautakarjatiloihin ja nk. monipuolisen tuotannon tilat kotieläinvaltaisiin ja kasvinviljelyvaltaisiin ja muihin tiloihin. Seuraavassa on tarkasteltu tulokehitystä vanhalla tuotantosuuntajaotuksella. Uusien tuotantosuuntien tuloksia vuodelta 1986 on tarkasteltu erikseen kohdassa 2.3.

Tilamäärät eri tuotantosuunnissa ovat kehittyneet varsin eri tavoin 1980-luvulla. Nautakarjatilat ja monipuolisen tuotannon tilat ovat vähentyneet noin 30 %:lla, sen sijaan sikatilat ovat lisääntyneet noin 15 %:lla, siipikarjatilat yli puolella, viljatilat noin 60 %:lla ja muut kasvinviljelytilat lähes 90 %:lla (kuvio 4). Tuotantosuuntien sisällä tilaluvut ovat kehittyneet siten, että nautakarjatiloihin alle 20 ha:n tilat ovat vähentyneet kolmanneksella ja yli 20 ha:n tilat lisääntyneet 6 %:lla. Sika- ja siipikarjatioilla on tapahtunut lisääntymistä kaikissa yli viidenpeltohehtaarin tilakoryhmissä ja kasvinviljelytiloilla kaikissa tilakoryhmissä. Monipuolisen tuotannon tilat ovat vähentyneet kaikissa tilakoryhmissä.

KUVIO 4. Luonnollisten henkilöiden tilojen lukumäärä eri tuotantosuunnissa vuosina 1980–1986.

Eri tuotantosuuntia koskevat keskeisimmät tunnusluvut vuodelta 1986 ovat seuraavat:

	Tiloja %	Peltoala ha/tila	Maataloustulo mk/tila
Nautakarjatilat	45.1	14.70	62 500
Sikatilat	6.1	22.22	96 100
Siipikarjatilat	3.2	15.53	74 600
Viljatilat	11.8	18.81	37 800
Muut kasvinvilj.tilat	4.7	11.55	37 800
Monipuol.tuotanto	29.2	13.26	37 300
Yht./Keskim.	100.0	15.09	53 800

Eri tuotantosuuntien väliset tuloerot johtuvat paljolti mm. eroista tilakoossa, tuotannon intensiivisyydessä ja maataloudessa tehdystä työpanoksesta. Lisäksi tuottajahintakehitys on ollut kotieläin- ja kasvinviljelytiloilla erilainen. Useiden tekijöiden yhteisvaikutuksena myös tulokehitys on ollut erilainen eri tuotantosuunnissa. Taulukossa 8 on esitetty maataloustulon reaalin kehitys kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutettuna. Nautakarja- ja sikatiloilla tulokehitys on ollut melko samantyyppinen, samoin viljailoilla ja monipuolista tuotantoa harjoittavilla muilla tiloilla. Nautakarjatilojen tulokehitykseen on vaikuttanut osaltaan tilakoon kasvu noin viidenneksellä, kun taas sikatiloilla tilakoon kasvu on ollut vähäisempi. Myös monipuolista tuotantoa harjoittavilla tiloilla tilakoon kasvu on ollut suurempi kuin muissa tuotantosuunnissa.

TAULUKKO 8. Maataloustulon reaalin kehitys eri tuotantosuunnissa vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.

	Nauta- karja- tilat	Sika- tilat	Siipi- karja- tilat	Vilja- tilat	Muu kasvin- vilj.	Muut tilat
1980	100	100	100	100	100	100
1981	95	88	107	99	97	98
1982	104	95	122	118	126	120
1983	119	113	143	163	75	168
1984	125	123	142	176	84	193
1985	124	120	139	160	57	161
1986	124	129	165	170	114	176

Kotieläintiloilla tulokehitys riippuu paljolti myös tuotantomääristä. Verotustietojen avulla tuotantomääristä saadaan viitteitä ainoastaan asianomaisten myyntitulojen ja toisaalta eläinmäärien kautta. Verotuksen mukaiset eläinmäärät kuvaavat vuoden vaihteen tilannetta tiloilla, mikä ei välttämättä anna oikeaa kuvaa koko vuoden keskimääräisestä eläinmäärästä. Siipikarjatilojen ja erikoiskasvituoannon tilojen ryhmät ovat otoksen tilaluvuiltaan suhteessa

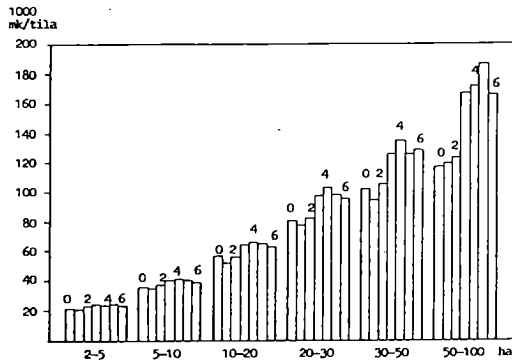
muihin tuotantosuuntiin melko pieniä, joten niissä tilojen vaihtumisella lähinnä monipuolisen tuotannon tilojen kanssa kuten myös satunnaisvaihtelulla on suurempi merkitys.

Peltoalalla mitatun tilakoon huomioon ottaen maataloustulo on ollut korkein sikatiloilla ja nautakarjatiloiilla ja alin monipuolisen tuotannon tiloilla ja viljatiloiilla. Suurimmilla vilja- ja monipuolisen tuotannon tiloilla on tosin viime vuosina lähestytty vastaavan kokoisten nautakarjatilojen tulotasoa (kuvio 5).

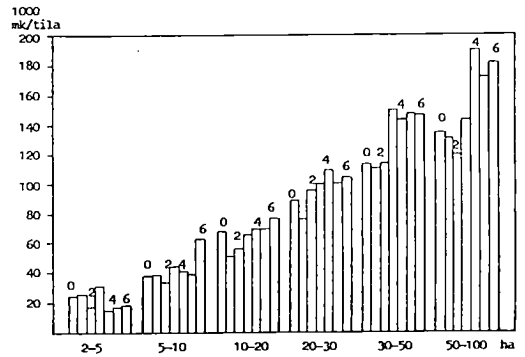
Vuoden 1986 tasoon muutetun maataloustulon kehitys vuosina 1980-1986 on ollut nautakarja- ja sikatiloilla hyvin samanlainen. Katovuoden 1981 vaikutuksesta ja samaan aikaan tapahtuneesta maatalouden tarvikehintojen voimakkaasta noususta johtuen kotieläintilojen tulokehitys on ollut vuosina 1980-1982 vähäinen. Vuosi 1983 on ollut tuotanto-olosuhteiltaan parempi, mikä on aiheuttanut myös kotieläintiloilla nykyksenomaisen tulojen nousun tarkasteltavalla ajan jaksolla. Kotieläintuotteiden tuottajahintojen muutokset ovat olleet keskimäärin lähes samat kuin kuluttajahintojen muutokset. Sen sijaan tarvikehinnat ovat kotieläintuotannon kannalta keskeisten ostoväkirehujen osalta nousseet muita maatalouden tarvikehintoja nopeammin. Vuonna 1984 nautakarjatilojen reaali-tulot ovat nousseet keskeisimmässä tilakokoryhmissä 3-7 %, jonka jälkeen on palattu vuoden 1983 tasolle (kuviot 5 a ja b).

Kasvinviljelyvaltaisessa tuotannossa tulokehitys on ollut useimmissa tilakokoryhmissä nopeampaa kuin kotieläintiloilla. Vuoden 1981 kadon vaikutuksia on kasvinviljelytiloilla kompensoinut vuonna 1982 tapahtunut kasvinviljelytuotteiden tuottajahintojen keskimääräistä suurempi nousu. Myös tämän jälkeinen kasvinviljelytuotteiden hintakehitys on ollut parempi kuin kotieläintuotteilla. Toisaalta maatalouden tuotanto-olosuhteet ovat olleet em. katovuotta 1981 lukuunottamatta kasvinviljelyn kannalta lähinnä keskimääräiset tai sitä paremmat koko tarkasteltavan jakson ajan (kuviot 5 c ja d).

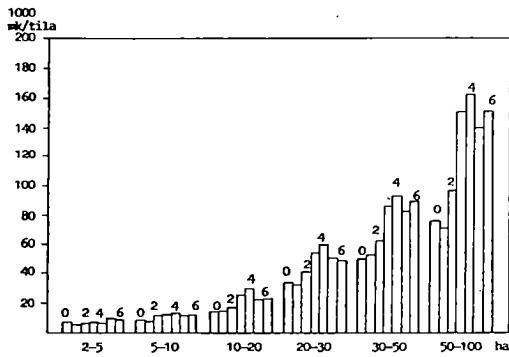
Maataloustulon vuosittaista kehitystä eri tuotantosuunnissa on tarkasteltu suhdelukuina parin keskeisen tilakokoryhmän osalta taulukossa 9. Jos maataloustuloa vuonna 1980 merkitään suhdeluvulla 100, 20-30 ha:n nautakarjatiloiilla on parhaimmillaan vuonna 1984 ylletty suhdelukuun 127. Sen sijaan 20-30 ha:n viljatiloiilla kyseistä ennätysvuotta vastaava suhdeluku on 174 ja monipuolisen tuotannon tiloilla 182. 30-50 ha:n tilakokoryhmassä vastaavat suhdeluvut ovat nautakarjatiloiilla 132, viljatiloiilla 196 ja monipuolisen tuotannon tiloilla 196. Tosin peltohehtaareihin perustuva tilakokoluokitus ei tee oikeutta kotieläin- ja kasvinviljelytilojen eikä yleensäkkään eri tuotantosuuntia harjoittavien tilojen keskenään vertailulle, mutta tilakoon huomioon ottamiseksi maatalouden tilastoista ei ole toistaiseksi juuri sopivampaakaan luokitusta saatavissa.

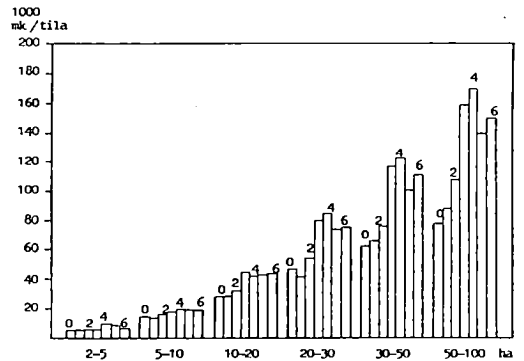
a) Maitotilat

b) Sikatilat

c) Viljatilat

d) Monipuolisen tuotannon tilat

0 = 1980
 2 = 1982
 4 = 1984
 6 = 1986

KUVIO 5. Maataloustulo (mk/tila) eri tuotantosuunnissa vuosina 1980 - 1986 kuluttajahintaindeksillä vuoden 1986 tasoon muutettuna.

TAULUKKO 9. Maataloustulon reaalin kehitys 20–50 ha:n nautakarja-, vilja- ja monipuolisen tuotannon tiloilla vuosina 1980–1986. Suhdeluvut.

	20–30 ha:n tilat			30–50 ha:n tilat		
	Nauta- karjat.	Vilja- tilat	Monip. tuot.	Nauta- karjat.	Vilja- tilat	Monip. tuot.
1980	100	100	100	100	100	100
1981	95	95	88	92	105	106
1982	101	119	116	103	124	122
1983	121	158	172	123	173	187
1984	127	174	182	132	187	196
1985	120	148	159	123	165	161
1986	118	144	163	126	181	182

Alueittaisia tuloeroja on tarkasteltu keskimäärin kaikkien tilojen osalta edellä taulukossa 6. Kun tilakoko on vakioitu, tuloerot ovat jääneet hyvin vähäisiksi, joskin tuloksiin sisältyy etelässä enemmän kasvituotantoa ja pohjoisessa kotieläintuotantoa. Nautakarjatilojen tulosten avulla voidaan tarkastella paitsi keskimäärin myös tilakoon huomioon ottaen samaa tuotantosuuntaa harjoittavien tilojen tuloja maan eri osissa. Muita tuotantosuuntia harjoittavia tiloja vähemmän ja niiden osalta MYTT:n otoksen tilaluvut eri tilakokoryhmissä jäävät varsinkin maan itä- ja pohjoisosissa vähäisiksi.

Kun tilaa kohti laskettua maataloustuloa Etelä-Suomen nautakarjatiloiilla merkitään suhdeluvulla 100, vastaava suhdeluku Sisä-Suomessa on vuonna 1986 keskimäärin 91, Etelä-Pohjanmaalla 106 ja Pohjois-Suomessa 97. Etelä-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla on päästy keskimäärin hieman muita alueita parempiin tuloksiin, mutta myös peltoala ja lehmäluku on ollut etelässä suurempi kuin maan muissa osissa (taulukko 10).

TAULUKKO 10. Nautakarjatilojen maataloustulo tilaa kohti maan eri osissa vuonna 1986. Suhdeluvut.

	5–10	10–20	20–30	30–50 ha	Keskim.
Etelä-Suomi	100	100	100	100	100
Sisä-Suomi	118	100	103	91	91
Et.-Pohjanmaa	107	103	102	119	106
Pohjois-Suomi	117	101	89	94	97
Koko maa	112	101	99	101	97

MYTT:n otoksen tilaluvut huomioon ottaen nautakarjatilojen alueittaisia tuloeroja on voitu tarkastella tilakokoryhmittäin ainoastaan 5–50 ha:n tilojen osalta. 5–10 ha:n nautakarjatiloiilla maataloustulo kuten myös lehmäluku on ollut korkein Sisä- ja Pohjois-Suomessa. 10–20 ha:n ja 20–30 ha:n tilakokoryhmissä maan eri osissa on ylletty kokolailla samalle tulotasolle, poikkeuksen muodostavat vain Pohjois-Suomen 20–30 ha:n tilat. Todettakoon, että vuosina 1980–1982 vastaava suhdeluku Pohjois-Suomen 20–30 ha:n nautakarjatiloiilla on vaihdellut välillä 96–105, josta se on melko tasaisesti laskenut ollen vuonna 1985 kuitenkin vielä 91. Syynä tuloerojen kasvuun tässä tilaryhmässä on ollut rehumenojen nopeampi kasvu Pohjois-Suomessa.

30–50 ha:n nautakarjatiloiilla on Etelä-Pohjanmaalla ylletty hieman muita alueita parempiin tuloksiin. Näillä tuloerot johtuvat paljolti eroista eläinmäärissä. Lehmäluku on ollut Etelä- ja Sisä-Suomessa 17, Etelä-Pohjanmaalla 20 ja Pohjois-Suomessa 13. Edellisvuotena näillä Sisä-Suomen tiloilla on ylletty maataloustulon osalta suhdelukuun 105 ja tätä ennen 1980-luvulla suhdelukuihin 97–112. Sisä-Suomen poikkeuksellisesti alempi tulotaso suhteessa Etelä-Suomen nautakarjatiloihin tässä tilaryhmässä johtuu lehmäluvun vähenemisestä edellisvuodesta runsaalla 7 %:lla ja maidonmyyntitulojen vähenemisestä lähes 4 %:lla. Etelä-Suomessa lehmäluku on kasvanut 4 %:lla ja maidonmyyntitulot lisääntyneet 6 %:lla. Näiden 30–50 ha:n nautakarjatilojen lukumäärä on kasvanut Sisä-Suomessa koko 1980-luvun ajan, kun taas Etelä-Suomessa niiden lukumäärä on vuonna 1984 kääntynyt laskuun, mikä osaltaan on vaikuttanut keskimääräisten tulosten muutoksiin näissä tilaryhmissä.

2.2. Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen kokonaistulot

2.2.1. Tilajakauma ja tulot keskimäärin

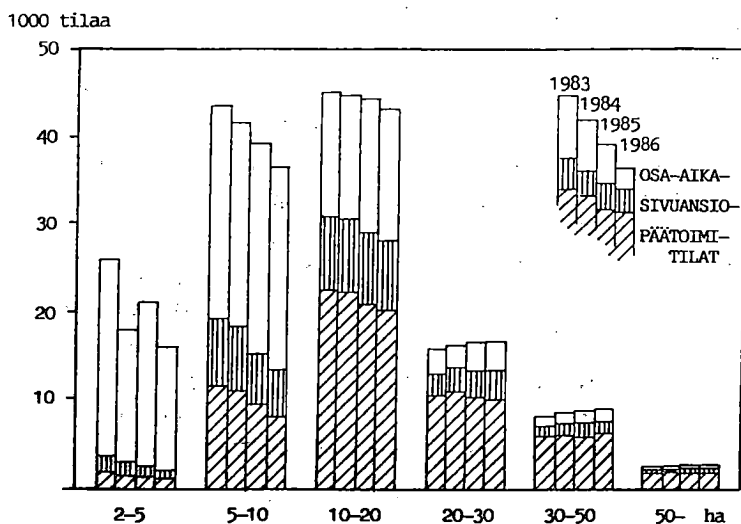
Luonnollisten henkilöiden tilat on tutkimuksessa ryhmitelty tulotietojen perusteella osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloihin. Osa-aikatiloilla maa- ja metsätalouden nettotulot muodostavat alle puolet viljelijän ja puolison valtionveronalaisista kokonaistuloista, sivuansiotiloilla 50–75 % ja päätoimitiloilla yli 75 % kokonaistuloista. Seuraavassa on selvitetty seikkaperäisemmin näiden tilaryhmien sisältöä ja tarkasteltu viljelijäpuolisoiden ansiotuloja ja kokonaistuloja. Osa-aika-/päätoimitiloja koskevat tulokset on laadittu vuosilta 1983–1986.

Osa-aikatiloiksi on lukeutunut kyseisenä ajanjaksona 43–47 % ja sivuansiotiloiksi melko tasaisesti 15–16 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Loput 38–43 % ovat päätoimitiloja. Keskimääräistä tilakokoa kuvaavat tunnusluvut vuonna 1986 ovat seuraavat:

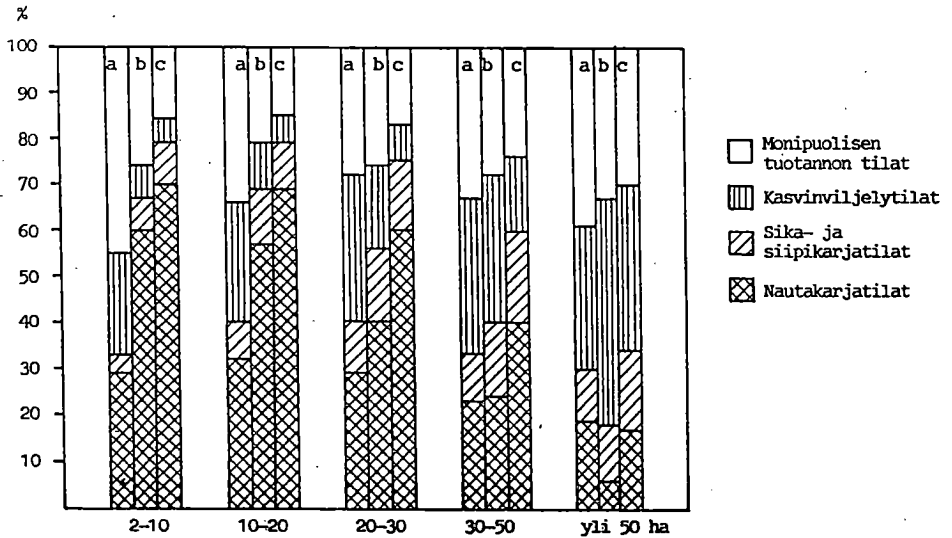
	Peltoala, ha/tila	Metsäala, ha/tila
Osa-aikatilat	10.29	31.30
Sivuansiotilat	16.36	42.80
Päätoimitilat	20.44	44.80
Keskimäärin	15.09	38.20

Osa-aikatilat ovat muita yleisemmin pientiloja. Pienimmistä tiloista on vuosina 1983–1986 ollut osa-aikataloja 84–88 %, 5–10 ha:n tiloista 56–63 % ja 10–20 hehtaarin tiloista 31–35 %. 20–30 ha:n tiloista on osa-aikaisia enää 17–23 % ja yli 30 ha:n tiloista 13–16 % (kuvio 6). Kaikissa näissä tilakokoryhmissä osa-aikatalojen osuus on lähes poikkeuksetta lisääntynyt kyseisenä ajanjaksona. Samalla kuitenkin pienten osa-aikatalojen ja alle 20 ha:n sivuansiotilojen absoluuttinen määrä on vähentynyt. Päätoimitilojen kohdalla sen sijaan on tapahtunut sekä tilamäärän että tilojen suhteellisen osuuden vähenemistä lähes kaikissa tilakokoryhmissä.

Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen aluejakaumat ovat hyvin saman tyyppiset. Sivuanstio- ja päätoimitilat ovat hieman yleisempiä Etelä- ja Sisä-Suomessa ja osa-aikatilat Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa. Erot alueittaisissa jakaumissa ovat kuitenkin vain muutaman prosenttiyksikön verran. Sen sijaan tuotantosuuntajakauma näissä tilaryhmissä on osin jo määrittelytavasta johtuen erilainen. Päätoimitiloista noin 75 % harjoittaa kotieläintaloutta, sivuansiotiloista 63 % ja osa-aikataloista vain noin 35 %. Vastaavasti kasvituotantoa harjoittaa päätoimitiloista vajaa 10 %, sivuansiotiloista 13 % ja osa-aikataloista 25 %. Loput 17 % päätoimitiloista, 24 % sivuansiotiloista ja 40 % osa-aikataloista ovat monipuolisen tuotannon tiloja.

KUVIO 6. Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen lukumäärä vuosina 1983–1986.

KUVIO 7. Osa-aikatilojen (a), sivuansiotilojen (b) ja päätoimitilojen (c) tuotantosuuntajakauma vuonna 1986.

Tilakokoryhmittäin kotieläintilojen suhteellinen määrä ja tuotantosuuntajakauma muutoinkin näyttää olevan osa-aikataloilla melko vakio. Myös päätoimitilojen kohdalla kotieläintilojen osuus on alle 30 ha:n tilakokoryhmissä 75-85 % tiloista, mutta 30-50 ha:n tilakokoryhmässä enää noin 60 % ja tätä suurempien tilojen kohdalla 35 % (kuvio 7).

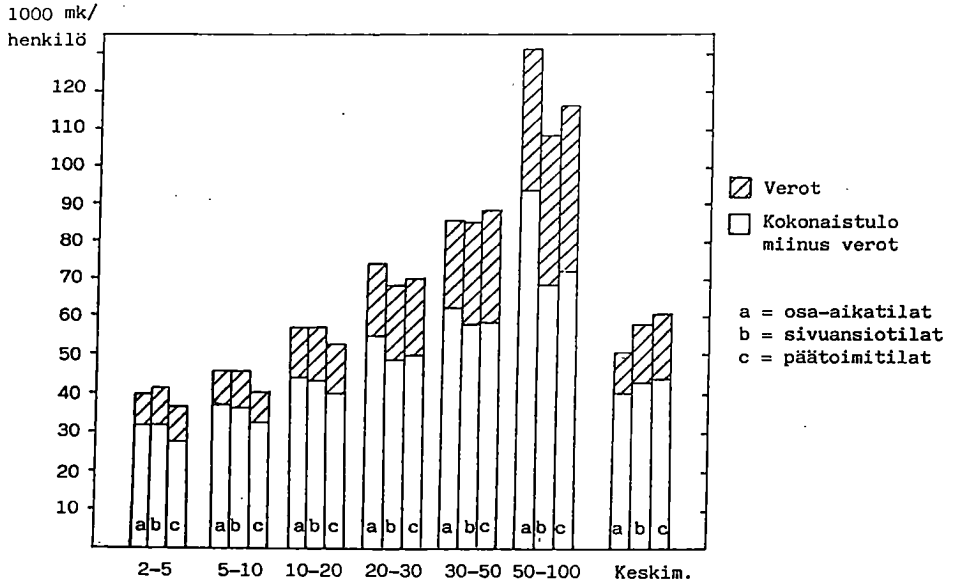
Kokonaistulot ovat olleet vuonna 1986 keskimäärin osa-aikataloilla 95 300 mk/tila, sivuansiotiloilla 112 700 mk/tila ja päätoimitiloilla 111 400 mk/tila. Tulojen jakauma keskimäärin näissä tilaryhmissä on erilainen paitsi tilaryhmien määrittelytavasta myös erilaisesta tilakoosta johtuen. Kokonaistuloilla tarkoitetaan tässä verotuksen kokonaistuloja, joita on täydennetty maatalouden verovapaiden tuloerien osalta muilla tilastoilla. Kun kokonaistuloista vähennetään maksetut verot, päädytään karkeasti viljelijäperheen käytettävissä oleviin tuloihin. Tarkasteltavien tulokäsitteiden selvittämiseksi kokonaistulojen jakauma keskimäärin osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla on esitetty taulukossa 11.

TAULUKKO 11. Kokonaistulojen jakauma osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.

	Osa-aikatilat %	Sivuansiotilat %	Päätoimitilat %
Maataloustulo	21.0	55.6	82.0
Metsätaloustulo	6.9	10.1	11.2
Palkkatulo	43.2	17.2	3.7
Muut ansiotulot	8.0	1.9	0.4
ANSIOTULOT YHT.	79.1	84.8	97.3
Omaisuustulot	1.0	1.2	1.1
Eläketulot	19.9	14.0	1.6
KOKONAISTULOT	100.0	100.0	100.0

Maataloustulon laskentaa on selvitetty edellä kohdan 2 alussa. Metsätuloilla tarkoitetaan tässä verotuksen laskennallista metsätalouden puhdasta tuloa, johon myös sisältyy viljelijäperheen tekemä hankintatyön arvo verotuksessa aika-ajoin vahvistettavan määrän (viimevuosina 150 m³) ylittävältä osin. Metsätulojen laskenta verotuksessa perustuu metsämaan tuottokyvyn arviointiin. Metsätalouden puhtaalla tuotolla tarkoitetaan tuottoa, jonka samanlaatuisen metsämaan arvioidaan kunnassa päättyneenä verovuonna ja kahtena sitä edeltäneenä hakkuuvuotena keskimäärin hehtaaria kohti antaneen. Ansiotuloihin sisältyvät maa- ja metsätalouden yrittäjätulot, muut yrittäjätulot sekä palkkatulot. Omaisuustuloilla tarkoitetaan veronalaisia osake-, korko- ja vuokratuloja. Eläketulot ovat varsinaisesti tulonsiirtoja. Tässä ne on otettu veronalaisilta osin kokonaistulojen tarkasteluun mukaan.

Kuviossa 8 on esitetty tilakokoryhmittäin kokonaistulot viljelijää ja puolisoa kohti. Kokonaistulojen osalta varsinkin pienimmillä osa-aika- ja sivuansiotiloilla on ylletty hieman päätoimitiloja parempiin tuloihin. Suuremmissa tilakokoryhmissä sivuansiotilojen tulot ovat olleet hieman muita alemmat. Kun tässä lasketusta kokonaistulosta vähennetään välittömät verot, päädytään osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla keskimäärin samalle tulotasolle, vaikka osa-aikatilat ovat tilakooltaan keskimäärin pienempiä kuin sivuansio- ja päätoimitilat. Tilakokoryhmittäin tarkasteltuna näin saatu kokonaistulo on ollut alle 20 ha:n tilakokoryhmissä osa-aika- ja sivuansiotiloilla suunnilleen samalla tasolla ja taas yli 20 ha:n tilakokoryhmissä sivuansio- ja päätoimitiloilla sama. Varsinkin suurimmilla osa-aikatileilla on ylletty selvästi sivuansio- ja päätoimitiloja korkeampiin nettotuloihin.

KUVIO 8. Viljelijäpuolisoiden kokonaistulot (ansiotulot, omaisuustulot ja veronalaiset eläketulot) ja verot henkilöä kohti osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.

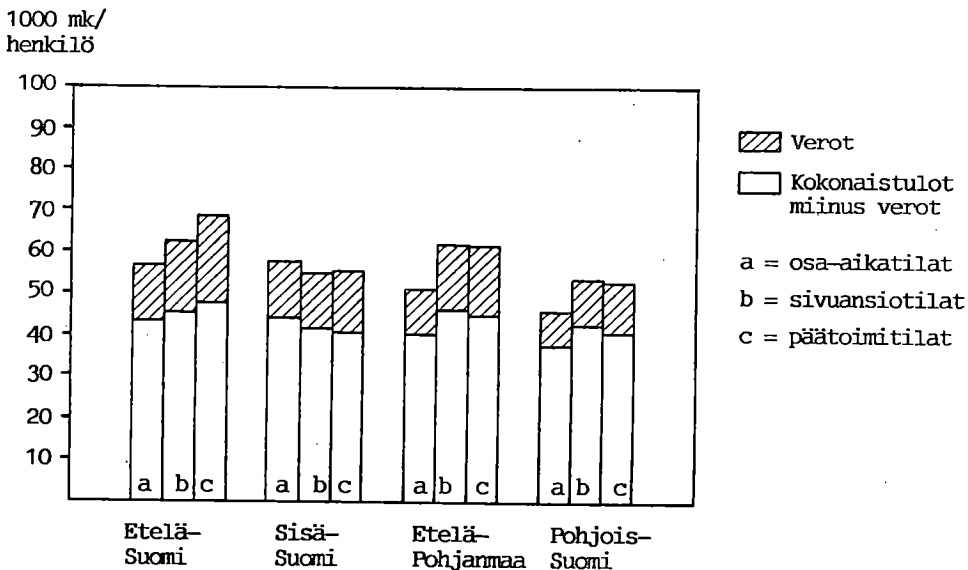
Kun henkilöä kohti laskettuja kokonaistuloja merkitään osa-aikatiiloilla suhdeluvulla 100, vastaavat suhdeluvut päätoimitilojen kohdalla keskeisimmissä tilakokoryhmissä vuosina 1983–1986 ovat vaihdelleet välillä 68–98 (taulukko 12). Sivuanstiloilla on ylletty yleisesti hieman lähemmäksi osa-aikatiilojen tulo-tasoa, joskin vaihteluväli on ollut sama kuin päätoimitiloilla. Maatalouden harjoittamisen kannalta kyseinen ajanjakso edustaa pitempiaikaista keskimäärää parempia satovuosia, mikä osaltaan on nostanut kasvinviljelyyn enemmän erikoistuneiden osa-aika- ja sivuanstilojen tuloja suhteessa kotieläinvaltaisempiin päätoimitiloihin. Toisaalta osa-aikatiiloilla muut tulot täydentävät maatalouden tuloja.

TAULUKKO 12. Henkilöä kohti laskettujen kokonaistulojen kehitys päätoimitiloilla suhteessa osa-aikatiilojen tulokehitykseen vuosina 1983–1986. Suhdeluvut, osa-aikatiilojen kokonaistulot miinus verot = 100.

	5-10	10-20	20-30	30-50	Yli 50 ha
1983	85	88	98	88	70
1984	86	90	88	81	67
1985	82	93	92	92	76
1986	87	91	91	94	75

Suuremmasta keskimääräisestä tilakoosta johtuen sivuansio- ja päätoimitilojen keskimääräiset kokonaistulot ovat olleet myös alueittain tarkasteltuna osa-aikatilojen tuloja korkeammat (kuvio 9). Tilat ovat jakautuneet alueittain osa-aika-/päätoimitiloihin hyvin saman tyyppisesti paitsi tilamäärien myös tilakoon osalta. Osa-aikatilat ovat selvästi pienempiä kuin päätoimitilat, mutta Sisä-Suomessa tilakokoerot ovat vähäisemmät kuin maan muissa osissa. Niinpä osa-aikatoilla Sisä-Suomessa on keskimäärin ylletty hieman parempiin kokonaistuloihin kuin sivuansio- ja päätoimitiloilla.

Osa-aikatilojen keskuudessa on vuonna 1986 ylletty Sisä-Suomessa täysin ja Etelä-Pohjanmaallakin yli 90 %:sti Etelä-Suomen tulotasolle. Pohjois-Suomen tulotaso on ollut keskimäärin 87 % etelän tulotasosta. Sivuanstiloilla on ylletty maan eri osissa kokolailla samalle tulotasolle. Päätoimitiloilla on Etelä-Pohjanmaalla ylletty noin 95 %:sti ja Sisä- ja Pohjois-Suomessa 85 %:sti etelän tulotasolle. Alueittaiset erot päätoimitilojen kokonaistuloissa johtuvat tilakokoeroista ja tätä kautta eroista maataloustuloissa. Peltoalalla mitattu tilakoko kuten myös maataloustulo ovat olleet keskimäärin pienimmät Sisä-Suomessa. Sen sijaan verotuksen laskennalliset metsätulot ovat Sisä-Suomessa suuremmat kuin muilla alueilla, mistä johtuen kokonaistulot ovat keskimäärin yltäneet Pohjois-Suomen kanssa samalle tasolle.

KUVIO 9. Kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla maan eri osissa vuonna 1986.

2.2.2. Eri ikäisten viljelijöiden tilat ja tulot

Verotuksen tulotiedot on selvitetty tutkimuksessa myös viljelijän iän huomioon ottavilla tilaryhmyksillä vuosilta 1984–1986. Keskeisimmät tilalukuja ja -kokoa osoittavat tunnusluvut vuodelta 1986 eri ikäisten viljelijöiden osalta ovat seuraavat:

Viljelijän ikä, vuotta	Tilaluku kpl	%	Peltoala ha/tila	Metsäala ha/tila
Alle 30	6 216	5.0	17.02	40.20
30–49	49 515	40.2	17.87	41.40
50–64	47 577	38.6	14.36	38.20
65–	19 970	16.2	9.36	29.60

Viljelijöiden keski-ikä on laskenut 1980-luvulla 53 vuodesta 51 vuoteen. Tässä tarkasteltavien kolmen vuoden aikana alle 50-vuotiaiden viljelijöiden tilojen määrä on lisääntynyt 1 660 tilaa eli noin 3 % ja yli 50-vuotiaiden vähentynyt 9 380 tilaa eli 12 %. Samalla keskimääräinen peltoala on kasvanut kaikissa alle 65-vuotiaiden tilaryhmissä. Yli 65-vuotiaiden tilaryhmissä tilakoko sen sijaan on pienentynyt. Viljelijän keski-ikä onkin lähes poikkeuksetta korkein peltoalaltaan pienimmissä tilakokoryhmissä. Kasvullisen metsän ala on nuorten viljelijöiden kohdalla hieman vähentynyt, kun taas 30–65-vuotiaiden kohdalla metsäalat ovat lisääntyneet vajaalla 10 %-lla ja vanhimmilla viljelijöillä pysyneet lähes ennallaan.

Maatalouden osa-aikaisuus/päätoimisuus on lähes samalla tavoin yleistä kaikissa alle 65-vuotiaiden viljelijöiden tilaryhmissä. Vuonna 1986 osa-aikajonoja on ollut 39–43 %, sivuansiotiloja 13–15 % ja päätoimitiloja 44–47 % näistä tiloista. Nuorten viljelijöiden tiloja lukuunottamatta osa-aikajonojen suhteellinen määrä on lisääntynyt ja päätoimitilojen määrä vähentynyt kaikissa ikäryhmissä. Yli 65-vuotiaiden viljelijöiden tilat ovat lähinnä eläketulojen takia 75 %:sesti osa-aikajonoja. Päätoimitilojen osuus niissä on laskenut vuonna 1986 vajaaseen 4 %:iin. Viljelijän keski-ikä kaikilla päätoimitiloilla on 47 vuotta ja sivuansio- ja osa-aikajonoilla 53 vuotta.

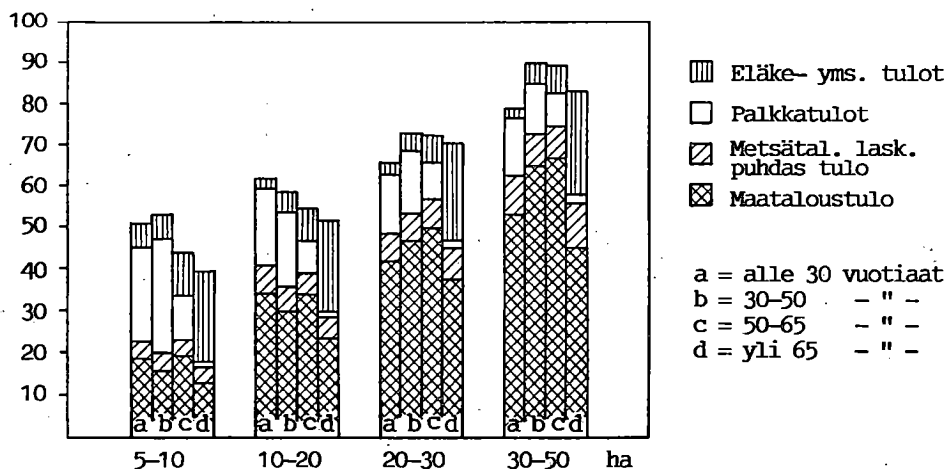
Tuotantosuunnittain tarkasteltuna alle 30-vuotiaiden tiloja voidaan luonnehtia kotieläinvaltaisiksi siinä, kun yli 65-vuotiaiden tilat ovat kasvinviljelyvaltaisia. Kotieläintilojen osuus alle 30-vuotiaiden tiloista on 63 %, 30–65-vuotiaiden tiloista 58 % ja yli 65-vuotiaiden tiloista 34 %. Nuorten tiloista on yli puolet nautakarjajonoja ja 9 % sikajonoja. Sikajonojen isännät ovat suhteellisen nuoria, keski-ikänsä noin 45 vuotta.

Muissa tuotantosuunnissa keski-ikä on 50–52 vuotta ja monipuolisen tuotannon tiloilla 53 vuotta. Alle 50-vuotiaiden hallinnassa olevien tilojen osuus nauta- ja sikatiloista sekä myös monipuolisen tuotannon tiloista on selvästi kasvanut. Varsinaisia kasvinviljelytiloja on alle 30-vuotiaiden tiloista vain 10 %, keski-ikäisten tiloista noin 15 % ja yli 65-vuotiaiden tiloista runsas viidennes. Noin 45 % vanhimpien viljelijöiden tiloista lukeutuu monipuolisen tuotannon tiloiksi, kun nuorempien tiloista niiden osuus on alle 30 %.

Suhteessa alueen tilalukuun nuoria viljelijöitä on eniten Etelä-Pohjanmaalla, 6,3 %, kun taas vanhimpia viljelijöitä on eniten Etelä-Suomessa, 17,5 %. Viljelijöiden keski-ikä Etelä-Suomessa on 52 vuotta, Sisä-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla 50 vuotta ja Pohjois-Suomessa 51 vuotta. Viljelijäväestön vanhemmuus Etelä-Suomessa ei johdu yksistään kasvinviljelytilojen yleisyydestä alueella, sillä esim. 10–20 ha:n nautakarjatiloiilla Etelä-Suomen viljelijät ovat kolme vuotta ja 20–30 ha:n nautakarjatiloiilla neljä vuotta vanhempia kuin maan muissa osissa.

Keskimäärin kokonaistulot ovat olleet suurimmat alle 50-vuotiaiden tilaryhmissä ja pienimmät yli 65-vuotiaiden tiloilla. Kuitenkin, jos tilakoko otetaan huomioon tuloerot tasoittuvat varsinkin suurimmissa tilakokoryhmissä (kuvio 10). Palkkatulojen osuus on nuorempien tiloilla keskimäärin noin 30 % ja pienimmissä tilakokoryhmissä huomattavasti tätä enemmän. Vastaavasti vanhimpien viljelijöiden kohdalla eläketulot ovat muodostaneet keskimäärin noin puolet kokonaistuloista. Maataloustulon osuus kokonaistuloista on suurin 50–64-vuotiaiden tiloilla.

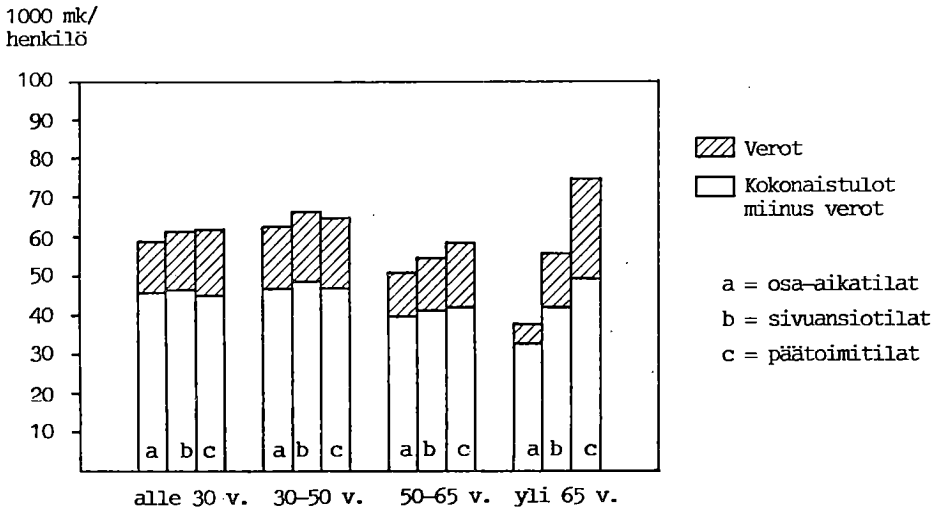
1000 mk/
henkilö

KUVIO 10. Kokonaistulot ja niiden koostumus (mk/henkilö) eri ikäisten viljelijöiden tiloilla vuonna 1986.

Kokonaistulot eri ikäisten viljelijöiden tiloilla eivät näytä riippuvan maatalouden osa-aikaisuudesta tai päätoimisuudesta. Poikkeuksena tässä ovat yli 65-vuotiaiden tilat (kuvio 11). Suurin osa yli 65-vuotiaiden tiloista on osa-aikaisia pientiloja, joilla eläkkeet muodostavat noin 60 % kokonaistuloista. Näillä kokonaistulot eläkkeet mukaan lukien ovat jääneet suhteellisen vaatimattomiksi; kaikkien tilojen keskimäärään verrattuna noin 2/3 osaan. Yli 65-vuotiaiden päätoimitiloilla sen sijaan on yletty keskimääräistä parempiin kokonaistuloihin. Tosin näitä tiloja ei ole kuin vajaat 4 % päätoimitiloista. Muihin päätoimitiloihin verrattuna yli 65-vuotiaiden päätoimitilat ovat peltoalaltaan saman kokoisia, mutta metsää niillä on keskimäärin viitisen hehtaaria enemmän. Niiden maataloustulo on suunnilleen sama kuin 30–50-vuotiailla viljelijöillä ja verotuksen laskennalliset metsätulot noin kolmanneksen suuremmat. Kyse on mitä ilmeisimmin tiloista, joilla sukupolvenvaihdos on jostain syystä viivästynyt. Maatalouden investoinnit ja poistot ovat vähäiset ja mm. tästä syystä maataloustulo on muodostunut suhteellisen suureksi.

Viljelijän ikä vaikuttaa paitsi investointien määrään ja poistoihin myös investointeihin tarvittavan velkarahoituksen määrään ja tätä kautta korkomenoihin. Maatalouden velkojen suhteuttaminen varoihin on verotustietojen perusteella ongelmallista, sillä verotuksen pääoma-arvot eivät kovin hyvin kuvaa maatalouden velkankantokykyä eri tapauksissa. Verotuksessa pääoma-arvoihin ei lueta kotieläimistöä eikä varastoja, mistä voi aiheutua vääristymiä arvioitaessa velkaisuutta eri tuotantosunnissa. Toisaalta verotuksen pääoma-arvot voivat poiketa tilan markkina-arvosta, mikä velan vakuuden kannalta on usein keskeisempi tekijä.

KUVIO 11. Kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) viljelijän iän mukaan osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.

Koska velkarahoituksen tarve maataloudessa liittyy pääosin maatalouden tuotantorakennusten ja koneiden hankintaan ja näin tuotannon aikaansaamiseen, velkaisuutta on seuraavassa pyritty kuvaamaan suhteuttamalla maatalouden osuus veloista maatalouden liikevaihtoon eli bruttotuloihin. Keskimäärin maataloudessa on velkaa suhteessa maatalouden vuosittaiseen liikevaihtoon noin 2/3 liikevaihdon verran. Alle 30-vuotiaiden tiloilla velkaa on keskimäärin 1,2-kertainen määrä maatalouden liikevaihtoon verrattuna. 30-50-vuotiaiden tiloilla velkaa on 3/4, 50-64-vuotiaiden tiloilla runsaat 40 % ja yli 65-vuotiaiden tiloilla enään vajaa kolmannes liikevaihdosta. Kuten taulukosta 13 ilmenee, velkaisimpia ovat osa-aikatilat.

Velkojen suhteuttaminen maatalouden bruttotuloihin ei välttämättä kuvaa kovin hyvin tilannetta osa-aikatiiloilla, koska niillä velkaa on otettu osin viljelijäpuolisoiden muiden ansiotulojen nojalla. Viljelijän ikään liittyvät erot tilojen velkaisuudessa ovat kuitenkin huomattavat niin osa-aika-, sivuansio- kuin päätoimitiloillakin. Nuorten viljelijöiden korkeaa velkarasitusta kuvaa osaltaan myös se, että maatalouden veloista aiheutuneet korkomenot ovat alentaneet kokonaistuloja osa-aikatiiloilla keskimäärin 11 % ja päätoimitiloilla 13 %. Yli 50-vuotiaiden tiloilla korkomenojen vaikutus on ollut keskimäärin enää alle 5 %:n luokkaa.

Eri ikäisten viljelijöiden tulot kuvastavat tilanhoidon intensiivisyydessä ja pitkäjänteisyydessä ajan suhteen tapahtuvaa aaltoliikettä. Edellä esitetyistä tuloksista käy esille se, että monilla yli 50-vuotiaiden tiloilla tuotantoa suunnitellaan vain sukupolvenvaihdokseen asti eikä enää hevin tehdä kovin suuria investointeja. Koska ei haluta sitoa jatkajaa ennalta tehtyihin ratkaisuihin, laajamittaiset tuotannon järjestelyt jätetään jatkajan itsensä huoleksi. Nuorten viljelijöiden intressinä on tuotannon jatkuminen useita kymmeniä vuosia eteenpäin. Tällöin nuorelle viljelijälle kasautuvat tilan lunastamisen aiheuttaman taloudellisen rasituksen lisäksi myös edelliseltä sukupolvelta tekemättä jääneet pitkäaikaiset investoinnit. Yritystaloudellisesti tarkasteltuna maataloustuotanto on parhaiten järjestettyä 30-50-vuotiaiden tiloilla.

TAULUKKO 13. Maatalouden velat suhteessa maatalouden liikevaihtoon (%) viljelijän iän mukaan osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla vuonna 1986.

Viljelijän ikä, vuotta	Osa-aika- tilat	Sivuansio- tilat	Päätoimi- tilat
Alle 30	157	104	109
30 - 49	113	71	64
50 - 64	64	43	37
65 -	42	21	25

2.3. MYTT:n uusitun tuotantosuuntajaotuksen mukaiset tulokset

Maatilatalouden yritys- ja tulotilastossa (MYTT) on uusittu tuotantosuuntajaotusta tilastovuodesta 1986 alkaen nautakarjatilojen ja monipuolista tuotantoa harjoittavien nk. muiden tilojen kohdalla. Nautakarjatilat on jaettu maatalouden bruttotulojen jakauman perusteella edelleen maitotiloiksi, lihakarjatiloiksi ja yhdistelmätuotannon tiloiksi. Monipuolisen tuotannon tiloista on erotettu vastaavasti 60 %:n bruttotulo-osuudella kotieläinvaltaiset ja kasvinviljelyvaltaiset tilat, joiden lisäksi jää tilaryhmä, jossa mikään kyseisistä tuotteista ei yllä mainittuun rajaan. Näitä tiloja on nimitetty monipuolista tuotantoa harjoittaviksi muiksi tiloiksi. Taulukossa 14 on esitetty uusitun tuotantosuuntajaotuksen mukaiset tilamäärät ja viljelyn pellon sekä kasvullisen metsän alat. Vaikka sika-, siipikarja-, vilja- ja muiden kasvinviljelytilojen kohdalla ei ole tapahtunut mitään muutoksia, ne on otettu tässä vertailun vuoksi tarkasteluun mukaan.

Nautakarjataloutta voidaan hyvällä syyllä sanoa maataloutemme päätuotantosuunnaksi, sillä yli 45 % yksityisten hallinnassa olevista runsaasta 123 000 tilasta on nautakarjatiloja. Sika-, siipikarja- ja kotieläinvaltaisia monipuolisen tuotannon tiloja on 12 %. Viljatiloja, erikoiskasvituotannon tiloja ja kasvinviljelyvaltaisia monipuolisen tuotannon tiloja on noin 20 % ja loput 23 % tiloista on näiden erilaisia yhdistelmiä. Nautakarjatiloihin on noin 2/3 maitotiloja. MYTT:n vanhan tuotantosuuntajaotuksen mukaisista monipuolista tuotantoa harjoittavista tiloista peräti 80 % on erilaisina yhdistelminä kotieläin- ja kasvituotantoa harjoittavia nk. muita tiloja.

TAULUKKO 14. MYTT:n uudistetun tuotantosuuntajaotuksen mukaiset tilamäärät sekä keskimääräiset pelto- ja metsäalat vuonna 1986.

	Tiloja kpl	%	Peltoala ha/tila	Metsäala ha/tila
Maitotilat	36 538	29.6	15.22	45
Lihakarjatilat	9 189	7.5	11.07	39
Yhdistelmätilat	9 897	8.0	16.18	42
Nautakarjatilat yht.	55 624	45.1	14.70	43
Sikatilat	7 386	6.0	22.22	39
Siipikarjatilat	3 914	3.2	15.53	30
Viljatilat	14 577	11.8	18.81	31
Muut kasvinvilj.tilat	5 751	4.7	11.55	34
Kotieläinvalt. muut tilat	3 289	2.6	14.95	31
Kasvinvilj.valt. muut tilat	3 924	3.2	22.31	34
Muut monipuol.tuot.tilat	28 812	23.4	11.83	35
Monipuol.tuot.tilat yht.	36 025	29.2	13.26	35
Yhteensä	123 278	100.0	15.09	38

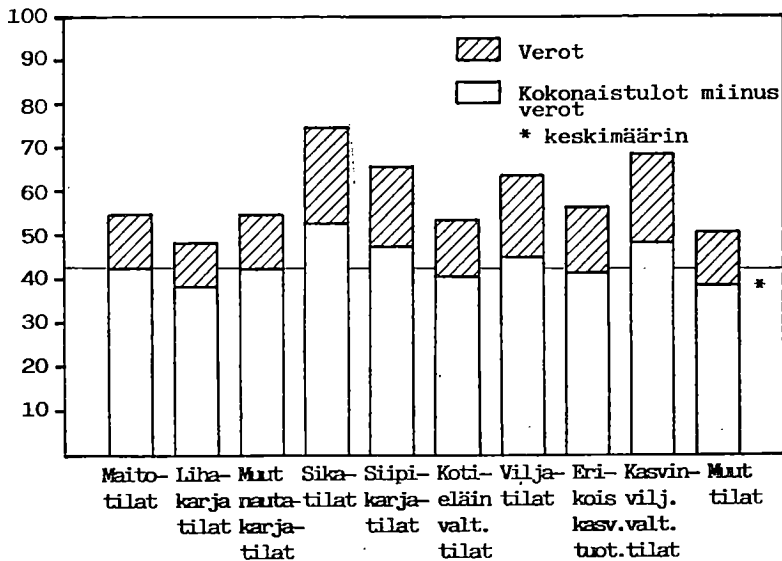
Peltoalalla mitattu keskimääräinen tilakoko on suurin sika- ja viljatililla sekä kasvinviljelyvaltaisilla monipuolisen tuotannon tiloilla. Maito- ja yhdistelmätilat, siipikarjatilat sekä kotieläinvaltaiset monipuolisen tuotannon tilat ovat lähinnä keskikokoisia. Lihakarjatilat, erikoiskasvituotannon tilat sekä muut monipuolista tuotantoa harjoittavat tilat ovat selvästi keskikokoja pienempiä. Metsäalat ovat suurimmat maito- ja yhdistelmätiloilla ja pienimmät siipikarja- ja viljatililla.

Maataloustulo keskimäärin eri tuotantosuunnissa vaihtelee tilakoosta, maatalouden päätoimisuudesta, intensiivisyydestä yms. tekijöistä johtuen. Jos henkilöä kohti (ts. viljelijää ja puolisoa kohti tasan) laskettua maataloustuloa keskimäärin kuvataan suhdeluvulla 100, sika- ja siipikarjatililla on keskimäärin ylletty suhdelukuihin 175 ja 137, maito-tiloilla vastaava suhdeluku on 126 ja yhdistelmätiloilla 120. Monipuolisen tuotannon tiloista kasvinviljelyvaltaisilla tiloilla on ylletty suhdelukuun 111 ja kotieläinvaltaisilla 92. Maataloustulo vilja- ja erikoiskasvituotannon tiloilla on ollut 72 % ja lihakarjatililla ja muilla monipuolisen tuotannon tiloilla 62 % koko maan keskimäärästä (taulukko 15).

Varsinkin kasvinviljelyvaltaisilla tiloilla maatalous muodostaa ainoastaan osan viljelijäperheen toimeentulosta. Niinpä kokonaistulojen kohdalla tuloerot eri tuotantosuuntien välillä tasoittuvat ja myös kasvinviljelytiloilla on voitu saavuttaa koko maan keskimäärää vastaava toimeentulo (kuviö 12). Suhdelukuina tarkasteltuna kokonaistulot vastaavat maito- ja yhdistelmätiloilla lähinnä koko maan keskimäärää (=100). Sika- ja siipikarjatililla on kokonaistuloissa ylletty suhdelukuihin 124 ja 111. Vastaavat suhdeluvut kasvituotannon tiloilla ovat monipuolisessa tuotannossa 113, viljätiloilla 106 ja erikoiskasvituotannossa 97. Lihakarja- ja muiden kotieläintilojen sekä monipuolista tuotantoa harjoittavien muiden tilojen kokonaistulot ovat jääneet hieman keskimääräistä vähäisemmiksi, joskaan tuloerot eivät ole suuret. Näitä vastaavat suhdeluvut 90-95.

TAULUKKO 15. Maataloustulo henkilöä kohti eri tuotantosuunnissa suhteessa koko maan keskimäärään vuonna 1986. Suhdeluvut, maataloustulo keskim. = 100.

	5-10	10-20	20-30	30-50	50-100 ha	Keskim.
Maitotilat	84	126	179	236	324	126
Lihakarjatilat	44	74	127	178	174	62
Yhdistelmätilat	80	112	166	221	315	120
Sikatilat	119	142	191	259	316	175
Siipikarjatilat	80	142	189	250	323	137
Muut kotiel.tilat	32	98	162	247	327	92
Viljatilat	23	45	95	169	282	72
Erikois kv.tilat	28	103	174	235	270	72
Muut kv.tilat	33	89	129	190	293	111
Muut tilat	36	80	142	203	245	62
Keskimäärin	57	105	160	217	287	100

1000 mk/
henkilö

KUVIO 12. Viljelijäpuolisoiden kokonaistulot ja verot (mk/henkilö) keskimäärin eri tuotantosuunnissa vuonna 1986.

MYTT:n uusitun tuotantosuuntajaotuksen tuloksia on seuraavassa tarkasteltu yksityiskohtaisemmin ainoastaan nautakarjatilojen ja monipuolista tuotantoa harjoittavien tilojen osalta. Muiden tuotantosuuntien tuloja on tarkasteltu edellä kohdassa 2.1. tulokehityksen yhteydessä. Uusitun tuotantosuuntajaotuksen mukaiset tulokset koskevat tässä ainoastaan vuotta 1986.

2.3.1. Maito- ja lihakarjatilat

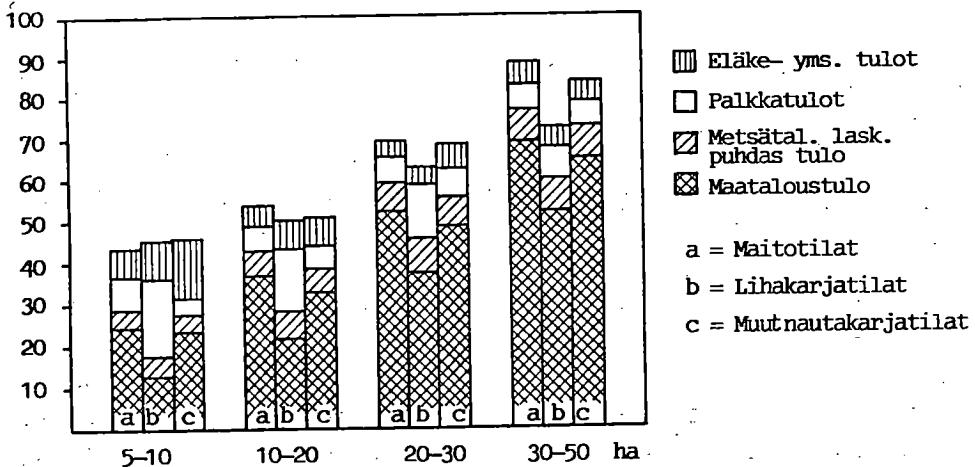
Nautakarjajaloista on noin 65 % maitotiloja, 17 % naudanlihan tuotantoon erikoistuneita tiloja ja 18 % yhdistelmätiloja. Maitotilat ja yhdistelmätilat ovat tilakooltaan yleensä suurempia kuin lihakarjatilat. Niillä on peltoa keskimäärin 15–16 ha ja metsää 42–45 ha. Maitotilojen eläinmäärät ovat noin 10 lehmää, neljä hiehoa ja nuori karja. Yhdistelmätiloilla on lemmiä noin seitsemän. Lihakarjajaloilla on peltoa 11 ha ja metsää vajaat 40 ha. Lihakarjajalojen eläinmääriä on vaikeampi hahmottaa; verotustietojen perusteella niillä on keskimäärin noin kuusi yli vuoden ikäistä nautaa ja 13 kpl nuorempia eläimiä. Kerran vuoteen tilastoituina verotustiedot eivät kuvaa kovin hyvin lihakarjajalojen eläinmääriä. Lihakarjajalat ovat keskimääräistä vähän useammin yksinäisviljelijän hallinnassa; viljelijää ja puolisoa koskeva henkilöluku niillä on 1,8,

kun se muilla nautakarjatililla on 1.9. Maitotilojen viljelijät ovat muita nuorempia, keskimäärin 49 vuotta, ja yhdistelmätilojen viljelijät vanhimpia, 52 vuotta.

Noin 35 % nautakarjailoista sijaitsee Sisä-Suomessa, Etelä-Suomessa nautakarjailoista on vajaa 30 %, 18 % Etelä-Pohjanmaalla ja loput 18 % Pohjois-Suomessa. Maidontuotannon yleisyyttä Sisä-Suomessa kuvaa se, että lähes puolet alueen kaikista tiloista on maitotiloja. Muilla alueilla maitotiloja on 20–35 % tiloista. Naudanlihantuotantoon on erikoistunut Sisä- ja Pohjois-Suomessa kymmenkunta ja muilla alueilla viitisen prosenttia tiloista. Yhdistelmätuotanto on Pohjois-Suomessa hieman yleisempää kuin muilla alueilla. Maito- ja yhdistelmätilojen keskikoko Sisä-Suomessa on pienin, 13 ha, kun se muilla alueilla on 15–20 ha. Sisä-Suomen tiloilla tosin metsäalat ovat suuremmat ja siten osaltaan tasoittavat alueittaisia tilakokoeroja. Lihakarjatililla on ollut peltoa kaikilla alueilla keskimäärin 10–12 ha. Myös eläinmäärät ovat olleet suurimmat Sisä- ja Pohjois-Suomen tiloilla.

Viljelijää ja puolisoa kohti lasketut kokonaistulot ovat olleet vuonna 1986 maitotiloilla keskimäärin 42 000 mk, liharjatililla 37 800 mk ja yhdistelmätiloilla 41 800 mk/henkilö. Pienillä liharja- ja yhdistelmätiloilla kokonaistulot ovat olleet yleisesti hieman korkeammat kuin maitotiloilla. Myös suuremmilla yhdistelmätiloilla on yletty lähelle vastaavan kokoisten maitotilojen tulotasoa. Sen sijaan suurimmilla liharjatililla tulot ovat olleet noin parikymmentä prosenttiyksikköä maitotiloja pienemmät (kuvio 13).

1000 mk/
henkilö

KUVIO 13. Maito- liharja- ja yhdistelmätilojen kokonaistulot (mk/henkilö) tilakoryhmittäin vuonna 1986.

Maataloustulon osuus viljelijäpuolisoiden kokonaistuloista on maito- ja yhdistelmätiloilla keskimäärin noin 65 % ja lihakarjatiloiilla alle 40 %. Maa- ja metsätalous muodostaakin pääasiallisen toimeentulon yli puolelle maito- ja yhdistelmätiloista ja ainoastaan neljännekselle lihakarjatiloiista. Verotuksen laskennallisten metsätulojen osuus näillä tiloilla on ollut suunnilleen 10 % kokonaistuloista. Lihakarjatiloiilla on maatilatalouden ulkopuolisilla tuloilla huomattava merkitys. Palkkatulojen osuus kokonaistuloista on niillä noin kolmannes, kun taas maito- ja yhdistelmätiloilla palkkojen osuus on vain kymmenisen prosenttia. Myös eläketuloilla on varsinkin pienimmillä lihakarja- ja yhdistelmätiloilla suuri merkitys.

Millaisen toimeentulon naudanlihantuotanto sitten päätoimisesti harjoitettuna pystyy tarjoamaan? Otettakoon esimerkiksi 10–20 ha:n tilat, joilla maatalouden tulot muodostavat yli 75 % viljelijäpuolisoiden kokonaistuloista. Näitä lähinnä keskikokoa olevia päätoimitiloja on 12 % lihakarjatiloiista ja noin neljännes muista nautakarjatiloiista. Maidontuotantoa harjoittavilla päätoimitiloilla maataloustulo on ollut keskimäärin 42 100 mk/henkilö. Vastaavanlaisilla lihakarjatiloiilla on ylletty 80 %:iin ja yhdistelmätiloilla 92 %:iin maitotilojen maataloustulosta. 20–30 ha:n päätoimisilla maitotiloilla maataloustulo on ollut 58 300 mk/henkilö, mihin yhdistelmätiloilla on ylletty yli 90 prosenttisesti, mutta lihakarjatiloiilla enää 75 prosenttisesti. Tämän kokoiset tilat eivät ole kovin yleisiä; maito- ja yhdistelmätiloista niitä on päätoimisina noin 12 % ja lihakarjatiloiista vain vajaat 5 %.

Alueittain tarkasteltuna maataloustulo Pohjois-Suomen maitotiloilla on yltänyt vuonna 1986 10–20 ha:n tiloilla 96 prosenttisesti ja 20–30 ha:n tiloillakin 89 prosenttisesti etelän tasolle. Muilla alueilla maitotilojen maataloustulot ovat muutaman prosenttiyksikön tarkkuudella samat kuin etelässä. Vastaavasti 10–30 ha:n lihakarjatiloiilla on 97–105 prosenttisesti saavutettu etelän lihakarjatilojen tulotaso. Yhdistelmätiloilla maataloustulo on Etelä-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla sama ja Pohjois-Suomessakin 95 % tästä. Sisä-Suomessa tilakoko on vähän pienempi kuin muilla alueilla ja osin tästä syystä yhdistelmätilojen tulot ovat jääneet 10–15 prosenttiyksikköä alle muiden alueiden tason.

Vaikuttaa siltä, että lihakarjankasvatuksella yksistään ei ole onnistuttu saavuttamaan aivan yhtä hyvää taloudellista toimeentuloa kuin maidontuotannolla. Toisaalta lihakarjanpito ei ole samalla tavoin sitovaa ja myös työn tarve on pienempi kuin maidontuotannossa. Kuten edellä on käynyt ilmi, yhdistettynä sivuansioihin lihakarjatiloiilla on voitu saavuttaa maito- ja yhdistelmätilojen tulotaso. Tosin lihakarjatilojen tuloksia on tässä voitu tarkastella melko yleisellä tasolla ja ainoastaan yhden vuoden perusteella. Maidontuotannon vähentyessä naudanlihan tuotannon riittävyteen on kiinnitetty lisääntyvää

huomiota. Naudanlihan tuotannon laajuuden, viljelijöiden osa-aikaisuuden/päätoimisuuden, valtion tukitoimenpiteiden vaikutusten ja tulojen muodostuksen selvittäminen mm. antanevat aiheita seikkaperäisemmille jatkotutkimuksille. Koko maan kattavana MYTT:n uusitun tuotantosuuntajaotuksen mukainen aineisto muodostaa merkittävän lähtökohdan tämäntyyppisten aiheiden lisäselvitylle.

2.3.2. Monipuolista tuotantoa harjoittavat tilat

Monipuolista tuotantoa harjoittavia tiloja on MYTT:n mukaan noin 30 % kaikista luonnollisten henkilöiden hallinnassa olevista tiloista. Tätä ryhmää on pyritty vuoden 1986 MYTT:ssä jakamaan edelleen kotieläin- ja kasvinviljelyvaltaisiin tiloihin, mutta 60 %:n bruttotulo-osuudella muodostettuihin uusiin tuotantosuuntiin on lukeutunut ainoastaan parikymmentä prosenttia näistä tiloista. Nk. muihin monipuolisen tuotannon tiloihin on jäänyt edelleen 80 % kaikista monipuolisen tuotannon tiloista, mikä on lähes neljännes kaikista luonnollisten henkilöiden tiloista. Todettakoon, että maitotilojen jälkeen kyse on tilaluvultaan seuraavaksi suurimmasta tilaryhmästä MYTT:n nykyisessä tuotantosuuntajaotuksessa.

Kuten jo edellä on tullut osin ilmi, tässä tarkasteltavilla kotieläinvaltaisilla tiloilla on yletty maataloudessa 92 prosenttisesti ja kokonaistulojen osalta 95 prosenttisesti koko maan keskimäärää osoittavalle tulotasolle. Kasvinviljelyvaltaiset tilat ovat keskimääräistä suurempia ja niillä on yletty noin 10 %-yksikköä keskimäärää paremmalle tulotasolle. Muilla monipuolisen tuotannon tiloilla maatalouden tulot ovat jääneet vähäisemmiksi, joskin kokonaistulojen osalta on yletty noin 90 %:iin keskimääräisestä tulotasosta.

Kotieläinvaltaisista tiloista sijaitsee lähes puolet ja kasvinviljelyvaltaisista peräti 75 % Etelä-Suomessa, joten näiltä osin alueittaisille tarkasteluille ei liene perusteita. Muut monipuolista tuotantoa harjoittavat tilat sen sijaan ovat jakautuneet alueittain suunnilleen keskimääräistä tilajakaumaa vastaavasti. Näiden tilakoko on etelässä keskimäärin 15 ha, Etelä-Pohjanmaalla 12 ha ja muilla alueilla vajaat 9 ha. Maatalouden tuloerot ovat näillä paljolti saman suuntaiset; koko maan keskimäärään verrattuna etelässä on yletty suhdelukuun 128 ja Etelä-Pohjanmaalla 117. Sisä-Suomessa vastaava suhdeluku on 71 ja Pohjois-Suomessa 60. Kokonaistulojen osalta tuloerot kaventuvat, joskin Pohjois-Suomessa on jääty keskimäärin kymmenkunta prosenttiyksikköä alemmalle tulotasolle.

Maatalouden osa-aikaisuus on kaikissa näissä tilaryhmissä keskimääräistä yleisempää; kotieläinvaltaisista ja kasvinviljelyvaltaisista tiloista on osa-aikaitiloja noin puolet ja muista tiloista lähes 70 %. Päätoimitiloja on kasvi- ja kotieläinvaltaisista tiloista noin kolmannes ja muista tiloista ainoastaan 20 %. Maataloustulon osuus kokonaistuloista on muilla monipuolisen tuotannon tiloilla keskimäärin noin 35 %, palkkatulojen vajaat 30 % ja eläketulojen osuus 20 %. Pohjois-Suomessa eläketulojen osuus on keskimäärin yli 30 % kokonaistuloista, mihin viittaa myös alueen viljelijöiden korkeahko keski-ikäkin, 57 vuotta. Tosin kasvinviljelyvaltaisia tiloja lukuunottamatta monipuolisen tuotannon tilojen viljelijöiden keski-ikä on ollut yli 50 vuotta kaikilla alueilla.

Monipuolisen tuotannon tilat ovat maataloustuotannon tehokkuuden osalta varsin heterogeeninen tilaryhmä. Suurimmissa tilakoryhmissä on tiloja, joilla mm. investoinneista ja maatalouden menoista päätellen ollaan erikoistuttu usean eri tuotteen tuottamiseen ilmeisen tehokkain menetelmin. Niinpä yli 20 ha:n tilakoryhmissä kotieläinvaltaisilla tiloilla on maataloudessa ylletty täysin maito/liha-yhdistelmätilojen tulotasolle ja muilla monipuolisen tuotannon tiloillakin yli 80 %:iin tästä. Maataloustulo kasvinviljelyvaltaisilla tiloilla on niinkään kaikissa tilakoryhmissä suurempi kuin viljatililla.

Toisaalta monipuolisen tuotannon tiloihin lukeutuu paljon myös sellaisia tiloja, joilla tuotetaan vähän kaikkea, mutta mm. pienen tilakoon takia eri tuotantomuotoja ei ole saatu toimimaan kovin tehokkaasti. Kasvinviljely- ja kotieläinvaltaisten tilojen erottaminen omiksi ryhmikseen on osaltaan selkiyttänyt kaikkien tilojen ja 60-prosenttisesti erikoistuneiden tilojen erotuksena syntyvän tilaryhmän tuloksia MYTT:ssä. Kuitenkin tämä "muiden tilojen" ryhmä on marginaalitilaryhmäksi verraten suuri ja sellaisenaan muodostaa edelleenkin monitahoisen erillisselvitysten kohteen.

3. PERIKUNTIEN JA YHTYMIEN TULOT MAATILATALOUDESTA

3.1. Perikuntien ja yhtymien tilat

Perikuntien ja perheyhtymien tiloja ja niiden tuloja on seuraavassa tarkasteltu Pellervon taloudellisessa tutkimuslaitoksessa (PTT) vuodelta 1985 tehdyn erillis-selvityksen pohjalta¹⁾. Tutkimus perustuu Maatilatalouden yritys- ja tulotilaston (MYTT) sisältämiin tiloihin. Perikuntien ja yhtymien hallinnassa olevia tiloja on vuonna 1985 ollut noin 16 % MYTT:n perusjoukosta. Maatilahallituksen maatilarekisterissä, johon myös MYTT:n otos perustuu, perikuntien ja perheyhtymien tilat on luettu samaan ryhmään. Perikuntien ja yhtymien tilat on PTT:n tutkimuksessa eritelty yhdistämällä niihin Verohallituksen rekisterin sisältämä yritysmuototunnus.

Verohallinnon ja Maatilahallituksen rekistereiden välillä on eroja eri omistajaryhmien tilaluvuissa mm., koska näiden rekistereiden päivittämissajankohtien välillä on noin vuoden ero. Kyseisessä PTT:n tutkimuksessa nämä erot on pyritty selvittämään. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi on muodostunut 1829 MYTT:n otostilaa, joista perikuntien omistuksessa on ollut 1024 ja yhtyminä 805 tilaa. Keskiarvotulosten laskemiseksi MYTT:n otostilojen tulokset on tutkimuksessa jouduttu painottamaan verohallinnon rekisterin mukaisilla tilaluvuilla. Koska MYTT:n tulotiedot ovat viljelyksessä olevien maatalouden verovelvollisten tilojen tuloksia ja verohallinnon rekisterissä tilat on ryhmitelty omistuksen perusteella, keskiarvotulokset painottuvat tällöin liikaa pieniin tiloihin. Tulottomat tilat ovat useimmiten pikkutiloja ja tämän takia verohallinnon tilaluvuilla painotetut MYTT:n keskimäärät kuvaavat liian pienten tilojen tuloksia.

MYTT:n otos on painottunut voimakkaasti suuriin tiloihin, joten otostiloilta suoraan lasketut koko maan, alueiden ja eri tuotantosuuntien keskimäärät puolestaan kuvaisivat liian suurten tilojen tuloksia. Painotusongelmista huolimatta perikuntien ja yhtymien tilojen tulotasosta on voitu saada käsitys otostilojen keskiarvoina laskettuja tilakokoryhmittäisiä tuloksia tarkastelemalla.

Verohallinnon rekisterin mukaan perikuntien omistuksessa on vuoden 1985 alussa ollut yli kahden peltotehtaarin tiloja noin 34 930 kpl ja yhtymien omistuksessa 17 450 kpl eli yhteensä 52 380 tilaa. Perikuntien ja yhtymien tilat ovat luonnollisten henkilöiden tilojen alueittaiseen jakaumaan verrattuna yleisimpiä Pohjois-Suomessa ja suhteessa vähiten niitä on Etelä-Pohjanmaalla.

¹⁾ SURVO, I. & ISOSAARI, H. 1988. Perikunta- ja yhtymämuotoisten maatilojen taloudellinen asema. PTT:n raportteja ja artikkeleita n:o 78. 108 s. Espoo.

Suuri osa tilakooltaan pienistä Pohjois-Suomen perikuntien tiloista jää MYTT:n mukaisisten tulotarkastelujen ulkopuolelle. Seuraavasta asetelmasta ilmenevät verohallinnon rekisterin mukaiset perikuntien ja yhtymien alueittaiset tilajakaumat ja MYTT:n mukainen luonnollisten henkilöiden tilajakauma:

	Perikunnat	Yhtymät	Luonnoll. henk. tilat
Etelä-Suomi	38	33	40
Sisä-Suomi	26	29	26
Etelä-Pohjanmaa	13	15	19
Pohjois-Suomi	23	23	15
Koko maa	100	100	100

Tilakooltaan perikuntien tilat ovat keskimäärin pieniä, peltoalaltaan noin 7.5–8.0 ha riippuen siitä, tarkastellaanko omistuksessa vai viljelyksessä olevaa alaa. Yhtymien tiloilla peltoala on vastaavasti 11.2–11.5 ha. Todettakoon vertailun vuoksi, että vastaava luonnollisten henkilöiden tilojen peltoala on maatilarekisterin mukaan 13.4 ha ja MYTT:n mukaan 14.3 ha. Maatilarekisterissä tilat ovat omistuksen perusteella ja MYTT:ssä hallinnan ja maatalouden tuloverovollisuuden perusteella.

Kuten seuraavasta asetelmasta ilmenee, myös alueittain tarkasteltuna perikuntien tilat ovat peltoaloiltaan keskimäärin lähes puolta pienempiä kuin luonnollisten henkilöiden tilat. Yhtymien tilat ovat keskimääräiseltä peltoalaltaan lähempänä luonnollisten henkilöiden tilakokoa ja Etelä-Pohjanmaalla hieman tätä suurempia.

	Perikunnat	Yhtymät	Luonnoll.henk. tilat
Etelä-Suomi	9.4	15.0	17.4
Sisä-Suomi	6.6	9.1	11.9
Etelä-Pohjanmaa	7.7	14.4	13.8
Pohjois-Suomi	6.6	8.0	11.8
Koko maa	7.8	11.5	14.3

Metsäala on perikuntien tiloilla keskimäärin noin 32 ha ja yhtymien tiloilla 45 ha. MYTT:n mukainen luonnollisten henkilöiden tilojen metsäala on ollut noin 36 ha. Perikuntien ja yhtymien tilat ovat yleensä metsävaltaisempia, sillä peltoalan mukaisen tilakokoryhmytyksen huomioon ottaen metsäalat niillä ovat kaikissa tilaryhmissä suuremmat kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla.

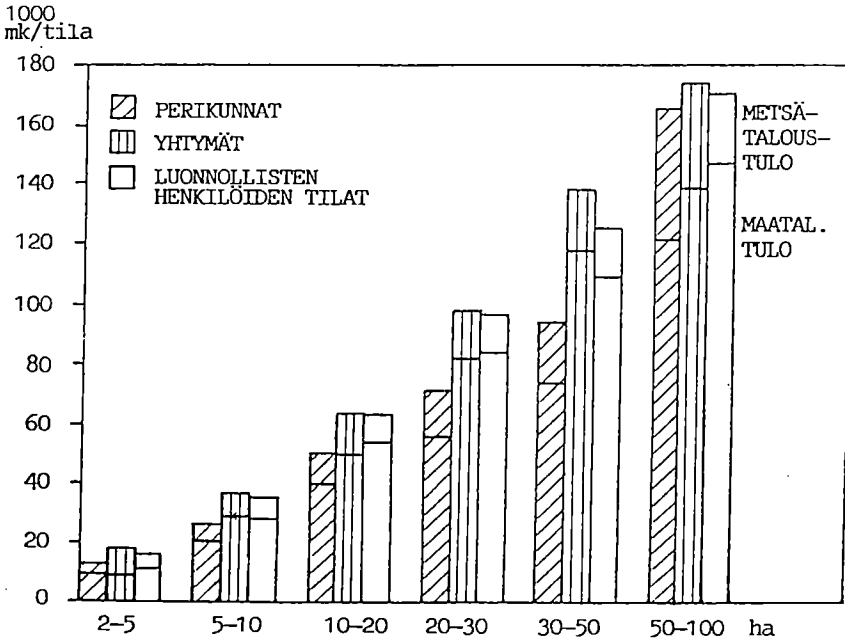
Perusjoukon tilalukuja ei ole selvitetty tuotantosuunnittain perikuntien ja yhtymien osalta, mutta otoksen tilalukujen jakaumasta päätellen perikuntien tiloista on suhteessa suurempi osa kasvinviljelytiloja ja monipuolisen tuotannon tiloja kuin luonnollisten henkilöiden tiloista. Kotieläintiloja on kuulunut vastaavasti runsaat 10 %-yksikköä vähemmän perikuntien tiloihin. Perikuntien tiloista on suhteessa suurempi osa pieniä tiloja; alle 20 ha:n otostiloihin on perikuntien nautakarjatiloihin ja monipuolisen tuotannon tiloista lukeutunut runsaat 80 % ja viljatiloihin 60 %. Vastaavat osuudet luonnollisten henkilöiden otostilojen kohdalla ovat nautakarjatilojen osalta 64 %, monipuolisen tuotannon osalta 54 % ja viljatilojen osalta noin 40 %. Yhtymien tilojen kohdalla tuotantosuunnittainen otostilojen jakauma on kaikissa tilakokoryhmissä hyvin samanlainen kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla.

3.2. Perikuntien ja yhtymien tulot suhteessa luonnollisten henkilöiden tuloihin

Perikuntien ja yhtymien tilojen tuloja on seuraavassa pyritty tarkastelemaan samoilla tulokäsitteillä kuin edellä luonnollisten henkilöiden tilojen kohdalla. Maataloustulon laskemiseksi pinta-alalisät ja omien tuotteiden kulutus viljelijäperheessä on tällöin oletettu samoiksi kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla. Maatalouden osuus maksetuista koroista on niinkään arvioitu kokonaistasolla vastaavalla tavoin kuin luonnollisten henkilöiden tulotarkasteluissa. Paitsi tulokäsitteiden osalta seuraava tarkastelu eroaa PTT:n tutkimusraportissa numero 78 esitetystä myös siinä, että perikuntien ja yhtymien tilojen tuloja on tässä verrattu luonnollisten henkilöiden tilojen tuloihin, kun taas PTT:n selvityksessä vertailukohteena on ollut kaikkien tilojen tulot.

Perikuntien tiloilla maataloustulo on ollut kaikissa tilakokoryhmissä välillä 65–82 % luonnollisten henkilöiden tilojen maataloustulosta. Perikuntien tilojen suuremmat metsätulot tasoittavat maatilatalouden tuloeroja (kuvio 14). Yhtymien tiloilla maataloustulo keskeisimmissä tilakokoryhmissä on yltänyt 94–108 %:sesti samoihin lukemiin kuin vastaavan kokoisilla luonnollisten henkilöiden tiloilla. Pienimmillä yhtymien tiloilla sen sijaan maataloustulo on jäänyt 74 %:iin vastaavista luonnollisten henkilöiden tilojen tulosta.

Verotuksen laskennalliset metsätulot huomioon ottaen maatilatalouden tulot perikuntien tiloilla eri tilakokoryhmissä ovat yltäneet 74–97 %:iin luonnollisten henkilöiden tilojen vastaavista tuloista. Yhtymien tiloilla maatilatalouden tulot ovat keskeisimmissä tilakokoryhmissä suunnilleen samat kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla. Pienimmillä yhtymien tiloilla on ylletty 13 %-yksikköä ja yli 100 ha:n tiloilla 26 %-yksikköä suurempiin tuloihin kuin vastaavan kokoisilla luonnollisten henkilöiden tiloilla.

KUVIO 14. Maataloustulo ja metsätalouden laskennallinen tulo (mk/tila) perikuntien, yhtymien ja luonnollisten henkilöiden tiloilla vuonna 1985.

Eräänä syynä keskimääräistä alemmaan maataloustuloon perikuntien tiloilla on niiden kasvinviljelyyn painottunut tuotantosuuntajakauma. Tosin myös tuotantosuunnittain tarkasteltuna perikuntien maataloustulo eri tilakokoryhmissä on jäänyt alle luonnollisten henkilöiden tiloilla saavutetun maataloustulon. Alle 20 ha:n nautakarjatiloiilla perikunnat ovat yltäneet 80–95 %:sesti vertailutuloon, mutta suurimmilla nautakarjatiloiilla maataloustulo jää alle 60 %:iin vertailutulosta. Tilojen lukumäärä suurimmissa tilakokoryhmissä on perikuntien kohdalla vähäinen. Perikuntien viljailuilla maataloustulo on ollut vertailutulon tuntumassa, mutta monipuolisen tuotannon tiloilla se on jäänyt 55–75 %:iin vertailutulosta (taulukko 16).

Maataloustuotanto perikuntien tiloilla ei ilmeisesti ole siinä määrin intensiivistä kuin luonnollisten henkilöiden tai yhtymien tiloilla. Perikuntien nautakarjatiloi- la pidetään vähemmän eläimiä; esim. 10–20 ha:n tiloilla lehmäluku on 7.3 ja 20–30 ha:n tiloilla 9.1, kun se luonnollisten henkilöiden ja yhtymien tiloilla on 8.6 ja suuremmilla tiloilla päälle 13. Myös maatalouden bruttotulot ja -menot sekä maatalouden varat ovat perikuntien tiloilla lähes poikkeuksetta kaikissa tila-ryhmissä pienemmät.

TAULUKKO 16. Perikuntien ja yhtymien maataloustulo tilaa kohti eri tuotantosuunnissa suhteessa luonnollisten henkilöiden tilojen tuloihin (= 100) vuonna 1985.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30-50	50-100 ha
PERIKUNTIEN TILAT:						
Nautakarjatilat	95	87	80	58	57'	...
Viljatilat	73'	96	94	114'	93'	88'
Monipuol. tuotannon tilat	59	67	75	72	54'	...
YHTYMIEN TILAT.						
Nautakarjatilat	...	108	103	100	95	78"
Viljatilat	...	108"	78	143"	121	105
Monipuol. tuotannon tilat	90'	70	81	78	117	91

Otostiloja alle 10 kpl ... , 10-19 kpl " , 20-29 kpl ' .

Yhtymien nautakarjatilojen tulot eivät juurikaan poikkea luonnollisten henkilöiden tilojen vastaavista tuloksista. Yhtymien viljailuilla on useimmissa tilakokoryhmissä ylletty parempiin tuloihin. Monipuolisen tuotannon tiloilla yhtymien maataloustulo on keskeisimmissä tilakokoryhmissä jäänyt 70-80 %:iin vertailutulosta. Myös maatalouden bruttotulot näissä tilakokoryhmissä ovat olleet yhtymien tiloilla pienemmät ja enemmän kasvinviljelyyn painottuneet kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla. Suurimmilla monipuolisen tuotannon tiloilla yhtymien tilojen tulokset sen sijaan vastaavat täysin luonnollisten henkilöiden tilojen vastaavia tuloksia.

Alueittain tarkasteltuna maataloustulo perikuntien tiloilla on yltänyt 65-75 %:iin alueen luonnollisten henkilöiden tilojen tuloista kaikissa tilakokoryhmissä niiltä osin kuin tiloja on ollut riittävästi vertailujen tekemiseen. Yhtymien tiloilla maataloustulo on ollut Etelä-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla yleisesti hieman suurempi kuin vertailutulo. Sisä- ja Pohjois-Suomessa vertailuluvut sen sijaan ovat suurimpia tiloja lukuunottamatta välillä 70-95. Myös yhtymien kohdalla tulovertailuja vaikeuttaa otostilojen vähäisyys maan keski- ja pohjoisosissa. Alueittaiset tuloerot johtuvat suurelta osin paitsi erilaisesta tilakoosta myös erilaisesta tuotantosuuntajakaumasta. Perikuntia ja yhtymiä koskevia MYTT:n otostiloja on kuitenkin aivan liian niukasti alueittaisten tuloerojen selvittämiseksi samaa tuotantosuuntaa harjoittavilta saman kokoisilta tiloilta.

Perikuntien ja yhtymien tilat vaikuttavat vakavaraisemmilta kuin luonnollisten henkilöiden tilat. Suuremmista metsäaloista johtuen maatilatalouden varat ovat yhtymien tiloilla ja myös suurimmilla perikuntien tiloilla suuremmat kuin peltoalaltaan vastaavan kokoisilla luonnollisten henkilöiden tiloilla. Maatilatalouden velat ovat sekä yhtymien että perikuntien tiloilla paitsi suhteessa varallisuuteen myös absoluuttisesti pienemmät kuin peltoalaltaan vastaavan kokoisilla luonnollisten henkilöiden tiloilla. Maatilatalouden velat ovat olleet yhtymien tiloilla enimmillään 45–55 % ja perikuntien tiloilla 35 % veronalaisista varoista, kun taas suurimmilla luonnollisten henkilöiden tiloilla velat ovat olleet 65–75 % varoista. Tosin investointien määrä on ollut perikuntien tiloilla varsinkin pienimmissä tilakokoryhmissä oleellisesti pienempi kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla. Myös yhtymien tiloilla bruttoinvestoinnit olleet alle 20 ha:n tilakokoryhmissä noin 10 % pienemmät kuin vastaavilla luonnollisten henkilöiden tiloilla, mutta yli 20 ha:n tiloilla yhtymien investoinnit ovat olleet 20–35 % suuremmat kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla.

Verotustietojen perusteella ei voida tietää viljelijäperheen/–perheiden henkilöluvusta tai koostumuksesta eikä myöskään maatalouden työpanoksesta perikuntien ja yhtymien tiloilla. Voidaan vain olettaa, että yhtymien tiloilla on työntekijöitä ja ilmeisesti myös tulonjakajiakin enemmän kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla. Sitävastoin perikuntien tiloilla työntekijöitä on keskimääräistä vähemmän, onhan kyse yleensä luonnollisen henkilön tilasta, jossa viljelijän tai puolison kuoleman johdosta työvoimassa on tapahtunut supistumista. Työvoiman puutteeseen viittaa myös kasvituotannon yleisyys päätuotantosuuntana perikuntien tiloilla. Tosin on ilmeisen paljon tiloja, jotka ovat olleet perikuntina jo niin kauan, että niillä on ehtinyt tapahtua useampiakin työvoiman uudelleenjärjestelyitä.

4. ERI VÄESTÖRYHMIÄ KOSKEVAT TULOVERTAILUT

4.1. Maataloustulo verrattuna teollisuustyöntekijöiden keskimääräiseen palkkatuloon

4.1.1. Viljelijäpuolisoille täystyöllisyyden antavat tilat

Voimassa olevassa maataloustulolaissa mainitaan rationaalisesti hoidettujen ja viljelijäperheelle täystyöllisyyden antavien viljelmien maataloudesta saama vuositulo ja toisaalta ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän vuositulo. Tulovertailuissa tilanhoidon rationalisuus on voitu ottaa huomioon ainoastaan välillisesti viljelijäpuolisoille täystyöllisyyden antavien tilaryhmien ja toisaalta tulotietojen perusteella päätoimisiksi katsottavien tilojen ja kirjanpitotilojen tulosten avulla.

Teollisuustyöntekijöiden vuosituloa kuvaamaan tulovertailussa on laskettu ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräinen palkkatulo palkkatilastojen ja teollisuustilaston avulla. Vuonna 1986 se on ollut 69 600 mk/henkilö. Tätä vastaava tehtyjen työtuntien määrä on ollut 1 666 t/henkilö.

Maatalouden työpanoksen selvittämiseksi MYTT:n mukaisella tuotantosuunta-jaotuksella tutkimuksessa on tehty vuosilta 1981 ja 1984 erillisselvitykset Maatilahallituksen Työpanostilastolle ja Tilastokeskuksen laatimalle MYTT:lle yhteisiltä otostiloilta. Työpanostilastolle ja MYTT:lle yhteisten otostilojen lisäksi selvitykseen on liitetty vastaavat tiedot kirjanpitoiloilta, joten yhteensä maatalouden työpanostiedot on saatu noin 2 600 tilalta. Näin ollen viljelijäperheelle täystyöllisyyden antavien tilaryhmien rajaamisessa ja tulovertailuiden laadinnassa on jouduttu ottamaan huomioon työpanostietojen saatavuus. Nykyisin em. tilastot ovat siirtyneet yhteiseen otokseen, joten tilastovuodesta 1987 alkaen MYTT:n mukaisia tilaryhmityksiä vastaavia työpanostietoja koskevat erillisselvitykset voivat perustua oleellisesti laajempaan tila-aineistoon ja niissä voidaan ottaa huomioon myös MYTT:n uusittu tuotantosuuntajaotus.

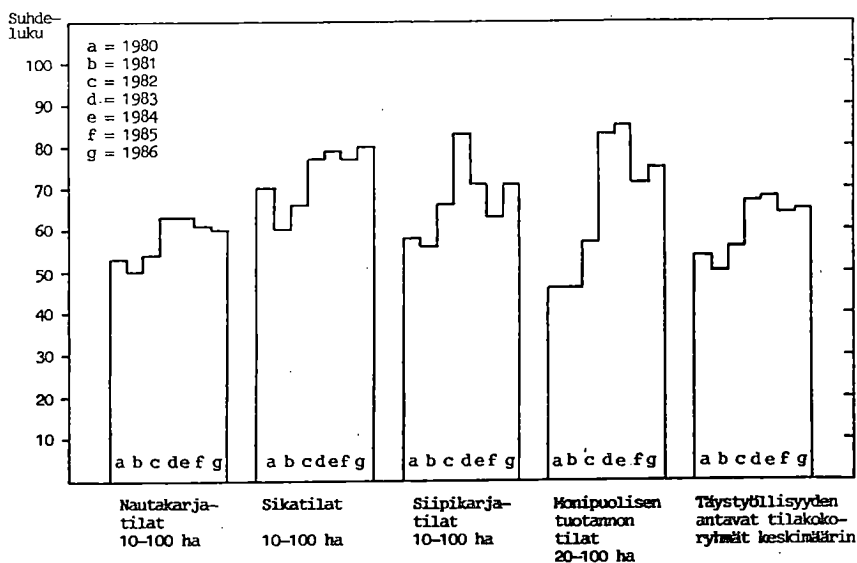
Maatalouden työpanostietojen perusteella on rajattu tilakokoryhmät, joissa viljelijäperheen työpanos on vastannut vähintäänkin viljelijän ja puolison täystyöllisyyttä 1860 tuntia/henkilö vuosityöaikaa sovellettaessa, mikä viljelijällä olisi hänen hakeutuessaan kokoaikatyöntekijäksi tilan ulkopuolelle. Maatalouden työpanos on vastannut viljelijän ja puolison täystyöllisyyttä lähinnä kotieläintiloilla. Tilakohtainen maataloustulo on jaettu täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä tasan viljelijää ja puolisoa kohti ja näin henkilöä kohti laskettua maataloustuloa verrattu ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon.

Täystyöllisyyden antaviin tilaryhmiin on vuosina 1980–1986 lukeutunut 35–40 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Henkilöä kohti laskettu maataloustulo niissä on yltänyt kyseisenä ajanjaksona 50–68 %:iin ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta (kuvio 15). Jos myös lähes täystyöllisiksi katsottavat pienempien kotieläintilojen ryhmät otetaan vertailuun mukaan, maataloudessa on keskimäärin ylletty 41–55 %:iin vertailutulosta. Vuotta 1986 koskevat vastaavat vertailuluvut ovat täystyöllisyyden antavien tilaryhmien osalta 65 % ja pienten tilojen ryhmät mukaan lukien 54 % (taulukko 17).

TAULUKKO 17. Maataloustulo viljelijää ja puolisoa kohti (mk/tila) verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1980-1986. Viljelijäpuolisille täystyöllisyyden (1860 t/henkilö) antavat tilakokoryhmät eri tuotantosuosunnissa.

KOKO MAA	Vuosi	Tiloja kpl	%:a kaikista tiloista	%:a tuotan- tosuunnan tiloista	Pelto- ala ha/tila	MAATALOUSTULO mk/henkilö	Suhdeluku teoll ¹⁾ työntek. palkka =100
Nautakarja- tilat 10-100 ha	1980	40 688	27.1	52.4	17.95	21 810	53
	1981	38 743	25.8	52.9	18.10	22 888	50
	1982	37 029	25.6	55.1	18.41	27 276	54
	1983	38 899	27.7	55.7	18.47	34 955	63
	1984	39 595	30.2	58.5	18.53	38 940	63
	1985	39 029	29.6	61.1	18.76	40 385	61
	1986	34 820	28.2	62.6	19.33	41 548	60
Sikatilat 10-100 ha	1980	5 094	3.4	78.5	23.94	28 491	70
	1981	5 295	3.5	78.7	23.85	27 624	60
	1982	4 882	3.4	78.7	24.35	33 544	66
	1983	5 017	3.6	78.6	24.31	42 578	77
	1984	4 726	3.6	82.0	24.68	48 798	79
	1985	5 035	3.8	82.7	24.97	50 681	77
	1986	5 954	4.8	80.6	25.37	55 767	80
Siipikarja- tilat 10-100 ha	1980	1 039	0.7	40.9	20.27	23 748	58
	1981	1 196	0.8	47.6	22.00	25 633	56
	1982	1 072	0.7	47.7	20.13	33 349	66
	1983	1 160	0.8	47.4	19.52	46 212	83
	1984	1 261	1.0	58.1	21.33	43 364	71
	1985	1 211	0.9	59.7	21.67	41 687	63
	1986	2 479	2.0	63.3	20.56	49 408	71
Monipuolisen tuotannon tilat 20-100 ha	1980	6 982	4.6	13.6	33.57	18 845	46
	1981	7 082	4.7	13.2	33.94	21 009	46
	1982	8 325	5.7	14.7	34.34	28 986	57
	1983	6 897	4.9	17.3	33.74	46 382	83
	1984	6 615	5.0	20.0	34.28	51 441	85
	1985	6 527	4.9	17.4	33.68	46 831	71
	1986	6 457	5.2	17.9	33.39	51 987	75
Täystyöllii- syyden antavat tilaryhmät keskim.	1980	53 803	35.8		20.59	22 095	54
	1981	52 316	34.9		20.91	23 176	50
	1982	51 308	35.4		21.60	28 277	56
	1983	51 973	37.0		21.08	37 459	67
	1984	52 197	39.8		21.15	41 650	68
	1985	51 802	39.3		21.31	42 228	64
	1986	49 710	40.3		21.94	44 999	65
Pienet nautakarja- tilat 5-10 ha	1980	27 669	18.4	35.7	7.45	12 283	30
	1981	26 364	17.6	36.0	7.49	13 560	30
	1982	23 267	16.1	34.6	7.51	15 785	31
	1983	23 583	16.8	33.8	7.49	18 726	34
	1984	22 550	17.2	33.3	7.47	20 310	33
	1985	19 503	14.8	30.5	7.54	21 436	32
	1986	16 463	13.4	29.6	7.67	21 596	31
Pienet moni- puolisen tuo- tannon tilat 10-20 ha	1980	10 204	6.8	19.8	14.03	10 052	25
	1981	11 903	7.9	22.2	14.28	11 587	25
	1982	13 001	9.0	23.0	14.03	13 913	27
	1983	8 418	6.0	21.1	14.17	21 074	38
	1984	8 215	6.2	24.8	14.04	20 639	34
	1985	8 569	6.5	22.8	14.17	22 670	34
	1986	9 737	7.9	27.0	14.15	24 496	35
Täystyöllii- syyden antavat tilaryhmät ja pienten tilojen ryhmät keskimäärin	1980	91 676	61.0		15.89	17 793	44
	1981	90 573	60.3		16.13	18 854	41
	1982	87 576	60.4		16.73	22 825	45
	1983	83 974	59.8		16.58	30 555	55
	1984	82 962	63.3		16.76	33 769	55
	1985	79 874	60.5		17.18	35 053	53
	1986	75 910	61.6		17.85	37 294	54

1) Ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatulo: v. 1980 40 825 mk, v. 1981 45 925 mk, v. 1982 50 658 mk, v. 1983 55 552 mk, v. 1984 61 494 mk, v. 1985 66 201 mk ja 1986 69 599 mk.

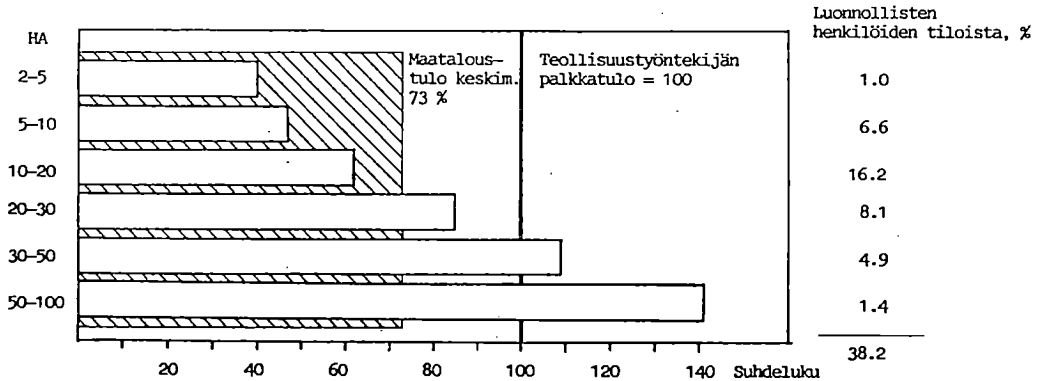

KUVIO 15. Maataloustulo henkilöä kohti täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1980–1986. Suhdeluvut, teoll.työntek. palkkatulo = 100.

4.1.2. Pääasiallisen toimeentulon antavat tilat

Toisen lähtökohdan tulovertailussa muodostavat maatilataloudesta pääasiallisen toimeentulon saavien tilat. Päätoimitiloiksi on maatilatalouden ja henkilöverotuksen tietojen perusteella rajattu tilat, joilla maa- ja metsätalouden nettotulojen osuus on yli 75 % viljelijäpuolisoiden kokonaistuloista. Tämä yksinomaan tulotietoihin perustuva selvitys ja tulovertailu on tehty vuosilta 1983–1986. Maatalouden tuotanto-olosuhteiden kannalata nämä vuodet ovat olleet pitempikaista keskimäärää parempia.

Päätoimitilojen määrä on ollut 37–41 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Vuonna 1986 päätoimitiloihin on lukeutunut 47 050 tilaa eli 38 % em. yksityisten tiloista. Tilakooltaan päätoimitilat ovat suurempia, keskimäärin noin 20 ha peltoa, ja enemmän kotieläintalouteen painottuneita kuin kaikki tilat keskimäärin. Myös kasvinviljelytilat, joilla maatalous on pääasiallinen tulolähde, tulevat tässä mukaan tulovertailuun.

KUVIO 16. Maataloustulo henkilöä kohti pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla keskimäärin ja tilakoon mukaan verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuonna 1986. Suhdeluvut, teoll. työntek. palkkatulo = 100.

Maataloustulo päätoimitiloilla on ollut vuonna 1986 keskimäärin 50 480 mk/henkilö, mikä on 73 % ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta (kuvio 16). Vuosina 1983–1986 päätoimitiloja keskimäärin koskevat vertailuluvut ovat vaihdelleet välillä 69–73. Alle 10 ha:n päätoimitiloilla vertailuluvut kyseisenä ajanjaksona ovat vaihdelleet välillä 31–47, 10–20 ha:n tiloilla välillä 61–62 ja 20–30 ha:n tiloilla välillä 83–88. Vertailutulo on yleisesti saavutettu yli 30 ha:n päätoimitiloilla. Näitä tiloja on ollut 14–17 % päätoimitiloista eli noin 6 % luonnollisten henkilöiden tiloista. 30–50 ha:n tiloilla vertailuluvut ovat vaihdelleet kyseisinä vuosina välillä 104–111 ja yli 50 ha:n tiloilla on ylletty vertailulukuihin 138–151.

4.1.3. Vertailutilojen rationaalisuus

Tilanhoidon rationaalisuudella tarkoitetaan tässä lähinnä tuotannon tehokkuutta. Tulovertailussa mukana olevien tilaryhmien osalta rationaalisuutta ja tehokkuutta on seuraavassa pyritty selvittämään rinnastamalla niiden tulokset kannattavuustutkimuksen kirjanpitoiloiden tuloksiin ja tarkastelemalla yksityiskohtaisemmin tilakooltaan pienimpiä päätoimitiloja koskevia rajoituksia. Kirjanpitoilat ovat maatalousvaltaisempia, joskaan kirjanpitoiloista ei ole voitu rajata samalla

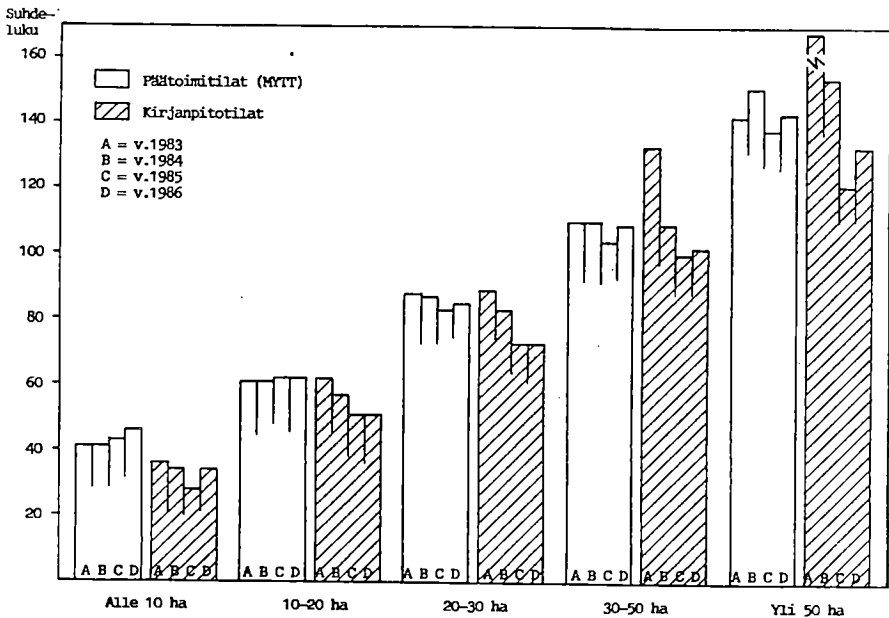
tavoin päätoimitiloja kuin verotustietojen perusteella MYTT:sta. Toisaalta kirjanpitoiloja on pidetty perinteisesti keskimääräistä tehokkaammin ja paremmin hoidettuina tiloina.

Henkilöä kohti laskettu maataloustulo kirjanpitoiloilla on vuonna 1986 yltänyt keskimäärin 78 %:iin ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta. Tulonjakajien henkilöluku on tällöin oletettu kirjanpitoiloilla samaksi kuin päätoimitiloilla. Vastaava vertailuluku pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla on jo edellä todettu 73 ja täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä 65. Kirjanpitoiloilta on ollut saatavissa myös vuotta 1987 koskevat tulokset, joiden osalta päädytään vertailulukuun 57 (taulukko 18). Vuosi 1987 on ollut tuotanto-olosuhteiltaan poikkeuksellisen heikko. Sitä vastaavat MYTT:n tulokset valmistunevat syksyllä 1989.

Keskimääräisten vertailutulosten erot johtuvat pääosin siitä, että kirjanpitoilat ovat noin 10 ha päätoimisia ja täystyöllisyyden antavia tiloja suurempi. Tilakokoryhmittäin asiaa tarkasteltaessa voidaan todeta päätoimitiloilla viime vuosina ylletyn korkeampiin vertailulukemiin kuin kirjanpitoiloilla (kuvio 17). Päätoimitiloihin verrattuna tuotanto on kirjanpitoiloilla intensiivisempää ja eläinmäärät suuremmat. Maatalouden kokonaistuotto kuten myös kustannukset kirjanpitoiloilla ovat niinkään suuremmat kuin päätoimitiloilla. Näiltä osin aineistot poikkeavat eniten juuri pienimmissä tilakokoryhmissä. Täystyöllisyyden antavat tilaryhmät puolestaan edustavat keskimääräistä tehokkuutta kyseisissä kotieläintilojen ryhmissä. Täystyöllisyyden antavien tilaryhmien tuloksiin verrattuna päätoimitilojen tulotaso vastaavilla nautakarja-, sika- ja monipuolisen tuotannon tiloilla on ollut 20–30 % korkeampi.

TAULUKKO 18. Maataloustulo viljelijää ja puolisoa kohti (mk/henkilö) täystyöllisyyden antavissa tilaryhmissä, pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla ja kirjanpitoiloilla verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatuloon vuosina 1980–1987. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijän palkkatulo = 100.

Koko maa	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Täystyöll. tilaryhmät	54	50	56	67	68	64	65	..
Päätoim.tilat	78	60	87	71	70	69	73	
Kirjanp.tilat	78	60	87	100	86	76	78	57

KUVIO 17. Maataloustulo henkilöä kohti pääasiallisen toimeentulon antavilla tiloilla (MYTT) ja kirjanpitotiloilla tilakokoryhmittäin verrattuna ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon vuosina 1983–1986. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijän palkkatulo = 100.

Kirjanpitotilojen avulla on voitu tarkastella tässä vaiheessa myös katovuoden 1987 tuloksia. Seuraavan vuoden alussa maksetut tilakohtaiset katokorvaukset mukaan lukien maataloustulo keskimäärin kirjanpitotiloilla on nimellisesti laskenut edellisvuodesta 23 %. Keskeisimmissä tilakokoryhmissä maataloustulon lasku on ollut vastaavasti 10–20 ha:n tiloilla noin 8 %, 20–30 ha:n tiloilla 14 % ja 30–50 ha:n tiloilla 26 %. Nautakarjatiloiilla maataloustulo on laskenut keskimäärin noin 7 %, sikatiloilla 35 % ja viljatiloiilla noin 60 %.

Satotasot ovat laskeneet eniten Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa. Maataloustuotanto näillä alueilla on kotieläinvaltaista ja kadon vaikutukset ovat heijastuneet tilojen taloudellisiin tuloksiin lähinnä lisääntyneinä ostorehumeina. Taloudellisiin tuloksiin kato on vaikuttanut eniten kasvinviljelytiloilla. Alueittain tarkasteltuna kirjanpitotilojen maataloustulo on vuonna 1987 laskenut edellisvuodesta Etelä-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla keskimäärin 30 %, Sisä-Suomessa 25 % ja Pohjois-Suomessa pysynyt suunnilleen ennallaan.

Kadon vaikutuksia on pyritty lievittämään paitsi maatalouden sisäisin tulonsiir- roin myös valtiovallan tukitoimenpitein. Erilaiset katokorvaukset on maksettu tiloille vuoden 1988 puolella, joista kirjanpitoilajien vuoden 1987 tuloslasken- nassa on voitu ottaa huomioon em. tilakohtaiset korvaukset. Vuoden 1987 syksyllä tilat ovat voineet saada valtion korkotuella katolainaa. Näin ollen kadon vaikutukset tulevat ilmenemään pääosin vuosien 1987 ja 1988 maatalouden taloudellisissa tuloksissa. Lainojen takaisinmaksujen ja mahdollisesti myös muutoin heikentyneen taloudellisen tilanteen muodossa katovuoden vaikutukset ulottuvat useammalle vuodelle.

4.1.4. Tehokkaat päätoimitilat

Viljelijäväestön osalta pääasiallisen toimeentulon antavat tilat muodostavat jo sellaisenaan varsin hyvän lähtökohdan maataloustulossa mainitulle tulovertai- lulle. Seuraavassa päätoimitiloja on pyritty tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin ja edelleen rajaamaan pois tilaryhmät, jotka eivät mahdollisesti täytä joitakin tehokkaalle tuotannolle asetettavia vaatimuksia. Tällaiseen tarkasteluun väistä- mättä liittyvän subjektiivisuuden välttämiseksi keskimääräiset vertailutulokset on esitetty useammilla eri tilaryhmien yhdistelmillä. Koska yksittäisten tilojen tulosten tarkastelu ei MYTT:n tai tulotutkimuksenkaan nykyisten resurssien puitteissa ei ole ollut mahdollista, tehokkuutta koskevat rajaukset on jouduttu tässä tekemään ottamalla mukaan tai jättämällä pois kokonaisia tilaryhmiä.

Tarkastelussa ei ole voitu ottaa huomioon sitä, etteikö myös osa-aika- ja sivuansiotiloilla maataloustuotanto voisi olla hyvinkin tehokkaasti järjestettyä. Silti päätoimitilat muodostavat nykyisin saatavissa olevien tilastoratkaisuiden kannalta tavallaan selkeän ja vertailukelpoisen ryhmän, varsinkin kun pelkäs- tään tulotietojen avulla osa-aikaisiksi/päätoimisisiksi määritettyjen tilojen työpanostietoja ei ole ollut saatavissa viljelijäperheen täystyöllisyyden ar- vioimiseksi.

Olemassa olevien tilastoryhmitysten puitteissa päätoimitiloista on pyritty rajaamaan pois kaikki sellaiset tilaryhmät, joihin verotustietojen perusteella saattaisi sisältyä keskimääräistä enemmän tehotonta tuotantoa. Keskeisiä ryhmittelytekijöitä tällöin ovat tuotantosuunta, tilakoko ja viljelijän ikä, joita koskeva päätoimitilojen ryhmittely sisältää koko maan osalta MYTT:n vanhalla tuotantosuuntajaotuksella yhteensä 168 tilaryhmää ja uudella 280 tilaryhmää. Monissa tilaryhmissä MYTT:n otoksen tilaluvut ovat jääneet vähäisiksi. Jos tehokkuusarvioinnin kannalta keskeisessä tilaryhmässä otoksen tilaluku on liian pieni ryhmän arvioimiseksi, myös tällainen tilaryhmä on rajattu pois. Otos- tilojen lukumäärästä johtuvana luotettavuusrajana on sovellettu 30 tilaa.

Tehokkaita päätoimitiloja koskevat tulovertailut on laadittu vuosien 1985 ja 1986 tulosten perusteella, joista seuraavassa on tarkasteltu lähinnä vuoden 1986 tuloksia:

Pääasiallisen toimeentulon tiloihin on kuulunut vuonna 1986 noin 780 yli 65-vuotiaiden viljelijöiden hallinnassa olevaa tilaa. Seuraavassa nämä yli 65-vuotiaiden tilat on poistettu kaikki tarkastelusta, joten muilla tehokkuuteen liittyvillä kriteereillä karsittavaksi jää 46 325 tilan joukko (taulukko 19). Kotieläintiloista on jouduttu poistamaan alle 5 ha:n tilat tulotarkastelusta pelkästään liian pienen otostilojen lukumäärän takia. 5–10 ha:n tilakoryhmässä niinkään otoksen tilaluku sika- ja siipikarjatiloihin sekä kotieläinvaltaisilla muilla tiloilla jää alle luotettavuusrajan. Nautakarjatilojen osalta otoksen tilaluvut ovat riittäviä, mutta mm. eläinmäärät huomioon ottaen tämän kokoiset nautakarjatilat on tässä jätetty pois liian pienen tilakoon takia. Yksinäisviljelijän hallinnassa tämänkokoinen kotieläintila saattaisi toimia joissakin tapauksissa tehokkaastikin, mutta suurimman osan näistä tiloista tulisi antaa päätoimeentulo molemmille puolisoille (henkilöluku keskimäärin 1.4–1.8/tila).

Sen sijaan 10–20 ha:n kotieläintiloilla mm. eläinmäärät viittaavat tämän kokoisille tiloille tyypillisen tuotantotekniikan huomioon ottaen jo kohtuullisen tehokkaaseen tuotantoon. Maito- ja yhdistelmätiloilla on keskimäärin 10–11 lehmää ja 4 muuta yli vuoden ikäistä nautaa. Lihakarjatiloihin on noin 8 yli vuoden ikäistä nautaa ja 16 vasikkaa. Nämä lihakarjatilat on otettu seuraavassa ainoastaan tulovertailuun (b₁) mukaan nk. pienten tilojen ryhmänä (taulukko 19). Sikatiloilla on noin 19 yli 6 kk:n ikäistä sikaa ja 75 nuorempaa sikaa, mikä osaltaan viittaa myös porsitussikaloiden yleisyyteen tässä tilakoryhmässä. Todettakoon, että verotuksen tiedot eläinmäärästä kuvaavat ainoastaan vuodenvaihteen tilannetta ja niitä voitaneen siten pitää minimimäärinä tiloilla. 10–20 ha:n siipikarjatiloihin on verotustietojen mukaan keskimäärin noin 1500 kanaa ja maataloustuotteiden myyntitulot viittaavat vähintäänkin nauta- ja sikatiloja vastaavaan tuotantoon näillä tiloilla. Muilla kotieläinvaltaisilla tiloilla pidetään mm. lehmia ja sikoja ja niiden myyntitulot ovat lähinnä siipikarjatilojen tasolla. Myös nämä on otettu seuraavassa tulovertailuun mukaan.

Todettakoon, että nautakarjatiloihin lukuunottamatta alle 10 ha:n kotieläintilat olisivat jääneet myös täystyöllisyyttä koskevan rajauksen ulkopuolelle. Työpanostiedot on saatu ainoastaan kaikkia tiloja koskevana, mutta voidaan olettaa, että päätoimitiloilla työpanos, kuten on tuotantokin, olisi suurempi kuin vastaavan kokoisilla osa-aikataloilla. Työpanostietojen käyttö rajauskriteerinä on

ongelmallista, koska tällöin jäävät lähes kaikki kasvinviljelytilat pois tulotar-kastelusta. Kasvinviljelytiloilla on osa työpanoksesta korvattu pääomalla ja niiden maataloustulosta voidaan lukea suhteessa suurempi osa korvaukseksi pääomalle kuin kotieläintiloilla.

Päätoimisilla viljailoilla ovat keskimääräisen tuotannon tehokkuuden kannalta kriittiset tilakokoryhmät 20–30 ha ja 30–50 ha. Alle 20 ha:n viljailoilla mm. maatalouden bruttotulot jäävät suunnilleen samalle tasolle kuin 5–10 ha:n nautakarjailoilla, jotka nekin on jätetty tässä tulovertailun ulkopuolelle. 20–30 ha:n viljailoilla sen sijaan maatalouden bruttotulot yltävät 10–20 ha:n nautakarjailojen kanssa lähes samalle tasolle. Viljailoilla maatalouden menot pistoja lukuunottamatta ovat pienemmät kuin em. nautakarjailoilla. Maatalouden varallisuusarvot verotuksessa ovat viljailoilla suuremmat kuin nautakarjailoilla, joskaan tällöin ei nautakarjailojen kotieläinpääomaa ole otettu huomioon. Seuraavassa nämä 20–30 ha:n viljailat on otettu tulovertailuun (b_1) mukaan nk. pieninä kasvinviljelytiloina, mutta tehokkaampaa tuotantoa kuvaavasta vertailusta (b_2) ne on jätetty pois. Yli 30 ha:n viljailat sen sijaan on otettu molempiin tulovertailuihin.

Erikoiskasvituotannon tiloilla tuotetaan pääasiassa sokerijuurikasta, perunaa tai muita peltoviljelykasveja öljykasvien tuotanto mukaan lukien. Puutarhatuotteita päätuotantosuuntanaan tuottavat tilat sen sijaan lukeutuvat kasvinviljelyvaltaisiin muihin tiloihin. Alle 10 ha:n tilaryhmissä erikoiskasvituotannon ja muiden kasvinviljelyvaltaisten ostopilojen lukumäärät jäävät alle kymmenen, joten rajaamisongelmia syntyy vasta 10–20 ha:n ja 20–30 ha:n tilakokoryhmien osalta. Kasvinviljelyvaltaiset muut 10–20 ha:n tilat voidaan samaistaa maatalouden myyntitulojen, menojen yms. tekijöiden osalta lähinnä 20–30 ha:n viljailoihin. Erikoiskasvinviljelytilat ovat tuotannoltaan jossain määrin näitä intensiivisempiä. Seuraavassa 10–20 ha:n erikoiskasvituotannon tilat ja kasvinviljelyvaltaiset muut tilat on otettu vain tulovertailuun (b_1) mukaan nk. pieninä kasvinviljelytiloina. 20–30 ha:n erikoiskasvituotannon tilat ja kasvinviljelyvaltaiset muut tilat ovat useiden eri tekijöiden osalta rinnastettavissa tulovertailuun otettuihin 30–50 ha:n viljailoihin. Muutoinkin tämän kokoisia erikoiskasvituotannon tiloja voitaneen pitää yleisesti vähintäänkin keskimääräistä tehokkuutta edustavina.

TAULUKKO 19. Pääasiallisen toimeentulon antavat alle 65-vuotiaiden tilat eri tuotantosuunnissa 1986. a) Päätoim.tilat, b) Tulovertailuun otetut tilat

		2-5	5-10	10-20	20-30	30-50	Yli 50 ha	Yht.
MAITO- TILAT	a)	576	4 210	10 267	4 440	1 687	125	21 305
	b)	-	-	10 267	4 440	1 687	125	16 519
NAUDAN- LIHA- TILAT	a)	99	617	1 144	324	196	28	2 408
	b ₁)	-	-	1 144	324	196	28	1 692
	b ₂)	-	-	-	324	196	28	548
MUUT NAUTAKARJA- TILAT	a)	121 ^{'''}	761	2 190	1 154	543	153	4 922
	b)	-	-	2 190	1 154	543	153	4 040
SIKA- TILAT	a)	5 ^{'''}	473'	1 346	1 150	967	241	4 182
	b)	-	-	1 346	1 150	967	241	3 704
SIIPIKAR- JATILAT	a)	127 ^{'''}	258 ^{''}	627	283	233	45 ^{''}	1 573
	b)	-	-	627	283	233	45 ^{''}	1 188
MUUT KOTI- EL.VALT. TILAT	a)	19 ^{'''}	115 ^{'''}	540	165'	253	36 ^{''}	1 128
	b)	-	-	540	165	253	36	994
VILJA- TILAT	a)	37 ^{'''}	193 ^{''}	622	560	766	593	2 771
	b ₁)	-	-	-	560	766	593	1 919
	b ₂)	-	-	-	-	766	593	1 359
ERIKOIS- KASVI- TUOTANNON TILAT	a)	21 ^{'''}	113 ^{'''}	567	297	178	32 ^{''}	1 208
	b ₁)	-	-	567	297	178	32 ^{''}	1 074
	b ₂)	-	-	-	297	178	32 ^{''}	507
MUUT KAS- VINVILJ.- VALT.TILAT	a)	0	148 ^{'''}	282	316	304	194	1 244
	b ₁)	-	-	282	316	304	194	1 096
	b ₂)	-	-	-	316	304	194	814
MONIPUO- LISEN TUOTANNON TILAT	a)	166 ^{'''}	1 046	2 086	1 154	838	294	5 584
	b ₁)	-	-	2 086	1 154	838	294	4 372
	b ₂)	-	-	-	1 154	838	294	2 286
PÄÄTOIM. TILAT YHTEENSÄ	a)	1 171	7 934	19 971	9 843	5 965	1 741	46 325
	b ₁)	-	-	19 049	9 843	5 965	1 741	36 598
	b ₂)	-	-	14 970	9 284	5 965	1 741	31 959

Otoksen tilaluku: alle 10 ^{'''}
 10-19 ^{''}
 20-30 [']

Monipuolista tuotantoa harjoittavia 2–5 ha:n tiloja on lukumääräisesti vähän ja 5–10 ha:n tilat edustavat eläinmäärät, tuotantorakenteen ja tulot huomioon ottaen melko tehotonta tuotantoa. 10–20 ha:n tilaryhmässä maatalouden myyntitulot, menot, poistot ja varat ovat rinnastettavissa lähinnä saman kokoisten nautanlihatilojen tuloksiin. 10–20 ha:n monipuolisen tuotannon tilat on seuraavassa otettu vastaavasti tulovertailuun (b_1) mukaan nk. pienten tilojen ryhmänä. Yli 20 ha:n monipuolisen tuotannon tilojen tulokset sen sijaan täyttävät jo monilta osin keskimääräisen tehokkuuden edellytykset suhteessa muihin tässä tarkastelussa tulovertailuun mukaan otettuihin tilaryhmiin.

Maataloustulo on ollut pääasiallisen toimeentulon antavilla alle 65-vuotiaiden tiloilla vuonna 1986 keskimäärin noin 91 300 mk/tila ja 50 500 mk/henkilö. Tilakohtainen maataloustulo on tällöin jaettu tasan viljelijää ja puolisoa kohti, joita koskeva henkilöluku on ollut keskimäärin 1.81 henkilöä/tila. Ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräinen palkkatulo vuonna 1986 on ollut vastaavasti 69 600 mk/henkilö. Seuraavassa taulukossa 20 henkilöä kohti laskettu maataloustulo on suhteutettu teollisuustyöntekijän keskimääräiseen palkkatuloon edellä taulukossa 19 rajattujen päätoimitilojen osalta. Pääasiallisen toimeentulon antavilla alle 65-vuotiaiden tiloilla on keskimäärin yletty vuonna 1986 73 %:iin teollisuustyöntekijän vuositulosta. Samaan tulokseen on päästy myös kaikkia päätoimitiloja koskevissa tulovertailuissa, joten yli 65-vuotiaiden tilojen poistamisella ei ole ollut vaikutusta keskimääräisiin tuloksiin.

Tehokkaiksi rajatuissa päätoimitilojen ryhmissä on nk. pienet lihakarja-, kasvinviljely- ja monipuolisen tuotannon tilat mukaan lukien yletty keskimäärin 80 %:iin teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta (tulovertailu b_1 , taulukko 20). Vertailussa on mukana tällöin 79 % tarkastelluista päätoimitiloista eli 30 % kaikista luonnollisten henkilöiden tiloista. Jos em. pienten tilojen ryhmät jätetään pois, päätoimitiloilla on yletty keskimäärin 82 %:iin teollisuustyöntekijän palkkatulosta (tulovertailu b_2). Vertailu sisältää tällöin 69 % päätoimitiloista eli 26 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Teollisuustyöntekijän keskimääräisen palkkatulon saavuttaminen on edellyttänyt keskimäärin yli 30 peltohehtaarin tilakokoa. MYTT:n vanhalla tuotantosuunta- jaotuksella laaditussa vastaavanlaisessa tulovertailussa vuodelta 1985 on päädytty molemmissa tilaryhmyksissä pari prosenttiyksikköä alempiin vertailulukuihin.

Yli 10 ha:n kotieläintilojen ryhmissä on yletty maito- ja yhdistelmätiloilla keskimäärin 72 %:iin, lihakarjatiloiilla 57 %:iin, sikatiloilla 103 %:iin, siipikarjatiloiilla 96 %:iin ja muilla kotieläinvaltaisilla tiloilla 83 %:iin vertailutulosta. Tilaluvultaan suppeammassa tulovertailussa b_2 lihakarjatiloiilla on yletty 77 %:iin vertailutulosta. Kuten taulukosta 19 ilmenee, tehokkaiksi rajattuihin nautakarjatilojen ryhmiin on lukeutunut noin puolet tässä tarkasteltavista alle

65-vuotiaiden päätoimitiloista. Tulovertailuun otetut sikatilat muodostavat vastaavasti kahdeksan ja siipikarja- ja muut kotieläintilat noin viisi prosenttia päätoimitiloista.

Kasvinviljelytilojen ja monipuolisen tuotannon osalta kuten myös laadittu kaksi tulovertailua, joista b_1 sisältää nk. pienten tilojen ryhmät ja b_2 koskee suurempia tiloja ja tätä kautta tehokkaampaa tuotantoa. Viljailoilla on 20–30 ha:n tilat mukaan lukien (b_1) ylletty keskimäärin 99 %:iin ja yli 30 ha:n viljailoilla (b_2) vertailutulo on ylittynyt 12 %-yksiköllä. Ensin mainitut viljailat muodostavat noin 4 % ja viimeksi mainitut 3 % päätoimitiloista.

Erikoiskasvituotannossa on yli 10 ha:n tiloilla (b_1) ylletty tasan vertailutuloon ja muilla kasvinviljelyvaltaisilla tiloillakin 95 %:iin vertailutulosta. Yli 20 ha:n tilakokoryhmissä (b_2) vertailutulo on ylittynyt erikoiskasvituotannon tiloilla keskimäärin 23 %-yksiköllä ja muilla kasvinviljelyvaltaisilla tiloilla 4 %-yksiköllä. Nämä kasvinviljelytilat muodostavat tulovertailussa b_1 noin viisi prosenttia ja tulovertailussa b_2 noin kolme prosenttia päätoimitiloista. Monipuolisen tuotannon tiloilla on yli 10 ha:n tilakokoryhmissä ylletty keskimäärin 74 %:iin vertailutulosta ja yli 20 ha:n tilakokoryhmissä 82 %:iin vertailutulosta. Tällöin yli 10 ha:n tilat muodostavat noin 10 ja yli 20 ha:n tilat viisi prosenttia päätoimitiloista.

Sika- ja siipikarjailoilla sekä erikoiskasvituotannossa vertailutulo on saavutettu keskimäärin yli 20 ha:n tiloilla. Nautakarjailoilla ja muilla kotieläin- ja kasvinviljelyvaltaisilla tiloilla sekä monipuolisen tuotannon tiloilla vertailutulon saavuttaminen on edellyttänyt yli 30 ha:n tilakokoa. Myös viljailoilla on vertailutulo saavutettu yli 90 prosenttisesti 30–50 ha:n tilakokoryhmässä. Näin ollen vertailutulo on saavutettu tai yli 90 %:iin siitä on ylletty yhteensä noin 9 200 tilalla eli 20 %:lla tässä tarkastelluista päätoimitiloista.

Lienee lähinnä maatalouspolitiikan tehtävä vetää raja sille, kuinka tiukoiksi viljelijäväestöä koskevissa tulovertailuissa eri vertailuosapuolia koskevat rajaukset tulisi vetää. Maatalouden osalta äärivaihtoehtoina on tässä tarkasteltu kaikkien luonnollisten henkilöiden tilojen tuloksia ja toisaalta päätoimisten ilmeisen tehokkaiden tilojen muodostaman pienryhmän tuloksia. Maataloustulon vuotuiset vaihtelut ja suuri hajonta eri tilaryhmien välillä aiheuttavat helposti vinoutumaa pienten ja valikoitujen tilaryhmien tulosten perusteella laadittuihin vertailuihin. Teollisuustyöntekijöitä koskevien rajausten osalta maataloustulolaki nykyisellään viittaa melko laajapohjaiseen tulovertailuun.

TAULUKKO 20. Maataloustulo suhteessa ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatuloon pääasiallisen toimeentulon antavilla alle 65 vuotiaiden tiloilla vuonna 1986. Suhdeluvut, teoll. työntek. palkkatulo = 100 a) päätoimitilat b) tulovertailuun mukaan otetut tilaryhmät

		2-5	5-10	10-20	20-30	30-50	Yli 50 ha	Keskim.
MAITO- TILAT	a)	29'	46	61	84	106	147	66
	b)	-	-	61	84	106	147	72
NAUDAN- LIHA- TILAT	a)	32'''	38	48	64	93	118'''	51
	b ₁)	-	-	48	64	93	118'''	57
	b ₂)	-	-	-	64	93	118'''	77
MUUT NAUTA- KARJATILAT	a)	30'''	52	56	78	103	138	68
	b)	-	-	56	78	103	138	72
SIKA- TILAT	a)	11'''	87	83	99	125	150	101
	b)	-	-	83	99	125	150	103
SIIPIKAR- JATILAT	a)	76'''	67'''	78	98	122	195	89
	b)	-	-	78	98	122	195	96
MUUT KOTI- ELVALT. TILAT	a)	19'''	36'''	68	82	107	155	77
	b)	-	-	68	82	107	155	83
VILJA- TILAT	a)	167'''	23''	46	65	91	140	82
	b ₁)	-	-	-	65	91	140	99
	b ₂)	-	-	-	-	91	140	112
ERIKOIS- KASVIN- VILJELY- TILAT	a)	87'''	27'''	79	115	130	160	93
	b ₁)	-	-	79	115	130	160	100
	b ₂)	-	-	-	115	130	160	123
MUUT KAS- VINVIJ.- TILAT	a)	-	16'''	66	80	97	156	85
	b ₁)	-	-	66	80	97	156	95
	b ₂)	-	-	-	80	97	156	104
MONIPUO- LISEN TUOTANNON TILAT	a)	25'''	47	62	84	112	134	74
	b ₁)	-	-	62	84	112	134	82
	b ₂)	-	-	-	84	112	134	101
PÄÄTOIM. TILAT YHTEENSÄ	a)	40	47	62	85	109	146	73
	b ₁)	-	-	63	85	109	146	80
	b ₂)	-	-	63	86	109	146	82

Otoksen tilaluku: alle 10 '''
10 - 19 ''
20 - 29 ' .

Myös tilastoratkaisuna tässä esitettyjä tehokkaiden päätoimitilojen rajauksia voitaneen pitää maatalouden osalta melko pitkälle vietyinä. Monipuolisen tuotannon tiloja lukuunottamatta tuotantosuuntaa koskevia ryhmittelytekijöitä ei voida päätoimitilojen kohdalla juurikaan lisätä. Pienimmissä tuotantosuunnissa ja tilaryhmissä MYTT:n otoksen tilaluvut jäävät jo näinkin melko pieniksi, mikä osaltaan lisää satunnaisvaihtelua ja heikentää tilakokoryhmittäisten tulotietojen luotettavuutta.

4.2. Viljelijä- ja teollisuustyöntekijäkotalouksien ansiotulot ja käytettävissä olevat tulot

4.2.1. Tulonjakotilaston ja MYTT:n väliset erot

Eri väestöryhmien tuloja voidaan tarkastella myös Tulonjakotilaston (TU) avulla, joka rakentuu ensisijaisesti kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen selvittämiseen. Tulonjakotilasto perustuu nykyisin verotusrekisteristä poimittuun noin 14 000 viitehenkilön otokseen. Otoksitalouksien tulotiedot perustuvat henkilöverotuksesta ja muista rekistereistä saatuihin tietoihin, joita sitten on täydennetty haastattelulla. Yrittäjätalouksien tulosten esille saamiseksi otosta on näiden kohdalla viime vuosina vahvistettu. Kotitalouksia, joissa perheen päämies on ammattiasemaltaan maatalousyrittäjä, on vuonna 1984 Tulonjakotilastoon lukeutunut runsaat 12 % otoksesta ja noin 6 % perusjoukosta. Tilastosta saadaan esille myös laajempi viljelijätalouksien joukko, jossa ovat mukana yli kahden pellohehtaarin tilat. Lähinnä tätä joukkoa voitaneen pitää Maatalouden yritys- ja tulotilaston (MYTT) kanssa vertailukelpoisena ryhmänä, joskin MYTT:ön kuuluvilla tulee olla lisäksi maatalouden veronalaista tuloa. Seuraavassa on otettu esille keskeisimpiä eroja näiden kahden tilaston välillä siirryttäessä MYTT:n luonnollisten henkilöiden tilojen tulotarkastelusta Tulonjakotilaston mukaiseen viljelijäväestön käytettävissä olevien tulojen ja kulutusmahdollisuuksien tarkasteluun.

Tulonjakotilasto (TU) ja MYTT ovat molemmat perustettu 1970-luvun puolella, joskin Tulonjakotilastossa on tehty tiedon keruuseen, otoksen poimintaan yms. liittyviä perustavaa laatua olevia muutoksia myös 1980-luvun puolella. Seuraavasta asetelmasta ilmenevät viljelijätalouksia koskevan TU:n perusjoukon ja jo edellä esitetyt erillistulosteiden mukaiset MYTT:n luonnollisten henkilöiden tilojen lukumäärät ja niiden kehitys 1980-luvulla. Tulonjakotilastoa ei ole julkaistu vuosilta 1981 ja 1985. Tilastojen erilaisista lähtökohdista johtuen Tulonjakotilaston tilalukujen tulisi olla MYTT:n tilalukuja suuremmat, mutta kuitenkin vuosittain laskevat.

	Tulonjakotilasto		MYTT	
	Tiloja, kpl	suhdel.	Tiloja, kpl	suhdel.
1980	155 100	100	150 330	100
1982	167 400	108	144 860	96
1983	165 700	107	140 540	93
1984	156 800	101	131 000	87
1986	151 300	98	123 280	82

TU:n soveltuvuutta aikasarjatarkasteluihin arvioitaessa tulee ottaa huomioon tilastossa tapahtunut kehitys. Vuonna 1984 TU:ssa on siirrytty posti- ja haastatteluotoksesta yksinomaan haastatteluotokseen. Samalla on siirrytty paneeliotokseen, jossa vuosittain uusitaan ainoastaan puolet otoksesta, kun taas aiemmin koko otos on uusittu vuosittain. MYTT:n otoksesta on vuodesta 1976 lähtien vaihdettu vuosittain noin 20 %, mikä toisaalta maatalouden nopean rakennemuutoksen huomioon ottaen voi olla liian vähän ja aiheuttaa jonkin asteista jälkeenjääneisyyttä tilastossa. Otantaan liittyvien tekijöiden osalta MYTT:n perusteet ovat paljolti sidoksissa Maatilarekisterissä tapahtuvaan kehitykseen. Tulokäsitteiden osalta MYTT on taas sidoksissa verosäädösten muutoksiin. Näistä rajoituksistaan huolimatta viljelijäväestöä koskevien jakamatietojen ja tulokehityksen kuvaajana MYTT on osoittautunut monipuoliseksi ja varsin käyttökelpoiseksi tietolähteeksi.

Tulonjakotilaston otos ei riitä viljelijöiden kohdalla samalla tavoin laajaan tilakokoryhmytykseen kuin MYTT:n otos. Peltoalan mukaan luokiteltuna Tulonjakotilasto on painottunut hieman suurempiin tiloihin kuin MYTT. Keskimääräinen peltoala on TU:n mukaan vuonna 1986 ollut 16.7 ha ja MYTT:n mukaan 13.6 ha/tila. Kun otetaan huomioon mahdolliset perikuntien tilat TU:ssa ja maatalouden verovelvollisuus MYTT:ssa, TU:n tulisi lähtökohtiensa puolesta olla itseasiassa painottunut pienempiin tiloihin kuin MYTT. Metsäalat ovat olleet MYTT:ssa kautta linjan jossain määrin suuremmat kuin TU:ssa (taulukko 21).

TAULUKKO 21. Tulonjakotilaston ja MYTT:n mukaiset tilajakaumat, %, pelto- ja metsäalat (ha/tila) vuonna 1986.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30- ha	Keskim.
Tilajakauma,%						
TU	14	24	34	15	13	100
MYTT	13	30	35	13	9	100
Peltoala,ha						
TU	3.2	7.3	14.2	24.1	45.5	16.7
MYTT	3.5	7.5	14.5	24.4	48.2	15.1
Metsäala,ha						
TU	16.5	30.0	35.5	40.3	49.2	34.1
MYTT	21.7	32.1	40.5	47.7	63.0	38.2

Huomattavimmat erot Tulonjakotilaston ja MYTT:n välillä ovat käytettyjen tilastoyksikköjen kohdalla. Tulonjakotilastossa tarkastellaan koko kotitalouden rahatuloja ja osin myös laskennallisia tuloja, kun taas MYTT:ssa on mukana vain viljelijän ja mahdollisen puolison veronalaiset tulot. Näin ollen TU:ssa ovat mukana myös mm. kotona asuvat palkkatyössä käyvät viljelijäperheen aikuiset lapset. Tämä käy ilmi myös seuraavasta asetelmasta, jossa on esitetty TU:n mukainen ammatissa toimivien henkilöiden lukumäärä viljelijätaloutta kohti ja MYTT:n mukainen viljelijän ja puolison henkilöluku tilaa kohti vuonna 1986:

	2-5	5-10	10-20	20-30	30- ha	Keskim.
TU/Ammatissa toimivia henkilöitä kotitaloutta kohti	1.6	1.9	2.1	2.2	2.2	2.0
MYTT/Viljelijän ja puolison henkilöluku tilaa kohti	1.75	1.80	1.83	1.86	1.89	1.84

Tulonjakotilastossa ja MYTT:ssa sovellettujen erilaisten tulokäsitteiden osalta seuraavassa on tarkasteltu ainoastaan maa- ja metsätalouden yrittäjätulojen ja palkkatulojen laskentaa. Maatalouden yrittäjätulo TU:ssa on käsitteenä suunnitteen sama kuin verotustietojen perusteella tässä tutkimuksessa laskettu maataloustulo. Maatalouden yrittäjätulo TU:ssa on ollut vuonna 1980 keskimäärin hieman suurempi kuin MYTT:n mukainen maataloustulo, jonka jälkeen se on suuremmasta tilakoosta huolimatta jäänyt enimmillään runsaat 10 %-yksikköä alle MYTT:n tulosten (taulukko 22). Vuonna 1986 TU:n mukainen maatalouden yrittäjätulo on ollut taas lähempänä MYTT:n tuloksia. MYTT:n mukaiseen maataloustuloon sisältyy joitakin pienempiä eräiä (maa-ainesten myynnit yms.), jotka TU:ssa on luettu varsinaisen maatalouden ulkopuolelle. Yleispiirteinä TU:ssa maatalouden tulot ovat olleet pienimmissä tilakokoryhmissä suuremmat kuin MYTT:ssa, kun taas suurimmilla tiloilla TU:n mukaiset tulot ovat jääneet viime vuosina jossain määrin alle MYTT:n mukaisten tulojen.

TAULUKKO 22. Tulonjakotilaston mukainen maatalouden yrittäjätulo suhteessa MYTT:n mukaiseen maataloustuloon. Suhdeluvut MYTT = 100.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30- ha	Keskim.
1980	128	109	97		94	108
1982	104	97	91		81	97
1983	104	91	83		73	87
1984	97	86	83	78	77	88
1986	92	85	88	86	83	93

Metsätalouden yrittäjätuloon sisältyy Tulonjakotilastossa varsinaisten puunhankinta- ja myyntitulojen lisäksi myös mm. oman työn arvo metsän perusparannustöissä ja keräilytuotteiden raha-arvo. Seuraavassa on tarkasteltu kuitenkin vain pysty- ja hankintakaupoista sekä muusta puutavaran myynnistä saatuja tuloja ja verrattu niitä MYTT:n mukaiseen verotuksen laskennalliseen metsätalouden puhtaaseen tuloon. TU:n mukainen hankintatulo sisältää periaatteessa koko hankintatyön arvon, mutta MYTT:n vastaavaan tuloerään sisältyy hankintatyön arvo ainoastaan veronalaisilta osin (verovapaa osa viime vuosina 150 kuutiometriä). MYTT:ssa metsätulot kuvaavat teoreettisia tulonsaantimahdollisuuksia ja TU:ssa taas saatuja rahatuloja. Taulukossa 23 TU:n mukaisia metsänmyyntituloja on tarkasteltu peltoalan mukaisilla tilakokoryhmityksillä vastaavalla tavoin suhdelukuina kuin edellä maatalouden tulojen kohdalla.

TU:n mukaiset viljelijäväestön metsänmyyntitulot suhteessa MYTT:n mukaisiin verotuksen metsätuloihin näyttävät vaihtelevan vuosittain ja tilakokoryhmittäin ilmeisesti useista eri syistä eikä vähiten käsitteellisten erojen takia. TU:n mukaiset myyntituloja kuvaavat metsätulot ovat olleet lähimpänä MYTT:n mukaisia verotuksen laskennallisia metsätuloja vuosina 1982 ja 1983. Viimeisimpinä tilastovuosina TU:n mukaiset myyntitulot ovat olleet keskimäärin parikymmentä prosenttiyksikköä MYTT:n lukuja suuremmat. Vuosilta 1983, 1984 ja 1986 tehdyn erillisselvityksen perusteella TU:n metsänmyyntitulot ovat jääneet Etelä-Suomessa keskeisimmissä tilakokoryhmissä alle verotuksen metsätulojen, kun taas maan muissa osissa myyntitulot ovat olleet pääsääntöisesti verotuksen metsätuloja suuremmat. Metsätalouden tulosten tarkastelussa muutama vuosi on liian lyhyt ajanjakso. Oikeamman kuvan saamiseksi asiasta tarkastelu tulisi tehdä pitemmällä ajanjaksolla ja vertailut useamman vuoden keskimääräisten tulosten perusteella.

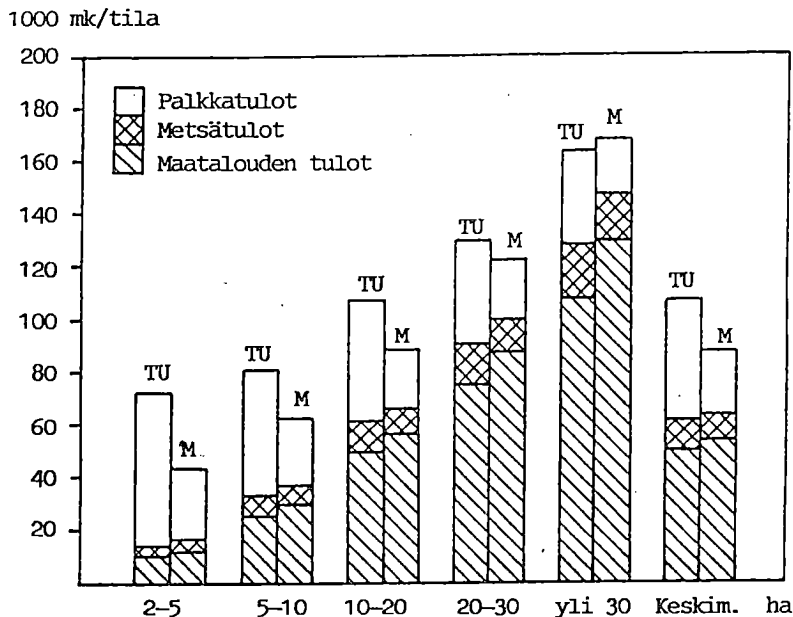
TAULUKKO 23. Tulonjakotilaston mukaiset metsänmyyntitulot suhteessa MYTT:n mukaisiin verotuksen laskennallisiin metsätalouden tuloihin peltoalan mukaisella tilakokoryhmityksellä. Suhdeluvut MYTT = 100.

	2-5	5-10	10-20	20-30	30- ha	Keskim.
1980	124	187	171		154	182
1982	81	118	105		96	113
1983	60	98	107	98	98	101
1984	141	141	125	114	75	122
1986	69	102	112	115	102	113

Kokonaistasolla TU:n mukaista kaikkia väestöryhmiä koskevan metsätalouden yrittäjätulon kehitystä voidaan verrata lähinnä vastaavaan erään Kansantalouden tilinpidossa (KTT). TU sisältää noin 70 % KTT:n mukaisesta kotitalouksien metsätalouden yrittäjätuloista. TU:n mukainen metsätulojen kehitys eroaa KTT:n mukaisesta eniten 1980-luvun alkuvuosien osalta. Hieman vertailuvuodesta riippuen vuonna 1986 TU:ssa on päädytty lähes vastaavaan KTT:n mukaiseen tulokehitykseen. MYTT:n mukainen viljelijäväestön metsätalouden verotuksen laskennallinen puhdas tulo on ollut 20–45 % KTT:n mukaisesta kaikkia kotitalouksia koskevasta metsätalouden yrittäjätulosta. MYTT:n mukaisen verotuksen metsätulon muutokset heijastavat lähinnä verosäädöksissä ja -perusteissa tapahtuneita muutoksia. Verotuksen metsätulot ovat nousseet eniten 1970-luvun puolivälissä ja 1980-luvun alussa. Muilta osin 1970- ja 1980-luvuilla tapahtuneet vuosimuutokset ovat olleet vähäisiä.

Tulonjakotilaston mukaiset palkkatulot ovat olleet keskimäärin noin 1.8–2.1 kertaiset MYTT:n mukaisiin palkkatuloihin verrattuna. Kuten edellä henkilö- lukuja tarkasteltaessa on voitu todeta, myös tulonhankkijoita kuuluu TU:n piiriin enemmän kuin MYTT:n piiriin. Maa-, metsä- ja palkkatulojen kohdalla suurimmat tuloerot TU:n ja MYTT:n välillä aiheutuvat juuri palkkatuloista (kuvio 18). Maa- ja metsätalouden tulojen osalta tilastojen välillä olevat erot ovat tasoittaneet toisiaan siten, että suurimpia tiloja lukuunottamatta maatalouden tulot ovat muodostuneet TU:ssa ja MYTT:ssa suunnilleen samalle tasolle. Palkkatulot kuten myös palkansaajien lukumäärät ovat TU:ssa kaikissa tilakokoryhmissä suuremmat kuin MYTT:ssa ja näiltä osin eniten eroa on pienimpien tilojen kohdalla.

TU:n mukaisissa tarkasteluissa viljelijäväestö on melko pieni ja tulovaihteluitaan ongelmallinen ryhmä. Maatalouden sisäisten tuloerojen ja toisaalta myös maatalouden keskimääräisen tulokehityksen esille saamiseen liittyy TU:ssa useita epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä. Tulonjakotilaston tilamäärien ja -jakaumien vuosimuutokset eivät aina ole seuranneet maatalouden yleisiä trendejä ja myös maatalouden tulojen määrissä ja jakaumissa on eroja viljelijäväestön osalta oleellisesti laajempaan Maatilatalouden yritys- ja tulotilastoon verrattuna. Siirryttäessä MYTT:n mukaisesta viljelijätalouksien tulojen tarkastelusta TU:n mukaiseen tarkasteluun mm. tulokäsitteiden sisältö osin muuttuu, tilastoyksikönä on viljelijäpuolisoiden sijasta koko kotitalous ja otostilojen määrä TU:ssa on noin kymmenesosa siitä, mitä se on MYTT:ssa. TU:ssa sovellettu yksityiskohtainen tulokäsitteistö sellaisenaan mahdollistaa eräin varauksin hyvinkin erilaisten väestönosien väliset tulovertailut. Tulokehityksen tulkinnessa sen sijaan tulee ottaa huomioon TU:n tilastoperusteet ja niissä tapahtuneet muutokset.

KUVIO 18. Maa-, metsä- ja palkkatulot viljelijätalouksien osalta Tulonjakotilaston (TU) mukaan ja viljelijäpuolisoiden osalta verotustietojen (MYTT) perusteella vuonna 1986.

3.2.2. Ansiotulot

Seuraavassa on tarkasteltu viljelijäväestön ja teollisuustyöntekijöiden ansiotuloja ja omana kohtanaan myös käytettävissä olevia tuloja. Ansiotuloihin sisältyvät maa- ja metsätalouden yrittäjätulot, liike-, ammatti- ja muut yrittäjätulot sekä palkkatulot. Viljelijäväestön ja teollisuustyöntekijöiden ansiotuloja ja käytettävissä olevia tuloja koskevat vertailut ovat täysin maataloustulolaissa mainittujen tulorinnastusten ulkopuolella. Viljelijäväestön osalta ansiotuloja voidaan tarkastella edellä esitetyt tilastointierot huomioon ottaen joko verotustietojen (MYTT) perusteella tai Tulonjakotilaston (TU) perusteella. Teollisuustyöntekijöiden osalta ansiotulotiedot perustuvat yksinomaan Tulonjakotilastoon.

Viljelijäväestön osalta mukana seuraavassa ovat kotitaloudet, joissa perheen päämies on pääsääntöisesti toiminut yli puoli vuotta maanviljelijänä. Tällaisia kotitalouksia on vuonna 1986 ollut noin 106 000 kpl. Tarkastelu koskee tällöin jossain määrin päätoimisempaa maataloutta kuin edellä TU:n ja MYTT:n välisessä tilastovertailussa. Vastaavasti kotitalouksia, joissa perheen päämies on ammattiasemaltaan teollisuustyöntekijä, on samana vuonna vertailussa mukana

102 200 kotitaloutta. Viljelijäkotitalouksien ansiotulot ovat olleet vuonna 1986 keskimäärin 111 200 mk/kotitalous ja 50 500 mk/ammattissa toimiva henkilö. Teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotulot ovat vastaavasti 117 900 mk/kotitalous ja 71 500 mk/ammattissa toimiva henkilö.

Kun teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloja kuvataan suhdeluvulla 100, vastaavat suhdeluvut viljelijäkotitalouksien osalta ovat olleet Tulonjakotilaston julkaisu vuosina 1980-luvulla 89-99. Ammatissa toimivaa henkilöä kohti lasketut viljelijäkotitalouksien ansiotulot ovat olleet 68-77 % vastaavista teollisuustyöntekijäosapuolen tuloista. Viljelijäkotitaloudet ovat suurempia; ammatissa toimivien henkilöiden lukumäärä niissä on 2.20 ja teollisuustyöntekijäkotitalouksissa 1.65. Ammatissa toimivaa henkilöä kohti viljelijäkotitalouksien ansiotulot ovat viime vuosina olleet pienimmillä tiloilla noin 40 %, 5-10 ha:n tiloilla puolet, 10-20 ha:n tiloilla 2/3 ja yli 20 ha:n tiloilla 90 % teollisuustyöntekijöitä koskevasta vertailutulosta (taulukko 24).

Teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloista on palkkatulojen osuus ollut vuonna 1986 keskimäärin 97.5 % eli 69 600 mk/ammattissa toimiva henkilö. Tämä on lähes sama kuin Palkkatilastojen ja Teollisuustilaston avulla tutkimuksessa laskettu ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän palkkatulo. Tosin Tulonjakotilaston lähtökohta on erilainen, sillä siihen sisältyvät teollisuustyöntekijänä toimivan perheen päämiehen palkkatulojen lisäksi myös eri aloilla toimivien kotitalouden muiden jäsenten palkkatulot. Viljelijäkotitalouksien ansiotulot ovat keskimäärin noin 75 %:sesti yrittäjätuloja. MYTT:n mukaisilla päätoimitiloilla yrittäjätulojen osuus viljelijäpuolisoiden ansiotuloista on ollut keskimäärin 96 % eli lähes sama kuin teollisuustyöntekijöillä palkkatulojen osuus.

TAULUKKO 24. Ansiotulot kotitaloutta ja ammatissa toimivaa henkilöä kohti tulonjakotilaston mukaan. Viljelijäkotitalouksien tulot verrattuna teollisuustyöntekijäkotitalouksien tuloihin. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijäkotitalouksien tulot = 100.

	Vuosi	2-5	5-10	10-20	20- ha	Keskim.
Ansiotulot kotitaloutta kohti	1980	55	74	100	131	99
	1982	34	67	92	115	89
	1983	36	66	94	130	95
	1984	32	60	85	118	98
	1986	43	62	89	128	94
	Ansiotulot ammatissa toimivaa henkilöä kohti	1980	55	60	74	93
1982		39	56	66	84	68
1983		41	56	68	91	72
1984		33	50	64	89	77
1986		42	49	67	92	71

Jos MYTT:n mukaisia viljelijää ja puolisoa kohti laskettuja ansiotuloja verrataan TU:n mukaisiin ammatissa toimivaa henkilöä kohti laskettuihin teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloihin, päädytään vuosina 1983–1986 keskimäärin vertailulukuihin 69–71. TU:n tilastovuosina 1980 ja 1982 vastaavat vertailuluvut ovat 60–62. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, vuodet 1983–1986 ovat olleet maatalouden kannalta keskimääräistä parempia. Maatilataloudesta pääasiallisen toimeentulon saavilla tiloilla on tällöin ylletty keskimäärin 83–84 prosenttiin teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloista. Päätoimitiloilla viljelijäpuolisot saavat yli 75 %:sesti tulonsa maatilataloudesta, kun taas toisen vertailuosapuolen kohdalla lähinnä eniten perheessä hankkiva päämies tosin on teollisuustyöntekijä, mutta muut kotitalouden jäsenet työskentelevät yleisimmin teollisuuden ulkopuolella. Ansiotulot päätoimitiloilla ovat suuremmat kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla keskimäärin, lähinnä koska päätoimitilojen keskimääräinen tilakoko on suurempi (taulukko 25).

Tilakokoryhmittäin tarkasteltuna viljelijäväestön ansiotulot ovat 2–5 ha:n tiloilla olleet noin 40 %, 5–10 ha:n tiloilla suunnilleen 50 % ja 10–20 ha:n tiloilla 70 % vertailutulosta. 20–30 ha:n tiloilla on viimeisimpinä tilastovuosina ylletty teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotulotasolle ja yli 30–50 ha:n tiloilla ansiotulot ovat olleet 20–30 %-yksikköä suuremmat. Yli 50 ha:n tiloilla ansiotulot ovat olleet vertailutuloa huomattavasti korkeammat. Näitä tiloja on noin pari prosenttia kaikista tiloista. Kun tilakoko otetaan huomioon, päätoimitilojen ansiotulot eivät poikkea kovin paljoa luonnollisten henkilöiden tiloilla keskimäärin saaduista ansiotuloista.

TAULUKKO 25. Viljelijäpuolisoiden ansiotulot henkilöä kohti MYTT:n perusteella suhteessa teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloihin ammatissa toimivaa henkilöä kohti TU:n perusteella. Suhdeluvut, teoll.työntek. ansiotulot = 100.

	2–5	5–10	10–20	20–30	30–50	Yli 50 ha	Keskim.
<hr/>							
Luonnoll. henk. tilat (MYTT):							
1980	39	47	66	83	101	126	60
1982	39	49	66	88	104	136	62
1983	40	50	73	98	124	173	69
1984	40	52	73	102	129	185	71
1986	38	52	71	95	118	165	69
Päätoimitilat (MYTT):							
1983	39	53	74	101	126	168	83
1984	41	54	74	103	129	180	84
1986	49	56	72	97	122	165	84

MYTT:n perusteella päädytään viljelijäväestön ansiotulojen osalta tilakokoryhmittäin hieman korkeampiin vertailulukemiin kuin edellä taulukossa 24 TU:n perusteella, sillä TU:n mukaisissa tarkasteluissa on kyse koko kotitalouden (2.2 ammatissa toimivaa henkilöä) ansiotuloista, kun taas MYTT:ssä on mukana vain viljelijän ja puolison (1.8 henkilöä) ansiotulot. Hieman toisistaan poikkeavien vertailutulosten taustalla ovat tämän lisäksi edellisessä kohdassa tarkastellut lähinnä metsätuloja koskevat käsitteelliset erot sekä muut MYTT:n ja TU:n väliset tilastointierot.

4.2.3. Käytettävissä olevat tulot

Käytettävissä olevat tulot kuvaavat kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia. Ansiotuloista (maa-, metsä- ja muut yrittäjätulot sekä palkkatulot) päästään käytettävissä oleviin tuloihin lisäämällä niihin omaisuustulot ja ottamalla huomioon saadut ja maksetut tulonsiirrot. Viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat olleet vuona 1986 keskimäärin noin 119 700 mk/kotitalous ja teollisuustyöntekijäkotitalouksien 102 200 mk/kotitalous. Viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat siten noin 17 %-yksikköä teollisuustyöntekijäkotitalouksien vastaavia tuloja suuremmat. Kuten edellä on tullut esille, viljelijäkotitalouksissa on tulon hankkijoita enemmän.

Toisaalta myös tulon käyttäjien osalta viljelijätaloudet ovat suuremmat. Niissä on keskimäärin 3.5 henkilöä, kun taas teollisuustyöntekijäkotitalouksissa henkilöluku on keskimäärin 2.8. Henkilöä kohti laskettuna viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat vuonna 1986 ylittäneet keskimäärin 96 %:iin teollisuustyöntekijäkotitalouksien tuloista. Vertailuluvut ovat vaihdelleet 1980-luvulla keskimäärin kotitaloutta kohti laskettuina välillä 108–118 ja henkilöä kohti laskettuina välillä 84–96 (taulukko 26).

Käytettävissä olevat tulot kuvaa kotitalouden kulutusmahdollisuuksia. Kuluttajien lukumäärää kotitaloudessa voidaan kuvata paremmin kotitalouden henkilöluvusta lasketulla kustusyksiköiden lukumäärällä. Kotitaloustiedusteluissa sovelletussa kustusyksiköiden laskennassa ensimmäinen aikuinen kotitaloudessa vastaa yhtä ja seuraavat 0.7 kustusyksikköä (ky). Alle 18-vuotiaat lapset vastaavat 0.5 ky. Viljelijäkotitalouksien henkilöluku vastaa 2.6 ky ja teollisuustyöntekijäkotitalouksien 2.1 ky. Viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot kustusyksikköä kohti ovat ylittäneet vuonna 1986 keskimäärin 95 %:iin vastaavalla tavoin lasketuista teollisuustyöntekijäkotitalouksien tuloista. Vertailutulo on saavutettu keskimäärin yli 20 ha:n tiloilla.

TAULUKKO 26. Viljelijäkotitalouksien ja teollisuustyöntekijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot. Suhdeluvut, teollisuustyöntekijäkotitalouksien tulot = 100.

	Vuosi	2-5	5-10	10-20	20- ha	Keskim.
Ko.tulot/ kotitalous	1980	93	99	121	140	118
	1982	57	95	110	126	108
	1983	62	93	111	133	110
	1984	76	95	109	125	110
	1986	79	95	117	138	117
Ko.tulot/ henkilö	1980	82	82	90	97	90
	1982	76	83	88	90	86
	1983	85	90	95	99	94
	1984	86	87	92	95	92
	1986	90	91	92	103	96
Ko.tulot/ kulutusyks.	1983	76	84	96	101	96
	1984	78	85	92	98	92
	1986	83	85	91	106	95

4.3. Viljelijäväestöä ja pienyrittäjiä koskevat tulovertailut

Koska maatalous on yritystoimintaa, on luonnollista verrata viljelijöiden tuloja myös muiden yrittäjien tuloihin. Viljelijöiden kanssa lähinnä vertailukelpoisia ovat tällöin pienyrittäjät. Yrittäjiä koskevan tulovertailun laatiminen on käytännössä kuitenkin ongelmallinen. Pienyrittäjien tulotietoja on tilastoitu ainoastaan verotustietojen pohjalta. Tällöin objektiivisen tulovertailun aikaansaamiseksi tulisi ottaa huomioon mm. erilaisista verosäädöksistä aiheutuvat erot eri vertailuosapuolten välillä. Elinkeinoverosäädösten puitteissa voidaan yrityksen tulokseen vaikuttaa huomattavasti enemmän ja eri tavoin kuin mitä maatalouden verotuksessa on mahdollista. Viljelijäväestön tulotasotutkimuksen yhteydessä ei ole ollut toistaiseksi mahdollista yksityiskohtaisemmin tarkastella pienyrittäjien tuloja. Tutkimuksen lähtökohdat ja käytettävissä olevat resurssit ovat osaltaan rajoittaneet tutkimuksen laajentamista kovin monien väestöryhmien tuloja koskevaksi. Viljelijöiden ja pienyrittäjien tuloeroja ollaan kuitenkin selvittämässä MTTL:n ja Helsingin Yliopiston Maatalousekonomian laitoksen yhteistyönä opinnäytetyön muodossa.

Pienyrittäjien tulotietoja on seuraavassa tarkasteltu yksinomaan Tulonjakotilaston perusteella. Eri väestöryhmiä koskevat tulotiedot on siinä pyritty saamaan vertailukelpoisiksi jo tilaston laadintavaiheessa, mutta mm. liikkeestä ja ammatista saatujen yrittäjätulojen osalta Tulonjakotilasto perustuu suoraan henkilöverotuksen tietoihin. Koska Tulonjakotilasto koskee pääosin luonnollisten henkilöiden kotitalouksia, yhtiömuotoiset pienetkin yritykset eivät voi sisältyä

siihen muutoin kuin asianosaisten yrittäjäperheiden palkka- ja osinkotulojen välityksellä. Tulonjakotilastosta saadaan tulotiedot sellaisista pienyrityksistä, joissa yrittäjä mukaan luettuna on työskennellyt 1-4 henkilöä vähintään puolen vuoden ajan.

Pienyrittäjäkotitalouksia, joissa perheen päämies on ammattiasemaltaan yrittäjä, on vuonna 1986 ollut Tulonjakotilaston (TU) haastattelussa mukana noin 1160 otoskotitaloutta. Näin ollen myös toimiala on voitu jossain määrin ottaa huomioon ryhmittelytekijänä. Pienyrittäjiä koskeva perusjoukko on ollut vuonna 1986 yhteensä 82 600 kotitaloutta. Vuosikymmenen alussa TU:n mukainen pienyrittäjäkotitalouksien määrä on ollut noin 60 000, joten lisäystä on tapahtunut runsaalla kolmanneksella. Pienyrittäjäkotitalouksien lukumäärä keskeisimmillä toimialoilla on ollut vuonna 1986 seuraava:

Teollisuuden ja rakennusalan yrittäjät	24 500	kotitaloutta
Kaupan ja majoitusalan yrittäjät	17 200	"
Liikenteen harjoittajat	18 400	"
Muut palvelualojen yrittäjät	22 500	"
Pienyrittäjät yhteensä	83 600	"

Pienyrittäjäkotitalouksien yrittäjätulot ovat olleet vuonna 1986 keskimäärin 66 900 mk/kotitalous. Teollisuuden ja rakennusalojen yrittäjien sekä kaupan ja majoitusalojen yrittäjien tulot ovat 1980-luvulla jääneet keskimääräistä pienemmiksi, kun taas liikenteen harjoittajat ja muiden palvelualojen yrittäjät ovat useimpina vuosina yltäneet keskimääräistä parempiin yrittäjätuloihin. Pienyrittäjien yrittäjätulot ovat keskimäärin kasvaneet TU:n mukaan vuosina 1980-1986 noin 15 %. Mm. kaupan ja majoitusalojen yrittäjillä sekä liikenteen harjoittajilla lukuunottamatta muilla palvelualoilla vuosi 1982 näyttää TU:n valossa muita heikommalta (taulukko 27).

TAULUKKO 27. Pienyrittäjäkotitalouksien yrittäjätulot (1 000 mk/kotitalous) Tulonjakotilaston mukaan 1980-luvulla.

	1980	1982	1983	1984	1986
Teollisuuden ja rakennusalojen yrittäjät	52.7	58.7	50.3	55.3	53.0
Kaupan ja majoitusalojen yrittäjät	50.0	40.1	47.3	51.8	59.1
Liikenteen harjoittajat	75.2	82.8	92.2	93.6	97.6
Muut palvelualojen yrittäjät	73.8	45.0	66.2	69.9	63.0
Pienyrittäjät keskimäärin	58.3	57.4	63.0	66.5	66.9

Vastaavalla tavalla määriteltyjen viljelijäkotalouksien tuloja on tarkasteltu jo edellä teollisuustyöntekijöitä koskevien tulovertailuiden yhteydessä. Kotitaloutta kohti laskettuna viljelijäkotalouksien maa-, metsätalouden ja muut yrittäjätulot ovat olleet vuonna 1986 keskimäärin suuremmat kuin vastaavat tulot pienyrittäjäkotalouksissa (taulukko 28). Sen sijaan palkkatulot ovat keskimäärin pienyrittäjäkotalouksissa yli kaksinkertaiset viljelijäkotalouksiin verrattuna. Yrittäjäkotalouksissa on ilmeisesti yleisempää kuin viljelijäkotalouksissa maksaa yrittäjäperheenjäsenille palkkaa yrityksessä tehdystä työstä.

Yrittäjätuloista ja palkkatuloista muodostuvat ansiotulot ovat olleet viljelijöillä keskimäärin 111 200 mk/kotalous ja yrittäjillä 126 900 mk/kotalous. Näin ollen viljelijäkotalouksien ansiotulot ovat vuonna 1986 yltäneet keskimäärin 88 %:iin pienyrittäjäkotalouksien ansiotuloista. Korke-, vuokra- yms. tuloista muodostuvat omaisuustulot ovat aiempina vuosina olleet viljelijä- ja yrittäjäkotalouksissa suunnilleen samat ja merkinneet noin viittä prosenttia tuotannon-tekijätuloista (taulukko 28).

TAULUKKO 28. Viljelijä- ja pienyrittäjäkotalouksien tulot tulonjakotilaston mukaan vuonna 1986.

	Maanviljelijät mk/kotal.	%	Pienyrittäjät mk/kotal.	%
Yrittäjätulot	84 100	68.6	66 900	49.5
Palkkatulot	27 100	22.1	60 000	44.4
Omaisuustulot	11 400	9.3	8 900	6.1
Tuotannon-tek.tulot	122 500	100.0	134 800	100.0
Käytettävissä olevat tulot	119 700		105 100	

Ammatissa toimivia henkilöitä on ollut viljelijäkotalouksissa 2.2 henkilöä/kotalous ja yrittäjäkotalouksissa toimialasta riippuen 1.6–1.7 henkilöä, keskimäärin 1.7 henkilöä/kotalous. Viljelijäkotalouksien tulot ammatissa toimivaa henkilöä kohti ovat vuonna 1986 yltäneet yrittäjätulon osalta keskimäärin 97 %:iin ja ansiotulojen osalta 68 %:iin. Viimeisimpinä kolmena TU:n tilastovuotena viljelijöiden yrittäjätulot ovat olleet yhtäsuuret tai suuremmat kuin teollisuuden ja rakennusalojen sekä kaupan ja majoitusalojen yrittäjillä. Vastaavat vertailuluvut vuosilta 1980 ja 1982 ovat yrittäjätulon osalta 65–82. Liikenteenharjoittajien tuloihin verrattuna viljelijöiden yrittäjätulot ovat vaihdelleet 1980-luvulla välillä 58–67 % ja ansiotulot 56–65 % vertailutulosta. Muiden palvelualojen yrittäjiin verrattuna vastaavat viljelijöiden tulovertailuluvut 1980-luvulla ovat yrittäjätulojen osalta 50–97 % ja ansiotulojen osalta 46–64 %. Kuten edellä on jo todettu, yrittäjätulojen vuosivaihtelut varsinkin palvelualoilla ovat olleet huomattavan suuret (taulukko 29).

TAULUKKO 29. Viljelijäkotitalouksien yrittäjätulot ja ansiotulot ammatissa toimivaa henkilöä kohti suhteessa pienyrittäjäkotitalouksien vastaaviin tuloihin vuosina 1983–1986. Suhdeluvut, pienyrittäjäkotitalouksien tulot eri toimialaryhmissä = 100.

	Yrittäjätulot			Ansiotulot		
	1983	1984	1986	1983	1984	1986
Teoll. ja raakenn. alojen yrittäjät	106	99	122	81	78	74
Kaupan ja majoitusalojen yrittäjät	127	105	110	81	80	72
Liikenteen harjoittajat	65	65	67	59	65	59
Muiden palvelualojen yrittäjät	71	78	97	56	62	64
Pienyrittäjät keskim.	85	82	97	67	69	68

Ansio- ja omaisuustuloista muodostuvista tuotannontekijätuloista päästään käytettävissä oleviin tuloihin lisäämällä niihin eläkkeet ym. saadut tulonsiirrot ja vähentämällä verot ym. maksetut tulonsiirrot. Vaikka viljelijäkotitalouksien ansiotulot ovat olleet pienemmät kuin yrittäjäkotitalouksien ansiotulot, käytettävissä olevien tulojen osalta on ylletty kokolailla samalle tulotasolle (taulukko 30). Saadut tulonsiirrot ovat olleet TU:n viimeisimpinä tilastovuosina viljelijäkotitalouksissa 15–20 % ja yrittäjäkotitalouksissa noin 10 % kokonaistuloista. Erialaisten eläkkeiden osuus saaduista tulonsiirroista on viljelijäkotitalouksissa suurempi kuin yrittäjäkotitalouksissa. Maksetut tulonsiirrot riippuvat paljolti ansiotulojen määrästä ja ovat olleet viljelijäkotitalouksissa noin kolmanneksen pienemmät.

TAULUKKO 30. Viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot suhteessa pienyrittäjäkotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin vuosina 1983, 1984 ja 1986. Suhdeluvut, pienyrittäjäkotitalouksien tulot eri toimialaryhmissä = 100.

	Kotitaloutta kohti			Kulutussyksikköä kohti		
	1983	1984	1986	1983	1984	1986
Teoll. ja rakenn. alojen yrittäjät	123	114	122	115	102	104
Kaupan ja majoitusalojen yrittäjät	110	114	118	108	97	97
Liikenteen harjoittajat	87	91	104	88	87	97
Muut palvelualojen yrittäjät	100	94	111	85	80	91
Pienyrittäjät keskim.	105	103	114	99	90	96

Viljelijäkotalouksien käytettävissä olevat tulot ovat kotitaloutta kohti suuremmat, mutta henkilöä tai kulutusyksikköä kohti laskettuina ne ovat yltäneet keskimäärin noin 90–100 %:iin pienyrittäjien vastaavista tuloista. Kolmen viimeisimmän tilastovuoden aikana viljelijäkotalouksien käytettävissä olevat tulot ovat olleet hieman suuremmat kuin teollisuuden ja rakennusalojen yrittäjillä ja suunnilleen samat kuin kaupan ja majoitusalojen yrittäjillä. Liikenteen harjoittajien ja muiden palvelualojen yrittäjien tulotaso on viljelijäväestön osalta saavutettu niinkään yli 80 %:sesti.

YHTEENVETO

Viljelijäväestön tulokehitystä 1980-luvulla koskeva oheinen raportti liittyy viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävään yhteistutkimukseen. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut maataloustulolaeissa vuodesta 1982 alkaen mainittu viljelijöiden tulojen vertaaminen teollisuustyöntekijöiden tuloihin, joskin tutkimuksessa on pyritty varsinkin viljelijäväestön osalta mahdollisimman laajaan tulotarkasteluun.

Oheisessa raportissa on pyritty kokoamaan keskeisimmät tutkimuksen tietoa-aineistot ja tulokset, joista viimeisimmät koskevat pääosin vuotta 1986. Aluksi on tarkasteltu lyhyesti maatalouden tulokehitystä keskimäärin kaikilla tiloilla ja sen jälkeen siirrytty varsinaiseen tutkimusaineistoon luonnollisten henkilöiden hallinnassa olevien tilojen tuloksiin. Lisäksi on tarkasteltu myös perikuntien ja yhtymien tilojen maatilatalouden tuloja. Näiltä osin tarkastelu perustuu PTT:ssa tehtyyn laajempaan erillisselvitykseen.

Maatalouden tulotarkastelut perustuvat suurelta osin Tilastokeskuksen Maatilatalouden yritys- ja tulotilastoon (MYTT), jonka maatilatalouden verotuksen tiedot henkilöverotuksen tulotiedoilla täydennettyinä ovat muodostaneet laajan ja monipuolisen perustan myös viljelijäväestön sisäisten tuloerojen tarkasteluille. Maatilatalouden yritys- ja tulotilaston mukaan verotuksen piiriin kuuluvia yli kahden peltohehtaarin tiloja on ollut vuonna 1986 161 440 tilaa. Luonnollisten henkilöiden hallinnassa näistä tiloista on ollut 83,3 %. Luonnollisten henkilöiden tiloilla on ollut peltoa keskimäärin noin 15,1 ha eli puolen hehtaarin verran enemmän kuin kaikilla tiloilla keskimäärin.

Luonnollisten henkilöiden tilojen tulot

Vuonna 1986 maataloustulo on ollut luonnollisten henkilöiden tiloilla keskimäärin 53 800 mk/tila. Tilakokoryhmittäin tarkasteltuna vuoden 1986 maataloustulo on ollut reaalisesti lähes täsmälleen sama kuin vuonna 1983. Kuten kaikkien tilojen kohdalla, myös luonnollisten henkilöiden tilojen tulokehitykselle on 1980-luvulla kuvaavaa hyppäyksenomainen tulojen kasvu vuonna 1983, joten ennen ja jälkeen tulot ovat pysyneet lähes muuttumattomina. Vuosi 1981 on ollut maataloudessa katovuosi, jonka vaikutukset ulottuvat myös vuoden 1982 tuloksiin. Vuosi 1983 on ollut tuotanto-oloiltaan poikkeuksellisen hyvä, ja vuodet 1984–1986 nekin pitempiaikaista keskimäärää vastaavia tai sitä parempia.

Toisaalta maatalouden hintakehitys varsinkin kasvinviljelytuotteiden osalta on ollut 1980-luvun alkuvuosina nopeampaa kuin vuoden 1983 jälkeen. Tämä osaltaan on vaikuttanut siihen, että maatalouden tulot vuosina 1984-1986 eivät ole juurikaan muuttuneet vuodesta 1983.

Eri tuotantosuuntien väliset tuloerot johtuvat paljolti mm. eroista tilakoossa, tuotannon intensiivisyydessä ja maataloudessa tehdystä työpanoksesta. Osin tästä johtuen myös tulokehitys on ollut erilainen eri tuotantosuunnissa. Peltoalalla mitatun tilakoon mukainen maataloustulo on ollut korkein sikatiloilla ja nautakarjatiloiilla ja alin monipuolisen tuotannon tiloilla ja viljatiloiilla. Suurimmilla vilja- ja monipuolisen tuotannon tiloilla on viime vuosina lähestytty vastaavan kokoisten nautakarjatilojen tulo tasoa. Sen sijaan alueittaiset tuloerot samaa tuotantosuuntaa harjoittavilla saman kokoisilla tiloilla ovat olleet vähäisiä.

Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitilojen tulot

Luonnollisten henkilöiden tilat on tutkimuksessa ryhmitelty tulotietojen perusteella osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloihin. Osa-aika/päätoimitiloja koskevat tulokset on laadittu vuosilta 1983-1986. Osa-aikatiloiksi on luettu kyseisenä ajanjaksona 43-47 % ja sivuansiotiloiksi melko tasaisesti 15-16 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Loput 38-43 % ovat päätoimitiloja. Kokonaistulot ovat olleet vuonna 1986 keskimäärin osa-aikatiloilla 95 300 mk/tila, sivuansiotiloilla 112 700 mk/tila ja päätoimitiloilla 111 400 mk/tila. Kokonaistuloilla tarkoitetaan tässä valtion verotuksen mukaisia viljelijäpuolisoiden kokonaistuloja, joita on täydennetty maatalouden verovapaiden tuloerien osalta muilla tilastoilla.

Kun tässä lasketusta kokonaistulosta vähennetään välittömät verot, päädytään osa-aika-, sivuansio- ja päätoimitiloilla keskimäärin suunnilleen samalle tulo tasolle, vaikka osa-aikatilat ovat tilakooltaan keskimäärin pienempiä kuin sivuansio- ja päätoimitilat. Tilakokoryhmittäin tarkasteltuna varsinkin suurimmilla osa-aikatiloilla on ylletty selvästi sivuansio- ja päätoimitiloja korkeampiin nettotuloihin.

Eri ikäisten viljelijöiden tilat ja tulot

Verotuksen tulotiedot on selvitetty tutkimuksessa myös viljelijän iän huomioon ottavilla tilaryhmityksillä vuosilta 1984-1986. Viljelijöiden keski-ikä on laskenut 1980-luvulla 53 vuodesta 51 vuoteen. Maatalouden osa-aikaisuus/päätoimisuus on lähes samalla tavoin yleistä kaikissa alle 65-vuotiaiden viljelijöiden

tilaryhmissä. Yli 65-vuotiaiden viljelijöiden tilat ovat lähinnä eläketulojen takia 75 %:sesti osa-aikajonoja. Keskimäärin kokonaistulot ovat olleet suurimmat alle 50-vuotiaiden tilaryhmissä ja pienimmät yli 65-vuotiaiden tiloilla. Kuitenkin, jos tilakoko otetaan huomioon, tuloerot tasoittuvat varsinkin suurimmissa tilakoryhmissä. Yli 65-vuotiaiden osa-aikajonoilla kokonaistulot ovat eläkkeet mukaan lukien jääneet suhteellisen vaatimattomiksi. Sen sijaan päätoimitiloilla on ylletty keskimääräistä parempiin kokonaistuloihin. Tosin näitä tiloja on vain vajaat 4 % päätoimitiloista.

MYTT:n uusittu tuotantosuuntaryhmitys

Maatilatalouden yritys- ja tulotilastossa (MYTT) on uusittu tuotantosuunta- jaotusta tilastovuodesta 1986 alkaen nautakarjatilojen ja monipuolista tuotantoa harjoittavien nk. muiden tilojen kohdalla. Maito- ja yhdistelmätilojen kokonaistulot vastaavat koko maan keskimäärää (=100). Sika- ja siipikarjajonoilla on kokonaistuloissa ylletty suhdelukuihin 124 ja 111. Vastaavat suhdeluvut kasvi- tuotannon tiloilla ovat monipuolisessa tuotannossa 113, viljajonoilla 106 ja erikoiskasvituotannossa 97. Lihakarja- ja muiden kotieläintilojen sekä monipuolista tuotantoa harjoittavien muiden tilojen kokonaistulot ovat jääneet hieman keskimääräistä vähäisemmiksi, joskaan tuloerot eivät ole suuret. Näitä vastaavat suhdeluvut 90-95.

Perikuntien ja perheyhtymien tulot

Perikuntien ja perheyhtymien tiloja ja niiden tuloja on tutkimuksessa tarkasteltu Pellervon taloudellisessa tutkimuslaitoksessa (PTT) vuodelta 1985 tehdyn erillisselvityksen (SURVO & ISOSAARI 1988) pohjalta. Tutkimus perustuu Maatilatalouden yritys- ja tulotilastoon (MYTT). Perikuntien ja yhtymien tilat on PTT:n tutkimuksessa eritelty Verohallituksen rekisterin sisältämän yritys- muototunnuksen avulla. Verohallituksen rekisterin mukaan perikuntien omistuksessa on vuoden 1985 alussa ollut yli kahden peltohehtaarin tiloja noin 34 930 kpl ja yhtymien omistuksessa 17 450 kpl.

Tilakooltaan perikuntien tilat ovat keskimäärin pieniä, peltoalaltaan noin 7.5-8.0 ha riippuen siitä, tarkastellaanko omistuksessa vai viljelyksessä olevaa alaa. Yhtymien tiloilla peltoala on vastaavasti 11.2-11.5 ha. Metsää perikuntien ja yhtymien tiloilla on keskimääräistä enemmän. Maataloustulo perikuntien tiloilla on ollut kaikissa tilakoryhmissä välillä 65-82 % luonnollisten henkilöiden tilojen maataloustulosta. Verotuksen laskennalliset metsätulot huomioon ottaen maatilatalouden tulot perikuntien tiloilla eri tilakoryhmissä ovat yltäneet

74-97 %:iin luonnollisten henkilöiden tilojen vastaavista tuloista. Yhtymien tiloilla maataloustulo keskeisimmissä tilakokoryhmissä on yltänyt 94-108 %:sesti samoihin lukemiin kuin vastaavan kokoisilla luonnollisten henkilöiden tiloilla. Myös maa- ja metsätalouden tulot ovat yhtymien tiloilla keskeisimmissä tilakokoryhmissä suunnilleen samat kuin luonnollisten henkilöiden tiloilla.

Maataloustulo verrattuna teollisuustyöntekijöiden palkkatuloon

Voimassa olevassa maataloustulolaisissa mainitaan rationaalisesti hoidettujen ja viljelijäperheelle täystyöllisyyden antavien viljelmien maataloudesta saama vuositulo ja toisaalta ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän vuositulo. Palkkatilastojen ja Teollisuustilaston perusteella laskettu ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän vuositulo on ollut vuonna 1986 keskimäärin 69 600 mk/henkilö. Täystyöllisyyden antaviin tilaryhmiin on vuosina 1980-1986 luettu 35-40 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Henkilöä kohti laskettu maataloustulo niissä on yltänyt kyseisenä ajanjaksona 50-68 %:iin ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta. Jos myös lähes täystyöllisiksi katsottavat pienempien kotieläintilojen ryhmät otetaan vertailuun mukaan, maataloudesta on keskimäärin ylletty 41-55 %:iin vertailutulosta. Vuotta 1986 koskevat vastaavat vertailuluvut ovat täystyöllisyyden antavien tilaryhmien osalta 65 % ja pienten tilojen ryhmät mukaan lukien 54 %.

Toisen lähtökohdan tulovertailussa muodostavat maatilataloudesta pääasiallisen toimeentulon saavien tilat. Maataloustulo päätoimitiloilla on ollut vuonna 1986 keskimäärin 50 480 mk/henkilö, mikä on 73 % ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta. Vuosina 1983-1986 päätoimitiloja koskevat vastaavat vertailuluvut ovat vaihdelleet välillä 69-73.

Tilanhoidon rationalisuutta tai tehokkuutta on pyritty selvittämään rinnastamalla em. tilaryhmien tulokset kannattavuustutkimuksen kirjanpitoiltojen tuloksiin ja tarkastelemalla tilakooltaan pienimpiä päätoimitiloja koskevia rajauksia. Henkilöä kohti laskettu maataloustulo kirjanpitoiltoilla on vuonna 1986 yltänyt keskimäärin 78 %:iin ammattitaitoisen teollisuustyöntekijän keskimääräisestä palkkatulosta. Tilakokoryhmittäin asiaa tarkasteltaessa voidaan todeta päätoimitiloilla viime vuosina ylletyn korkeampiin vertailulukemiin kuin kirjanpitoiltoilla, vaikka kirjanpitoiltoja voidaan pitää tuotantomuodoiltaan intensiivisempinä. Kirjanpitoiltoilta on ollut saatavissa myös vuotta 1987 koskevat tulokset, joiden osalta päädytään vertailulukuun 57. Vuosi 1987 on ollut tuotanto-olosuhteiltaan poikkeuksellisen heikko. Tehokkaiksi rajatuissa päätoimitilojen ryhmissä on nk. pienet lihakarja-, kasvinviljely- ja monipuolisen tuotannon tilat mukaan lukien ylletty keskimäärin 80 %:iin teollisuustyöntekijän

keskimääräisestä palkkatulosta. Vertailussa on mukana tällöin 79 % tarkasteluista päätoimitiloista eli 30 % kaikista luonnollisten henkilöiden tiloista. Jos em. pienten tilojen ryhmät jätetään vertailun ulkopuolelle, päätoimitiloilla on ylletty keskimäärin 82 %:iin vertailutulosta. Vertailu sisältää tällöin 69 % päätoimitiloista eli 26 % luonnollisten henkilöiden tiloista. Vertailutulon saavuttaminen on edellyttänyt keskimäärin yli 30 peltohehtaarin tilakokoa.

Viljelijäväestön ja teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotulot ja käytettävissä olevat tulot

Eri väestöryhmien tuloja voidaan tarkastella saman tilastojulkaisun puitteissa Tulonjakotilaston (TU) avulla, joka rakentuu ensisijaisesti kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen selvittämiseen. Siirryttäessä MYTT:n mukaisesta viljelijätalouksien ansiotulojen tarkastelusta TU:n mukaiseen ansiotulojen tarkasteluun mm. tulokäsitteiden sisältö muuttuu, tilastoyksikkönä on viljelijäpuolisoiden sijasta koko kotitalous ja ostotilojen määrä TU:ssa on noin kymmenesosa siitä, mitä se on MYTT:ssä. Viljelijäväestön ja teollisuustyöntekijöiden ansiotuloja ja käytettävissä olevia tuloja koskevat vertailut ovat täysin maataloustulolaissa mainittujen tulorinnastusten ulkopuolella.

Ansiotuloihin sisältyvät maa- ja metsätalouden yrittäjätulot, muut yrittäjätulot ja palkkatulot. Kun ammatissa toimivaa henkilöä kohti laskettuja teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloja kuvataan suhdeluvulla 100, vastaavat viljelijäkotitalouksien ansiotulot TU:n tilastovuosina 1980-luvulla ovat olleet 68-77. Jos MYTT:n mukaisia viljelijää ja puolisoa kohti laskettuja ansiotuloja verrataan TU:n mukaisiin ammatissa toimivaa henkilöä kohti laskettuihin teollisuustyöntekijäkotitalouksien ansiotuloihin, päädytään vastaavasti vertailulukuihin 60-71. Maatilataloudesta pääasiallisen toimeentulon saavilla tiloilla on viimeisimpinä TU:n tilastovuosina ylletty vastaavasti 83-84 prosenttiin em. vertailutulosta.

Käytettävissä olevat tulot kuvaavat kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia. Ansiotuloista päästään käytettävissä oleviin tuloihin lisäämällä niihin omaisuustulot ja ottamalla huomioon saadut ja maksetut tulonsiirrot. Henkilöä tai kulutusyksikköä kohti laskettuna viljelijäkotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat vuonna 1986 ylittäneet keskimäärin 95-96 %:iin teollisuustyöntekijäkotitalouksien tuloista. TU:n tilastovuosina vertailuluvut ovat vaihdelleet 1980-luvulla keskimäärin henkilöä kohti laskettuina välillä 84-96 ja kulutusyksikköä kohti laskettuina välillä 92-96.

Pienyrittäjiä koskevat tulovertailut

Koska maatalous on pääasiassa yritystoimintaa, on luonnollista verrata viljelijöiden tuloja myös muiden yrittäjien tuloihin. Pienyrittäjien tulotietoja on tutkimuksessa tarkasteltu niinkään Tulonjakotilaston perusteella. Pienyrittäjiä koskeva perusjoukko TU:ssa on ollut vuonna 1986 yhteensä 82 600 kotitaloutta. Yrittäjätuloista ja palkkatuloista muodostuvat ansiotulot ovat viljelijäkotalouksissa ylittäneet keskimäärin 88 %:iin pienyrittäjäkotalouksien ansiotuloista. Viljelijäkotalouksien tulot ammatissa toimivaa henkilöä kohti ovat vuonna 1986 ylittäneet yrittäjätulon osalta keskimäärin 97 %:iin ja ansiotulojen osalta 68 %:iin. Vaikka viljelijäkotalouksien ansiotulot ovat olleet pienemmät kuin yrittäjäkotalouksien ansiotulot, käytettävissä olevien tulojen osalta on yletty kokolailla samalle tulotasolle:

VILJELIJÄVÄESTÖN JA PALKANSAAJIEN TULOEROJA SELVITTÄVÄ TUTKIMUS

Julkaisut

- SÖDER, L. 1984. Inflaatiovaikutusten huomioonottamisesta tulojen määrittelyssä. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tied. 108. s. 55–71.
- ANON. 1985. Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävä tutkimus. Osa I. Tulokäsitteet, tilastot ja tuloja koskevat laskelmat. MTTL:n tied. 116. 168 s., 11 liit. Osa II. Tulovertailut. MTTL:n tied. 116a. s. 169–239.
- TOLVANEN, M. & TORVELA, M. 1985. Viljelijäväestön ja teollisuustyöntekijöiden tulotasoista. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tied. 119:37–54.
- 1986. A Comparison of the level of incomes of farmers and industrial workers in Finland. Social and economic problems of income policy in agriculture. Proceedings of the Finnish–Hungarian–Polish Seminar, Mragowo Poland, November 5. to 8. 1985. Institute of Agricultural and Food Economics. p. 33–54. Warszawa.
- ANON. 1986. Tulotasotutkimuksen edellyttämistä tilastotiedoista. 4.3.1986. Muistio. 16 s.
- 1986. Tilastojen kehittämistä koskeva neuvottelutilaisuus. 9.4.1986. Muistio. 6 s.
- PUURUNEN, M. 1986. Työpanos ja sen kausivaihtelu kirjanpilotiloilla. MTTL:n tied. 123. 107 s., 9 liit.
- TORVELA, M. 1986. Mistä viljelijät saavat tulonsa tänään? Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tied. 125:59–66. Varifrån får lantbrukarna sin inkomst i dag? MTTL:n tied. 125:67–75. Where do farmers get their income from today? Research Reports of AERI 125:77–84.
- PUURUNEN, M. 1986. Maatalous 2000 –komitean lausuntopyyntö yrityskoon ja ihmistyön käytön vaikutuksista maatalouden kannattavuuteen ja viljelijäperheiden toimeentuloon tärkeimmillä tuotantosunnilla. Moniste. 17 s.
- 1987. Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävään tutkimukseen liittyvät viimeisimmät tulokset. 3.4.1987. Moniste. 14 s.
- TORVELA, M. & PUURUNEN, M. 1987. Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävä tutkimus. Väliraportti 24.8.1987. Moniste. 33 s.
- 1987. Viljelijöiden tulotasosta. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tied. 129. 34 s.

LIITE 1 jatkuu

- PUURUNEN, M. 1987. Viljelijäperheen tulot ja maatalouden kannattavuus eri tuotantosuunnissa. Summary: The Incomes of farm families and profitability in different production lines. Maatalouden kannattavuustutkimus 75 vuotta. MTTL:n julk. 53. s. 94–112, 121–123.
- 1987. Viljelijäväestön tulojen vertaaminen muiden väestöryhmien tuloihin. MTTL:n tied. 134. 170 s. 3 liit.
 - 1988. Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroja selvittävä tutkimus. Tilastotyöryhmän selvitys maataloustuloneuvottelijoille 18.2.1988. Moniste. s. 18–30.
 - 1988. Kokonaistuotto maatalouden yrityskoon mittana. Tuotantokustannuksista maatilamatkailuun. Matias Torvelan 60-vuotisjuhlaulkaisu. MTTL:n julk. 55. s. 101–116, 167–168.
- TORVELA, M. & PUURUNEN, M. 1988. Maatalouden rationaalisuus ja tulojen seuranta. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tied. 139. s. 5–20.

Lehtiartikkelit

- TOLVANEN, M. 1983. Tilastot tietolähteinä. Käytännön Maamies 5:8–9.
- TORVELA, M. 1983. Sivuanasioista apua viljelijöiden tulo-ongelmaan. Käytännön Maamies 12:10–11.
- 1984. Viljelijöiden tuloista maan eri osissa. Käytännön Maamies 11:13–15.
 - 1984. Viljelijöiden tulotason seuranta tarkennetaan. Karjatalous 3:14–15.
- TOLVANEN, M. 1984. Maatalouden tulojen merkitys eläkeikäisille viljelijöille. Käytännön Maamies 4:55–56.
- 1985. Maatalouden sisällä tuloeroja. Käytännön Maamies 2:8–9.
- TORVELA, M. & TOLVANEN, M. 1985. Viljelijäväestön ja palkansaajien tuloeroista. Maataloushallinnon aikakauskirja 4. s.1–9.
- PUURUNEN, M. 1986. Viljelijäperheen työpanoksen kausivaihtelu. Käytännön Maamies 2:34–35.
- TORVELA, M. 1986. Mistä viljelijät saavat tulonsa tänään? Mitä, Missä, Milloin -kirja 1986. 8 s.
- (PUURUNEN, M. 1986. Viljelijöiden ja palkansaajien tuloeroja koskeva selvitys - bluffia vaiko totinen tutkimus. Julkaisematta jäänyt vastine A. Tuomisen samana syksynä Palkkatyöläisessä esittämälle viljelijäväestön tulotutkimusta koskevalle kritiikille.)
- TORVELA, M. 1986. Viljelijä ei yllä teollisuuspalkkaan. Maaseudun Tulevaisuus 109.
- 1986. Viljelijän tulot maan eri osissa. Käytännön Maamies. 11:13–15.

- PUURUNEN, M. 1987. Nuorten viljelijöiden toimeentulo. Käytännön Maamies 2:26-27.
 - 1988. Viljelijöiden tulot puntarissa. Käytännön Maamies 3:76-77.

Opintomatkat, Puurunen, M. & Söder, L.

26.-29.5.1986 Ruotsiin ja Norjaan
 Statens Jordbruksnämnd, Jönköping
 Statistiska Centralbyrån, Örebro
 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo

6.-9.9.1987. Hollantiin
 Landbou-Economisch Instituut, Haag
 Central Bureau of Statistics, Voorburg

Muu toiminta

- 27.5.1983. Tuloneuvottelijoille ja valtiohallan edustajille suunnattu informaatio-tilaisuus MMM:n tiloissa
 13.9.1985. Valtiohallan ja eri tutkimuslaitosten edustajille suunnattu väliraporttien julkistamistilaisuus MTTL:n tiloissa
 9.4.1986. Tilastojen kehittämistä koskeva neuvottelutilaisuus tilastoviranomaisille ja eri tutkimuslaitosten edustajille.

MAATALOUDEN TALOUDELLISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA

- No 138 KETTUNEN, L. Ennusteita vuodelle 2000. Helsinki 1988. 43 s. + 3 liitetaul.
- No 138a KETTUNEN, L. Forecasts for 2000. Helsinki 1988. 41 s.
- No 139 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Maatalouden rationaalisuudesta ja viljelijöiden verorasituksesta. Helsinki 1988. 39 s.
TORVELA, M. & PUURUNEN, M. Maatalouden rationaalisuus ja tulojen seuranta. s. 5-20.
PIETOLA, K. & JÄRVELÄ, H. Viljelijöiden verorasituksen kehitys kirjanpitoiloilla vuosina 1980-86. s. 21-39.
- No 140 HOKKANEN, M. Maatalousyrittäjän lomituspalvelut. Helsinki 1988. 62 s.
- No 141 KOLA, J. Maatalouden kokonaislaskelman mukainen tuotekohtainen kustannusjakautuma: Kiinteä- ja muuttuvakertoiminen panosmalli. Helsinki 1988. 58 s.
- No 142 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpitoiloiden tuloksia, tilivuosi 1987. Helsinki 1989. 46 s.
- No 143 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpitoiloiden tuotantosuunnittaisia tuloksia, tilivuosi 1987. Helsinki 1989. 45 s.
- No 144 ALA-MANTILA, O. Maataloustuotteiden ja maatalouden tuotantopanosten hintamuutosten vaikutus maataloustuloon vuosina 1983-1987. Helsinki 1989. 72 s.
- No 145 TORVELA, M. & ALA-MANTILA O. Maatalouden kannattavuus ja rahaliike maitoiloilla Etelä-Suomessa vuonna 1986. Helsinki 1989. 43 s.
- No 146 PUURUNEN, M. & TORVELA, M. Katovuoden 1987 tulokset kirjanpitoiloilla. Helsinki 1989. 36 s. 6 liit.
- No 147 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Maatalous vaikeissa olosuhteissa. Helsinki 1989. 41 s.
TORVELA, M. Tervetuloa Suomen, Puolan ja Unkarin maatalous ekonomian seminaariin saariselälle s. 5-8.
KORPI, K. Maatalouden maaseutuelinkeinojen mahdollisuudet Lapissa. s. 9-22.
SIRÉN, J. Valtion rooli ja maatalouspolitiikka Pohjois-Suomen maataloudessa. s. 21-28.
HUTTU-HILTUNEN, V. Suomen porotalous. s. 29-34.
TORVELA, M. Viljelijöiden toimeentulonäkymiä Pohjanmaalla. s. 35-41.

